LAISVĖ

1999 RUDUO NR. 130 (167)

NUOŠIRDŽIAUSI SVEIKINIMAI IR LINKĖJIMAI VISIEMS Į LAISVĘ ŽURNALO SKAITYTOJAMS IR SKAITYTOJOMS ŽENGIANT Į TREČIĄJĮ TŪKSTANMETĮ!

Norime taip pat pranešti savo skaitytojams, kad su ateinančiais 2000 metais žurnalo leidyboje ir redakcinėje kolegijoje yra numatomi kai kurie pasikeitimai.

Į LAISVĘ leidžia Lietuviškų Studijų Centras (Center for Lithuanian Studies, Inc.) Čikagoje.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr, Kazys Ambrozaitis, Paulius Jurkus, ir Vidmantas Valiušaitis.

Redakcijos adresas: Į Laisvę, 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462-7790, USA

Administratorius: Jonas Prakapas.

Administracijos adresas: 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA.

Prenumerata JAV ir Kanadoje—10 JAV dolerių; Australijoje, Pietų Amerikoje ir Europoje—15 JAV dolerių.

Garbės prenumerata—20 JAV dolerių. Lietuvoje—5 JAV dol.

Spausdina „Draugo" spaustuvė Čikagoje

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM)— a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuanians throughout the world. Į Laisvę is published by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

Į LAISVĘ

Nr. 130 (167)
1999 RUDUO

REZISTENCINĖS MINTIES IR KULTŪROS ŽURNALAS

TURINYS

Redakcijos skiltis 2

Kazys Ambrozaitis - Naujo demokratijos bandymo viltis

Juozas Baužys - Pilietiškumas ar tautiškumas?

Petras Zabitis - Baltijos kelias 4

Kreipimasis dėl Laikinosios Lietuvos vyriausybės 6

P. Algis Raulinaitis - LFB politinės komisijos pirmininko pranešimas 7

Valdas Striužas - Reikia taurios sielos tautiečių 10

Vytautas Bieliauskas - Politika ir moralė 11

Vytautas Volertas - Šio amžiaus (o gal ir pasaulio) pabaiga 21

Vytautas A. Dambrava - Nesibaigianti rezistencija:
25 m. be Juozo Brazaičio 28

Jonas Pabedinskas - Apmokamas idealizmas, arba
tautiečiuose pasiaukojimo beieškant 41

Viktoras Šniuolis - Kodėl mes palikome tokie? 45

Janina Semaškaitė - Kelios ilgo gyvenimo akimirkos 50

Vidmantas Valiušaitis - VIII-toji Į Laisvę Fondo studijų
savaitė Anykščiuose 60

Juozas Baužys - Istorija ir dabartis Dainavoje (43-ji LFB stud. savaitė) 71

Vidmantas Valiušaitis - Prisimenant a.a. Vincą Natkevičių
ir Vincą Bazilevičių 76

Kazys Ambrozaitis - Paminklas Daumantui 80

Žmonės ir įvykiai 82

Atsiųsta paminėti 84

Viršelyje: Prof. Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, pirmasis 1953 metais į Ameriką perkelto Į LAISVĘ žurnalo redaktorius. (Nuotr. V. Maželio)

REDAKCIJOS SKILTIS

NAUJO DEMOKRATIJOS BANDYMO VILTIS

Dešimties metų Lietuvos laisvės ryto saulė jau artėja į dienovidį. Gyvenimas atnešė patyrimą, laikas išmokė vengti klaidų. Po ilgos komunistinės santvarkos metų stiprėja demokratijos supratimas, savivalda daugumai jau yra kelias į tvarką ir progresą. Artėjant savivaldybių rinkimams, Lietuvos politinėse partijose jaučiamos aštresnės "jaunųjų ir senųjų" diskusijos ir judėjimas. Tai natūralu - demokratijoje rinkimų atvejais išryškėja bendruomenės vadovai, juos išryškina balsuotojai.

Pagal seną tradiciją, jaunimas nesitenkina tais idealais ir normomis, kurių laikosi vyresnioji karta. Jaunimas jaučiasi kitoks ir turi naujų idėjų bei reikalavimų.Jaunoji karta, atėjusi į valstybinį gyvenimą , yra turtinga vidiniais prieštaravimais, giliomis emocijomis, kankinasi naujais ieškojimais ir nusivylimais. Kai sutinkamos kliūtys ir vyresnieji nepritaria jaunųjų entuziazmui ar kartais nerealiems planams, tada ateina teigimas, kad vyresnieji jiems trukdo, neprileidžia prie kūrybinio valstybės darbo, kad jėga juos laiko po savo sparnu. Tada kyla diskusijos: kas yra tikroji vertybė ir kas veda į katastrofą. Diskusijose reikalinga didelės pakantos, dažnai, nors ir su širdgėla, tenka remtis patyrusiais visuomeninkais ir valstybininkais. Tai momentas, kai partijos ir grupės mėginapriimti programas ar platformas, su kuriomis bus einama į rinkimus. Nereikėtų, žinoma, atmesti ir naujai brėstančių jaunų vadovų, jau išmokusių demokratijos ir pilietiškumo, ir nestumti jų į dvasinį lūžį.

Prie Lietuvos vairo budintiems linkime nebijoti atviro ir nuoširdaus jaunimo žodžio bei kritikos. Sveikintina, kad valstybės vadovai jau siūlo suteikti savivaldybėms daugiau teisių. Šiuo metu girdėti, kad miestelių savivaldybės neturi teisių kartais "nušluoti aplūžusį šaligatvį". Savivaldybės dažnai net mažais kokio namo remonto ar statybos reikalais kreipiasi į rajoną, iš ten į apskritį, o apskrities pareigūnai nukreipia net į ministeriją, kuri vėl prašymą grąžina į vietinę savivaldybę dėl įstatymų painiavos.

Prieš daugelį metų teko girdėti poetą Joną Aistį kalbant, kad skaitydamas graikų poetą Hesiodą, jis radęs posakį: "Kur būtų žmonija, jei ne šventas pavydas, kuris verčia žmogų savo kaimyną pavyti ir pralenkti". Šiandien kartais stebimės tokia naivia ir nerealia graikų išmintimi. Pagal mūsų laikų išmintį, daug lengviau bėgančiam kaimynui pakišti koją, kad jis parkristų... Tikėkimės. kad rinkiminėje kovoje tokios taktikos bus atsisakyta.

Kazys Ambrozaitis

PILIETIŠKUMAS AR TAUTIŠKUMAS?

Lietuvoje vis dažniau kalbama apie pilietiškumo sąvoką, kuri turbūt *suprantama kaip gairės, pagal kurias valstybės pilietis turėtų elgtis. Apie pilietiškumą ir kažkokios pilietinės visuomenės kūrimą kalba valstybės prezidentas, seimo pirmininkas, ministerijų pareigūnai, kartais net ir aukštieji Bažnyčios vadovai, o visa tai reklamuoja laisvoji žiniasklaida. Neseniai Vilniaus universiteto Senato salėje įvykusioje specialioje konferencijoje buvo kalbama apie "pilietinę visuomenę ir subsidiarumo principą pokomunistinėse šalyse". Konferencija buvo dalis tarptautinio projekto "Bažnyčios vaidmuo pokomunistinių transformacijų procese" (Ar ne lietuviškiau būtų - "pokomunistinių pokyčių raidoje"?)*

Neaišku, kodėl taip susirūpinta pilietinės visuomenės ir pilietiškumo klausimais? Argi piliečio teisės ir pilietiškumas nėra nustatyti valstybės įstatymais - ką galima ir ko negalima daryti, kada balsuoti, kada atlikti karinės tarnybos prievolę, kada sumokėti mokesčius ir tt. Tai yra kiekvienos valstybės piliečio priklausomybės savo valstybei teisės ir pareigos.

Tačiau lietuviui šalia pilietinės sąmonės būtina gal dar labiau rūpintis ir savo tautine sąmone. Lietuviškumas ir jo ugdymas nuo pat pirmųjų vaiko žingsnių šeimoje ir mokykloje - tiek Lietuvoje, tiek ir išeivijoje - turėtų būti išsamiau pabrėžiamas. Ypač dabar, kai iš Vakarų ir Rytų visą laiką į Lietuvą skverbiasi kosmopolitinės idėjos ir svetimybės, pirmiausiai suviliojančios ir patraukiančios jaunesniąją kartą, kurioje tautiškumo ir dvasingumo supratimas pastebimai ima išblėsti. Tad sveikintinas Lietuvos valstybės vadovų nusistatymas, padarytas š.m. spalio pradžioje, tartis su Šventuoju Sostu dėl bendradarbiavimo kultūros ir švietimo srityje bei religijos dėstymo mokyklose

Savaime aišku, tauta ir valstybė šiandien negali užsidaryti savo kiaute, nematyti kas pasaulyje yra gero ir juo nepasinaudoti. Tačiau pasinaudoti reiktų tik tiek, kad, anot vysk. Jono Borutos, ir toliau būtų išlaikyta Dievo leista įvairovė ir nė vienas žmogus nebūtų suvienodinamas.

Juozas Baužys

PRISIMENANT PROF. JUOZĄ BRAZAITĮ

Išleidome paskutinį šių metų numerį, paženklintą viršelyje prof. Juozo Ambrazevičiaus - Brazaičio nuotrauka. Brazaitis buvo pirmasis redaktorius Amerikoje atgaivinto Į LAISVĘ žurnalo. Pirmame numeryje, išleistame 1953 metų gruodžio mėnesį, Brazaitis taip rašė: "...Į LAISVĘ atgaivinam dabar laisvoje, turtingoje ir svetingoje Amerikoje, kad palaikytume tremtyje rezistencijos ir budėjimo dvasią - kokią turėjo pirmieji Į LAISVĘ leidėjai, rašytojai, platintojai, daugumas jau savo gyvybę dėl laisvės atidavę ..."

Tad šiame jau 130-tame Į LAISVĘ numeryje prisimename Juozą Brazaitį lūdnos 25-rių metų sukakties nuo jo mirties proga išsamiu ambasadoriaus dr. Vytauto Dambravos straipsniu.

BALTIJOS KELIAS

Prieš 10 metų Baltijos kelias išvedė tris pavergtas tautas į laisvę ir nepriklausomybę. Prisimenant šį nuostabų ir amžiams į istoriją įrašytą žygį, iš Lietuvos rašo Petras Zabitis. Spausdiname čia trumpą ištrauką iš jo prisiųstos apybraižos.

... Virš Gedimino kalno sklandė baltas, švytintis angelas. Jis plėtėsi, didėjo, pavirto į nesuskaičiuojamą gausybę šviesos žvaigždučių. Leidosi žemyn ir krito į susirinkusią minią ant žmonių galvų. Balti žvaigždučių spinduliai pasiekė žmonių sielas, sušildė širdis, atgaivino jausmus, sužadino protą. Šviesos ir tiesos spinduliai užliejo žemės kerteles. Ir štai – šviesos sriautas plečiasi, didėja ir pavirsta į Baltijos kelią, ryškėja ir tampa didžiule šviesos autostrada, kuri lekia pašėlusiu greičiu į saulę, į šviesą, artėja į laisvę ir gėrį. Baltijos kelias – tai audringa šviesos jūra. Jis plečiasi, išsilieja iš krantų, užlieja dangaus gelmes. Skęsta žmonių minios, pradingsta Gedimino kalnas, pasislepia Katedra. Pro rūkus nušvinta trispalvė, ryškėja Pilies kontūrai. Pro juodų debesų prarają blyksteli akinanti saulės šviesa...

Trimitininkai skelbia žmonijai gėrį, taiką ir vienybę, kviesdami visus į Baltijos kelią. Jie skelbia viltį ir tikėjimą atgimstančiai Lietuvai, kad sutvirtintų jos didžiulį norą tapti laisva ir nepriklausoma...

Į darnias kolonas jau rikiuojasi Baltijos kelio dalyviai. Aukšti Katedros bokštai rodo jo kelią, o toli matosi ir jis pats, kuris knibždėte knibžda kaip gyvas skruzdelynas. Žmonės stovi atkaklūs, išdidūs, tvirtai susikabinę rankomis. Gyva rankų grandinė nusitęsusi nuo Vilniaus, per Rygą iki Talino. Žmonių siena atitvėrė blogį nuo gėrio, šviesą nuo tamsos, laisvę nuo okupacijos.

O dangaus toliuose lėtai plaukia, supasi balta Katedra. Apsupta auksinių rūkų, linguojasi ji žydrose dangaus gelmėse. Toli priekyje išnyra visoje savo didybėje Baltijos kelias, į kurį pasuka, artėja didžiulis debesų laivas, lėtai siūbuodamas į šonus, nešamas neramių audringų vėjų. Virš galvos apsiniaukęs dangus, bet priekyje šviečia Baltijos kelias, į kurį dabar skuba laivas. Ant kelio žmonių minios mosuoja rankomis, plevena skarelėmis, kviečia laivą greičiau priplaukti. Žmonių akys nukrypsta į laivo bures, kur aukso raidėmis išrašyti žodžiai: Lietuva, Latvija, Estija. Žmonių minios, perskaičiusios užrašą, garsiai skanduoja: *Lietuva, Latvija, Estija bus laisva, bus laisva!* Didžiulis, baltas laivas grakščiai išnyra iš audringo dangaus okeano, priplaukia Baltijos kelią ir sustoja. Visi sulipa į fantastinio dydžio laivą, kuris iškelia baltas bures ir nuplaukia į spindinčią dangaus mėlynę, į šviečiančią saulę, į artėjančią aušrą, į laisvę ir nepriklausomybę.

Petras Zabitis

Anykščiai, 1999 m. birželio 27 d.

Lietuvos Respublikos Prezidentui Valdui Adamkui
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Vytautui Landsbergiui
Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Rolandui Paksui
Lietuvos visuomenei Tėvynėje ir išeivijoje

Dėl Laikinosios Lietuvos vyriausybės

Į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti VIII studijų savaitės dalyvių

KREIPIMASIS

Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti š. m. birželio 23-27 d.d. Anykščiuose surengė VIII-ąją studijų savaitę, kurios tema „Bendruomenė Lietuvoje: istorinė patirtis ir perspektyvos". Į ją atvyko dalyviai iš Lietuvos, Rusijos, JAV, Kanados, Pietų Amerikos. Studijų savaitės dalyviai, išklausę paskaitas ir pranešimus, dalyvavę svarstybose ir diskusijose, vieningai nusprendė kreiptis į aukščiausius Lietuvos Respublikos pareigūnus ir prašyti atitinkamais teisiniais aktais įvertinti ir bendroje Lietuvos Respublikos teisės aktų sąrangoje įtvirtinti 1941 m. Birželio sukilimo atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę ir Laikinąją Lietuvos vyriausybę, vadovaujamą Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio.

Plačios koalicijos Laikinoji Lietuvos vyriausybė 1941 m. birželio 23 d. paskelbė atkurianti Lietuvos Nepriklausomybę, grąžino iki sovietų okupacijos veikusios Konstitucijos galiojimą, panaikino neteisėtus okupacinės sovietų valdžios įstatymus, atstatė krašto administraciją, atkūrė švietimo sistemą ir viešąją tvarką. Laikinoji Lietuvos vyriausybė įkūnijo istorinį tautos žygį: lietuvių tauta sukilo prieš savo pavergėją ir pasiekė tikslą – antrą kartą XX amžiuje atkūrė Lietuvos nepriklausomybę.

1997 m. Į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti studijų savaitės Jurbarke dalyviai su tokiu pačiu prašymu kreipėsi į Prezidentą A. Brazauską, Seimo pirmininką V. Landsbergį ir Ministrą pirmininką G. Vagnorių, bet atsako negavo. Tikimės, kad LR Prezidentas, LR Seimas ir LR Vyriausybė šį kartą atkreips dėmesį į visuomenės lūkesčius ir teisės aktais įtvirtins istorinį lietuvių tautos žygį.

Į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti studijų savaitės Anykščiuose dalyvių vardu

Kazys Ambrozaitis,
Fondo pirmininkas (Čikaga)

Jonas Kairevičius,
Fondo filialo pirmininkas (Kaunas)

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ POLITINĖS KOMISIJOS PIRMININKO PRANEŠIMAS

Politines komisijas paprastai turi partijos, įstatymdavystės įstaigos, vyriausybės padaliniai ir panašios organizacijos. Tos komisijos, kaip jos bebūtų pavadintos, turi aiškiai apibrėžtus tikslus ir uždavinius. Mes, Lietuvių fronto bičiuliai, nesame nei politinė partija, nei valstybinė įstaiga. Esame iš rezistencinių ištakų kilęs sambūris. Tad kokie turi būti sambūrio politinės komisijos siekiai ir uždaviniai? Šios, ir anksčiau buvusiųjų LFB tarybų nusistatymas buvo, ir yra, kad nebandysime Lietuvoje organizuoti politinių vienetų, bet sieksime savo tikslų apsiribodami kultūriniu veikimu, žinoma, skleidžiant pilnutinės demokratijos idėjas. O demokratinių idėjų skleidimas jau įeina į politikos rėmus. Čia noriu paminėti, kad Aristotelis yra pasakęs: politika yra aukščiausia kultūros apraiška. Toks mūsų darbas, dėka bičiulio Kazio Ambrozaičio pasišventimo ir įdėtų pastangų, mums neblogai sekėsi. Įsteigėme *Į laisvę fondo* filialą, kuris neblogai veikia darbuodamasis knygų leidime, skirdamas premijas politinėje ir kultūrinėje veikloje pasireiškusiems asmenims ir organizuodamas studijų dienas įvairiose Lietuvos vietovėse.

Politinė komisija, tuo metu vadovaujama bičiulio Antano Sabalio, aktyviai dalyvavo Seimo rinkimuose. Tarybos ir komisijos nusistatymas buvo remti dešiniuosius kandidatus, turinčius galimybę laimėti rinkimus. Mes manėme, kad ne taip svarbu, ar bus išrinktas krikščionių demokratų ar konservatorių atstovas, o svarbiausia, kad laimėtų dešiniųjų pažiūrų asmuo. Kitas komisijos nusistatymas buvo remti kandidatus tiesiogiai, o ne per partijų centrus. Šis mūsų nutarimas, savaime suprantama, nepatiko partijų centrams. Pavyzdžiui, apylinkėse, kur antrajame rate varžėsi konservatorių ir krikščionių demokratų kandidatai, nerėmėme nei vieno, nors partijų centrai ir buvo juos pristatę mums kaip remtinus. Mums atrodė, kad tebūnie kas bebūtų, o rezultatas visvien bus priimtinas. Noriu pastebėti, kad visi mūsų remti kandidatai, išskyrus vieną, rinkimus laimėjo.

Prezidento rinkimuose rėmėme prof. Landsbergį, o antrame rate – Valdą Adamkų, vadovaudamiesi sena politine taisykle – rinkis mažesnę blogybę. Ja buvo Adamkus, nes Paulauskas mums atrodė visai nepriimtinas.

Kai kas dabartinį Lietuvos prezidentą vadina dešiniuoju. Tai tik dalinai teisinga – jis išrinktas dešiniųjų balsais, o jo pažiūros, kiek mums žinoma, yra kosmopolitiškai liberalios. Taip pat turime atsiminti, kad jo išrinkimą nulėmė tik 14,526 balsai arba .749%. Taip pat dabar, pažvelgus į partijų populiarumą, rinkėjai žada balsuoti už: Centro sąjungą – 18.6%,

ĮLF studijų savaitė Anykščiuose. Vidmantas Vitkauskas ir P.Algis Raulinaitis. Nuotr. K. Ambrozaičio

Socialdemokratus – 8.7%, Konservatorius – 7.8%, LDDP – 7.1%, Krikščionis demokratus – 4.1%. O nežadantys balsuoti ir neturintys nuomonės sudaro 37.5%. Šie duomenys ateičiai nieko gero nežada.

Savo veikloje politinė komisija reagavo į politinius įvykius. Paskelbėme porą pareiškimų visuomenei, atkreipdami jos dėmesį į, mūsų nuomone, nepriimtinus valdžios veiksmus. Vienąme pareiškime rašėme: Neseniai Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą *„Dėl SSSR valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos"*. Įstatymas sukėlė daug ginčų ir aistrų. Nesuprantami prezidento patarėjų prieštaringi pasisakymai. Vienas iš jų pareiškė, kad *„Įstatymas taip blogai surašytas, kad būtų tekę taisyti beveik kiekvieną paragrafą."* Kitas patarėjas aiškina, *„kad Prezidentūra jokių įstatymo pataisų neteiks. Prezidentūros nuostata labai aiški: netobulinti šio įstatymo, kol jo neįvertins Konstitucinis Teismas. Prezidentūra galvoja apie naujo pobūdžio platesnį ir išsamesnį dokumentą"*.

Konstitucinis teismas išnagrinėjęs šį įstatymą rado, kad jis daugumoje atitinka Konstitucijos reikalavimus, išskyrus teisę kreiptis į teismą. Tas mažas netikslumas buvo Seimo pataisytas. Taigi, Konstitucinio teismo sprendimas parodė, kad įstatymas yra priimtinas ir mūsų pareiškime išreikšti linkėjimai, kad prasidėjęs judėjimas link desovietizacijos tęstųsi, nors pamažu, bet vyksta. Atrodo, kad Prezidentūros patarėjai savo pareiškimais prašovė pro šalį. Apie naujo pobūdžio platesnį ir išsamesnį įstatymą patarėjai vis dar tebegalvoja.

Antrasis mūsų pareiškimas iškėlė klausimą: „Ar sudaryta Truskos komisija, sprendžiant iš jos sudėties ir kai kurių narių pasisakymų, yra pakankamai išbalansuota, ar skirianti daugiau dėmesio nacių okupacijai,

nors sovietinė buvo ilgesnė ir skausmingesnė Lietuvai?" Neteko ilgai laukti ir mūsų baimė pasitvirtino: Izraelio ambasadorius Lietuvai ir Wiesenthal'io centro direktorius pradėjo reikalauti, kad reikia dviejų komisijų – vienos nacių, o antros sovietų okupacijai įvertinti. Jie teigė, kad negalima lyginti abiejų okupacijų. Jiems atrodė, kad nacių okupacija, nors tik trejus metus tetrukusi, buvo daug baisesnė. Oficialiai dviejų komisijų nebuvo įsteigta, bet Prezidentūrai nuolaidžiaujant, komisija buvo padalinta į dvi darbo grupes, tuo patenkinant triukšmadarius. Vos komisijai pradėjus dirbti, pasirodė jos pranešimas apie komisijos nacių ir sovietinių okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoj tirti tikslus, kuriame rašoma: „Visos komisijos diskusijos ir sprendimai bus įrašinėjami ir daromi stenograminiai jų nuorašai, kurie bus saugomi jos būstinėje."

Nežinia kokius sprendimus komisija žada priiminėti ir ką reiškia *„saugomi jos būstinėje*? Ar bus steigiami vadinamieji *specfondai* prie kurių galės prieiti tik privilegijuotieji? Ateitis parodys.

Tą pačią dieną komisijos paskelbtame pareiškime rašoma: „Tarptautinė komisija nacių ir sovietinių okupacinių režimų nusikaltimams įvertinti domisi karo nusikaltimais kaltinamų asmenų baudžiamuoju persekiojimu Lietuvoje. <...> Tais atvejais, (t. y. silpnos sveikatos, mirties ir t.t.) kai teisminis tokių bylų nagrinėjimas nebetęsiamas, remdamasi Lietuvos įstatymais, Tarptautinė komisija nacių ir sovietinių okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti numato viešai skelbti išsamią teisminio bylų nagrinėjimo medžiagą su visais susijusiais dokumentais ir parodymais".

Čia jau kvepia OSI naudojamais metodais. OSI, vos užvedusi bylą, be teismo sprendimo, jau eidavo į žiniasklaidą, skelbdama nepatikrintą informaciją ir juodžiausiomis spalvomis tapydama ne tik įtariamuosius, bet ir ištisas etnines, ar kitokias grupuotes. Negi ir Truskos komisija skelbs savo surinktą medžiagą, kuri kaltins atskirus asmenis, ar net ir organizacijas? Kur dingo nekaltumo pirmenybė, kol neįrodyta priešingai?

Kaip minėjau pradžioje savo pranešimo – sambūrio politinė komisija neturi nustatytų veikimo gairių ar griežtai apibrėžtų tikslų. Sėkmingas tokios komisijos veikimas galimas tik tada, jei sambūrio nariai domisi komisijos veikimu, siūlo atliktinus darbus, na, ir žinoma, karts nuo karto ir pakritikuoja.

Tad kreipiuosi į visus klausytojus, prašydamas komisijai pagalbos. Kreipkitės į komisiją pareikšdami savo pageidavimus, nurodydami svarstytinus klausimus ir atliktinus darbus.

P. Algis Raulinaitis

Dainava, 1999 rugpjūtis

REIKIA TAURIOS SIELOS TAUTIEČIŲ

Gavau paskaityti žurnalą „Į laisvę". Man patiko leidėjų, straipsnių rašytojų susirūpinimas lietuvių tautiškumu, etnine veikla. Vėliau paskambinau p. Ignui Misiūnui, kuris atsiuntė man vieną žurnalą ir dar aštuonetą išplatinti.

Žadu parašyti žurnalui istorinių ir kitokių straipsnelių. Esu istorikas-kraštotyrininkas; užrašinėju istorijos dalyvių – buvusių partizanų, karių, sukilėlių, istorijos liudytojų prisiminimus, domiuosi ir etnografija ir tautosaka, liaudies dainomis ir senovine muzika. Dirbu paminklosauginį darbą Švenčionių rajone. Tenka stipriai paplušėti, kad į valstybinį kultūros vertybių registrą būtų įtraukti už Lietuvos laisvę kovojusių karių, sukilėlių, partizanų kapai, kautynių vietos; kad būtų gerbiamas laisvės karių atminimas, o buvusieji okupantų „kultūros" reliktiniai „paminklai" – išbraukti, kad būtų atkuriama istorinė tiesa.

Dirbu ir gyvenu pusiau okupantų nutautintame, svetimtaučių kolonizuotame krašte (Švenčionių kraštą alino 200-us metų trukusios okupacijos). Ir šitas *apolitiškumas, abuojumas, abejingumas Lietuvai*, jos nepriklausomybės stiprinimui, labai jaučiasi daugelyje dalykų.

Siunčiu Švenčionių rajono Sąjūdžio kroniką, kurioje, gal, rasite ką nors įdomaus. Joje teigiau ir dabar rašau: pastarojo laikmečio didžiausias Lietuvos įvykis – lietuvių tautos Atgimimas, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, dėl kurios laisvę mylintys lietuviai kovojo, aukojosi, tam rengėsi, svajojo pusę amžiaus, ir, pati didžiausia klaida – nesugebėjimas įstatymiškai įteisinti desovietizaciją, nesurengtas komunizmo, ypač jo ideologų (dvasinės prievartos nusikaltėlių) teismas. Tai nevėlu padaryti ir dabar. Sakantys – esą jau vėlu – tarnauja buvusiems komunistams. Buvusių okupantų ideologų, tarnų tyčiojimąsi iš tautai reikšmingų idėjų ir dalykų, kenkimą atkurti Lietuvos valstybę, trukdymą išvalyti apnuodytą dvasią, puoselėti tautiškumą, juntame, matome kasdien. Mūsų nepriklausomos, atkurtos valstybės *architektai* nesuvokia, kad valstybės negalima atkurti, tobulinti buvusių okupantų tarnų rankomis. Sovietinės mąstysenos (nesąžiningos, nedorovingos, melagingos) veikėjai negali dirbti svarbiose valstybinėse pareigose.

Labai daug lietuvių patriotų žuvo partizaniniame pasipriešinimo kare – Laisvės kovoje (žuvo galbūt tiek, kiek buvo lemta, kiek aukų reikėjo), daug pasitraukė nuo bolševikų į laisvąjį pasaulį (nors, reikėtų džiaugtis, kad išsigelbėjo), tūkstančiai negrįžo iš Sibiro, – užtat dabar, atgimstančioje Lietuvoje pasigendame taurios, stiprios sielos tautiečių, ar jų vaikų, besiaukojančių Tėvynės labui ir gerovei.

Švenčionėliai
Valdas Striužas

POLITIKA IR MORALĖ

Filosofinė, istorinė ir psichologinė analizė

VYTAUTAS BIELIAUSKAS

Šiais laikais, kada politikos ir politikų sąvokos dažnai yra surišamos su sugebėjimu tiesą „apdailinti" arba ją melu uždengti, atrodytų, kad kalbėti apie politiką ir jos ryšį su morale yra kažkaip keista. Lietuvos liaudis jau nuo senų laikų yra turėjusi specialų terminą politikui, kuris remiasi melu ir sukčiavimu: tokie žmonės buvo vadinami „politikieriais". Su politikieriais, atseit, visiems kai kada reikia turėti reikalų, bet jiems pagarbos ir pasitikėjimo niekas neturėtų duoti. Turbūt galime prisiminti buvusios Sovietų Sąjungos diplomatų mokyklos pasididžiavimą, pagal kurį jie paruošdavo tokius gerus politikus, sakydami, kad „mūsų Ivanas yra toks geras politikas – jis taip gražiai gali „nyet" (ne) pasakyti, kad visi klausytojai mano, jog jis „da" (taip) sako."

Mūsų patyrimai net su aukšto rango valstybės darbuotojais tiek šiame krašte tiek daugelyje kitų garbingų demokratijų palieka įspūdį, kad tie žmonės tikrai yra politikieriai, kurie duoda blogą vardą ir savo pareigoms ir savo atstovaujamoms institucijoms. Nenuostabu tad, kad tiek šiame krašte, tiek kitur – ir taip pat ir Lietuvoje – jaunimas, ypač studentai ir akademikai nenori nieko bendro turėti su politika, laikydami ją nešvariu dalyku. O vis dėlto šitoks galvojimas gali privesti prie labai nemalonių pasekmių, nes, jei protingi ir padorūs piliečiai nesidomės politika, ji bus palikta rankose „senų krienų", kurių sąžinės yra labai „plačios" ir kuriems asmeniški interesai yra svarbesni už tautos ir valstybės interesus. Valstybių tvarkymas ir jų žmonių gerovė yra jau nuo senų laikų išrinktų ar paskirtų politikų rankose: nuo jų priklauso ne tik paskirų kraštų, bet dažnai ir viso pasaulio gerovė ir dėl to yra būtina jų darbus ir jų elgesį įvertinti. Tačiau bet koks vertinimas bus visuomet

---

Dr. Vytautas Bieliausko paskaita, skaitvta Lietuviškų studijų savaitėje, š. m. rugpjūčio 14 d. Dainavoje.

surištas su moraliniais principais, kas reiškia, jog politika ir moralė turi svarbius ryšius ir kad apie tuos ryšius yra prasminga kalbėti.

Kadangi tiek politika, tiek moralė turi stiprių atspindžių filosofų raštuose, kurie buvo paskelbti istorijos bėgyje, tai savo svarstymui pasirinkau istorinę-filosofinę analizę, kurią mėginsiu surišti su socio-psichologiniais svarstymais. Po to mėginsiu išvadas pritaikinti ir mūsų – išeivijos bei Lietuvos dabarčiai.

Politika ir moralė Platono ir Aristotelio filosofijose

Aristotelis, baigdamas savo Nikomachinę etiką, paskutiniuose jos puslapiuose jau pradeda kalbėti apie politiką. Kaip ir kiti to meto graikai jis negalėjo įsivaizduoti žmogaus gero gyvenimo be socialinių santykių ir jiems pagelbstinčių institucijų. „Žmogus yra gamtos padarinys", – sakė jis, – „skirtas gyventi „polis" – mieste/valstybėje". Vėliau šis jo išsireiškimas buvo pakeistas į posakį, kad „žmogus yra politinis gyvulys". Taigi Aristoteliui politika buvo etikos/dorovės tęsinys arba net jos aukštesnis laipsnis. Jo nuomone, žmogaus gyvenimas gali būti pilnai realizuotas tik žmogiškoje bendruomenėje. Tikrumoje, vėliau filosofas Francis Bacon rėmėsi Aristoteliniu galvojimu, nukaldamas posakį, kad „tas, kuris džiaugiasi vienatve, yra arba laukinis gyvulys arba dievas". Žmogui yra reikalingi kiti žmonės: su jais bendravimas, dalinimasis talentais ir dalyvaujant politikoje. Pagal Aristotelį, politika yra „valstybės valdymo menas, plačiąja prasme kiekviena veikla, kiekvienas veiklos būdas, nukreiptas ne į asmenines, ekonomines ar kitas vertybes, bet visų pirma į valdžios ir galios vertybes".

Siaurąja prasme politika yra nukreipta į rūpinimąsi valstybės reikalais: jos valdžios funkcijomis ir jos darbais piliečių gerovei pakelti bei jai išlaikyti. Pagal Aristotelį, individo gyvenimo gerovė yra valstybinės veiklos uždavinys. Gyvenime individai jungiasi į šeimas, šeimos į bendruomenes, o bendruomenės į polis, t. y. miestus/valstybes, ir miestai į miestų/valstybių junginius, kurie yra tvarkomi pagal konstitucijų nustatytą tvarką. Politiką Aristotelis suprato kaip valstybių konstitucijų doktriną, pagal kurią gali būti trys pagrindiniai valdymo tipai: monarchija, aristokratija ir politeja. Šios trys normalios valdymo sistemos gali būti suprofanuotos, kai monarchija paverčiama tironija, aristokratija – oligarchija ir politeja – demokratija. Normaliose valdymo formose monarchija prilygsta šeimai, kurios galva – karalius rūpinasi piliečiais, kaip tėvas rūpinasi vaikais, visų pirma statydamas jų, o ne savo poreikių patenkinimą; tironijoje valdovas savo piliečius laiko vergais, kurie turi tarnauti tik jo asmeniškų poreikių patenkinimui. Aristokratijoje aukštasis

sluoksnis išrenka administratorius, kurie yra atsakingi už visų piliečių gerą gyvenimą, bet aristokratija, tapusi oligarchija, teisėtai rūpina tik valdančiojo sluoksnio gerove, kuri gali būti atsiekiama išnaudojant kitus piliečius. Politejoje visi miestų gyventojai yra laisvi piliečiai ir jie visi dalyvauja bendruomenės valdymo procese, užimdami įvairias administracines vietas rotacijos būdu. Šis politejos principas yra sugadinamas demokratijoje, kurioje vadovai yra renkami daugumos, kartais net jų nepažįstant ir nežinant jų kvalifikacijų. Aristotelis čia mato neigiamą įsiskverbimą neaiškios daugumos – masės, kuri gali lengvai prarasti atsakomingumą už individų gerovės palaikymą.

Aristotelio laikais visos trys pozityvios valdymosi formos buvo priimtinos – monarchija, aristokratija ir politeja – nes kiekvienoje jų pagrindinė svarba buvo duodama individams. Ten, kur individai buvo suvaržomi ar paverčiami vergais, valstybės valdymosi forma buvo laikoma etiškai nepriimtina. Įdomu, kad Aristotelio mokytojas Platonas, nors ir turėdamas panašią valdymosi formų klasifikaciją, visai priešingai žiūrėjo į santykius tarp visuomenės ir individų. Pagal Platono politinį galvojimą individas tarnauja visų gerovei ir dėl to jo poreikiai yra subordinuojami grupės poreikiams. Tuo būdu valstybės tvarkyme gradacija neina iš apačios, bet iš viršaus. Monarchijoje valdžia yra karaliaus rankose ir jis pilnai nusprendžia, kas yra naudinga ar reikalinga miestams, o tie daro panašius sprendimus šeimų ir individų atžvilgiu. Platono galvojimu, idealiausioje valdymosi formoje ne tik atskiri individai turėtų priklausyti valstybei, bet ir jų nuosavybės turėtų jai priklausyti. Visi turėtų rūpintis gamyba ir visi turėtų ja lygiai dalintis. Pagal jį, idealioje politinėje santvarkoje privačios nuosavybės neturėtų būti: viskas priklausytų visiems ir visi lygiai viskuo dalintųsi. Šitai čia paminiu, nes tikrumoje šitoks Platono galvojimas, kaip vėliau pamatysime, buvo pasiskolintas Hegelio ir Markso ir „įgyvendintas" komunizmo. Aristoteliui šis nuosavybės bendrumas buvo visiškai nepriimtinas, nes, pagal jį – „kas visiems priklauso, tikrumoje niekam nepriklauso".

Filosofiniai pasikeitimai istorijoje

Šimtmečiams žengiant pirmyn, sugriuvo graikų „auksinis" amžius ir taip pat jų miestų/valstybių politinė sistema. Reikėjo naujos sistemos, kuri turėjo būti platesnė ir universališkesnė negu mažų miestų/valstybių sistema. Šią spragą užpildė stoikai. Stoikai jau buvo paveikti besiplečiančios krikščionybės. Jų doktrina sakė, kad visi žmonės yra broliai ir seserys, nes jie visi yra kilę iš „Dievo, kuris buvo jų tvėrėjas, tėvas ir brolis". Ši stoikų doktrina davė vėliau pagrindą XVI-tame šimtmetyje įvesti

tarptautinę teisę, kuri nors ir pakeista, ir šiandien yra labai svarbi tautų gyvenimo sklandumui palaikyti.

Krikščionybės įtakoje politika ir politinės santvarkos pamažu įgavo naują atspalvį, nes jos buvo sujungiamos su žmogaus santykiu su Dievu ir taip pat su judeo-krikščioniška morale. Krikščioniškųjų doktrinų įtaka buvo su dideliu atsidėjimu išvystyta šv. Augustino, kuris žvelgė į politiką žmogaus ir Dievo santykių, aprašytų Šv. Rašte, šviesoje.

Pagal šv. Augustiną, žmogus yra Dievo kūrinys, bet jis savyje išgyvena tam tikrą blogio ir gėrio įtampą. Savo prigimtyje kiekvienas individas turi daug savimeilės, kurią jis turi nugalėti ir duoti savyje vietos artimo meilei. Šitai atsiekti žmogus gali tik su Dievo meilės pagalba. Su Dievo pagalba žmogus gali nugalėti blogį ir kurti Dievo valstybę (civitas Dei), kuri gali daug padėti žemiškajai valstybei (civitas terrena). Kadangi pagal Šv. Raštą visa valdžia ir galybė esmėje pareina iš Dievo, tai ir įvairios valstybių formos savo pagrindą turi rasti Dieve ir jo duotose taisyklėse. Taigi įvairios valdymosi formos gali būti geros, jei jos laikosi Dievo įsakymų:ir monarchija, ir aristokratija, ir demokratija. Nėra abejonės, kad Augustino doktrinos įtakoje krikščionybės vadai jautė teisę ir pareigą kištis į politiką ir, kaip istorija rodo, įvairios Bažnyčios buvo stipriai įsijungusios į žemiškų valstybinių reikalų tvarkymą.

Sekantis Bažnyčios daktaras, kuris davė aiškius filosofinius ir teologinius pagrindus krikščioniškam galvojimui politikos ir dorovės srityse buvo šv. Tomas Akvinietis. Jis atgaivino aristotelinę doktriną, ją pagilino ir parodė, kad tiek politikoje tiek etikoje bei moralėje galima pilnai vadovautis sveiko protavimo logika. Jis vėl suaktyvino Aristotelio duotas sąvokas apie žmogų, pagal kurias žmogus yra ne tik protaujantis, bet taip pat ir politinis gyvulys. Šv. Tomui Akviniečiui, kaip ir Aristoteliui, buvo labai svarbus protaujančio individo laisvas apsisprendimas. Protaujantis žmogus savo protu gali atrasti tiesą ir taip pat prieiti prie Dievo pažinimo. Pažinęs Dievą, žmogus taip pat mokosi iš Jo ir tvarko savo, savo šeimos ir savo valstybės reikalus pagal Dievo įsakymus. Pilnos tiesos pažinimą šv. Tomas palieka Jėzui Kristui. Žmogus stengdamasis geriau Jėzų pažinti, pažins ir tiesos bei moralės gelmes. Jėzui ir tiesai pažinti žmogui reikia intelektualinio išsilavinimo, ir dėl to šv. Tomas atkreipė ypatingą dėmesį į vaikų mokymą ir auklėjimą, kas ir šiandien Katalikų Bažnyčioje užima labai svarbią vietą. Pagal šv. Tomą ir pagal Aristotelį, politinis visuomenės tvarkymas turi remtis individais, kurie grupuojasi šeimose, bendruomenėse ir valstybėse. Neneigdamas kitų valstybės tvarkymosi formų, šv. Tomas vis dėlto labiausiai vertina demokratiją, kuri duoda geriausias sąlygas laisvų piliečių pilnam vystymuisi.

43-joje LFB studijų savaitėje Dainavoje. Iš k.- dr. V. Majauskas, dr. P. Kisielius ir šio straipsnio autorius dr. V. Bieliauskas. Nuotr. J. Urbono

Tuo tarpu, kai šv. Tomui visas valstybinis darbas buvo teocentrinis – besiremiąs Dievu ir jo nuostatais – ir kai visokia vyriausybės valdžia ir galia turi būti naudojama pagal Dievo įsakymus, Europoje atsirado kitas viduramžių filosofas, kuris, atmesdamas krikščionišką idėją, kad valstybė nėra savęs pačios tikslas, bet kad ji tik tarnauja žmonių gerovei, paskelbė doktriną, sakydamas, jog valstybė yra pilnas tikslas savyje ir kad valdžia ir galia turi būti naudojamos be jokių apribojimų. Šis filosofas ir politikas buvo Niccolo Machiavelli. Pagal jį, valstybė ir valdžia neturi tarnauti niekam kitam, o tik sau ir savo interesams. Valdovas, kurį jis vadina Princu, yra virš visokių taisyklių ir virš bet kokių kitų žmonių interesų. Su šia doktrina Machiavelli davė pagrindus ateities politiniams diktatoriams, kurių Europoje netrūko ligi paskutinių laikų. Jo idėjas taip pat stipriai parėmė vėliau vokiečių filosofas Nietsche, kuris išvystė valstybės vadovo, kaip viršžmogio (Übermensch) savoką.

Kaip matome, Machiavelli'o galvojimas buvo antikrikščioniškas ir antimoralinis. Tai buvo reakcija prieš Bažnyčios autoritetą. Tuo metu Bažnyčia buvo per daug įsivėlusi į politinius reikalus ir tvarkė juos dažnai neatsižvelgdama į savo skelbiamus moralinius principus. Bet tuoj po Machiavelli'o gana revoliucinės doktrinos paskelbimo prasidėjo vidinė revoliucija pačioje krikščioniškoje Bažnyčioje. Protestantizmo kūrėjas Martynas Liuteris stipriai pasisakė prieš Bažnyčios autoritetą, reformacija sumažino Bažnyčios kišimąsi į politiką ir valstybių tvarkymą.

Bet protestantizmas, atstūmęs šv. Tomo aristotelinį politinį galvojimą, sumažino jau beįsigyvenančias demokratines idėjas. Su protestantizmu lengvai jungėsi įvairūs Europos šalių valdovai, pasilikdami sau diktatoriškas teises valdymo metoduose.

Tolimesnėje istorijos raidoje reakcija prieš įvairias diktatūras prasidėjo taip pat filosofinėje plotmėje. XVII šimtmetyje gyvenęs John Locke, britų filosofas, stebėdamas tuometinį gyvenimą Europoje, stipriai pasisakė prieš kapitalizmą, sutapatindamas jį su klasių skriauda, bet jo vis dėlto pilnai nepasmerkė. Tai padarė Karolis Marksas, pakėlęs darbo klasę į viso valstybės turto savininkus ir tuo būdu paruošęs kelią sovietiniam komunizmui, kurį įgyvendino Leninas ir Stalinas. Įdomu čia prisiminti, kad jau Platonas siūlė bendrą nuosavybę, kurios vaisiai turėjo būti lygiai dalinami. Ši idėja Markso doktrinoje rado savo pilną įgyvendinimą. Marksas taip pat savo politinę doktriną visiškai atskyrė nuo moralinių principų – ją visiškai sekuliarizavo. O vėliau komunizmo praktiški kūrėjai mėgino išvystyti naujus moralinius principus, pagrįstus krikščioniškų principu paneigimu ir komunistų partinės „moralės" įvedimu.

Komunizmas, gyvuodamas per aštuoniasdešimt metų, tikrai patvirtino Aristotelio teigimą, kad „jei viskas visiems priklauso, jis niekam nepriklauso". Komunizmo sistema per šimtmečius vystomą Vakarų Europos politiką visiškai apvertė aukštyn kojom. Gražios idėjos, liečiančios žmonių lygybę, laisvę ir gerą gyvenimą praktiškai nebuvo įgyvendintos. Valdovai sudarė savo valdomąją klasę, kuri darbininkų klasę dar labiau prispaudė. Leninas pravedė neribotą revoliuciją. Jis, kaip W. Churchil'is sakė, – „buvo didysis atmetėjas. Jis atmetė viską. Jis atmetė Dievą, karalių, kraštą, moralę, sutartis, skolas, bankų prieauglius, kraštų teises ir šimtmečiais egzistavusius papročius, visas sutartis, tikrumoje – visą žmogiškosios bendruomenės struktūrą. Galų gale jis atmetė ir pats save ir komunistinę sistemą". Churchil'is manė, kad Leninas pamatė savo klaidas, bet jau buvo per vėlu jas atitaisyti. Tiesa, Leninas, norėdamas komunizmą padaryti tarptautiniu judėjimu, norėjo panaikinti ir nacionalizmą. Deja, tai jam nepavyko, jo pasekėjai greit pamatė, kad Rusijoje šiai sistemai įsitvirtinti buvo galima tik ją surišant su labai įsitvirtinusiu rusų nacionalizmu, ir dėl to jie jo ilgai neslopino. Žinoma, buvo dedamos visos pastangos užgniaužti bet kokį Sovietų Sąjungos ribose gyvenančių tautų nacionalizmą, bet tai daugiausia jį tik pastiprino.

Moralė ir politika dabartyje

Praėjo daug dešimtmečių, ir daugelis politinių sistemų, save charak-

terizavusios įvairiais – izmais, kaip nacionalsocializmas, fašizmas, komunizmas ir pan., sugriuvo. Liko iš jų bene vienas kapitalizmas, kuris dar tebegyvuoja, bet kuris taip pat yra pilnas problemų. Iš visų valstybės valdymosi formų bene tvirčiausiai yra išsilaikiusi demokratija, kuri mėgina rasti sau vietą kai kurių kitų sistemų, ypač komunizmo, paliktuose griuvėsiuose. Bet šiose naujose demokratijose yra daug klaidžiojimų, nors jų yra ir seniai gyvuojančiose sistemose. Savaime suprantama, kad idealios politejos, kuri tiko senovei, dabar įgyvendinti nebūtų įmanoma. Dabartinė demokratija, į kurią Aristotelis žiūrėjo su nepasitikėjimu, yra vis dėlto bene prieinamiausia platforma, galinti duoti sąlygas individams, šeimoms ir bendruomenėms augti ir vystytis. Bet deja, žvelgdami į savo demokratinę sistemą mes galime matyti daug trūkumų, kurie ne vieną nuvilia ir kartais net pasipiktinimą iššaukia. Kyla klausimas, ar demokratijoje politika ir politinis darbas yra surišti su etiniais bei moraliniais principais? Ar politikas gali būti teisingas, taurus ir sąžiningas? Ar yra galima politika be melo ir klastos? O kaip yra su korupcija ir visokiomis privilegijomis, kurias galima įgyti dirbant valstybinį darbą? Ar moraliniai principai, išreikšti Dekaloge, gali turėti vietos realistiškoje dabartinėje politikoje? Žmonija gausėja ir jos valdymosi institucijos didėja, bet yra neaišku, kaip galima pritaikyti politiką kaip valstybių valdymo meną dabarčiai.

Nėra abejonės, kad dabartinės demokratinės sistemos duoda tik labai ribotą erdvę laisvam individų pasireiškimui. Individai mato savo mažėjančią įtaką į savo kraštų politiką. Daugelyje demokratinių sistemų yra įsigaliojusios politinės partijos, kurios kai kur veikia kaip aristokratijos, o kitur kaip oligarchijos. Daugelyje kraštų politika yra griežtai atskirta nuo religijos ir jos moralinių principų. Turint galvoj, kad jokia valstybė ar tauta negalėtų išsilaikyti be pagrindinių etinių principų, tuos principus yra mėginama surišti su įstatymais ir taip teisės ir įstatymų pagalba reguliuoti žmonių elgseną. Ar tai yra sėkminga? Sunku pasakyti, nes įstatymai keičiasi su besikeičiančia žmonių elgsena. Nors jų ir yra begalinis skaičius, įstatymai nepajėgia apimti visą žmogiškosios elgsenos margumą. Kartą skaičiau, kad tam, kas yra išreikšta Dešimtyje Dievo įsakymų, kuriuos Mozė parnešė užrašytus į dvi plokštes, dabartinių įstatymų bibliotekai reikėtų dviejų miesto blokų dydžio pastatų. O vis dėlto tie Įsakymai tuo metu sugebėjo tvarkyti Izraelyje ir politiką, ir moralę.

Politika ir atsakomingumas

Vienas iš pagrindinių dalykų, davusių judeo-krikščioniškai moralei

sėkmingą įgyvendinimą tautose, bene yra tai, kad ši moralė yra pirmiausia taikoma ne grupėms, bet individams. Ji tvarkė ir tvarko šeimų, grupių ir valstybių santykius remdamasi tuo, kad individai priima moralinius principus, o per juos tada tie principai gali pasiekti ir šeimas ir grupes ir tautas. Reiškia, žmonių elgsena čia yra tvarkoma ne įstatymais, ne išorine prievarta, bet kiekvieno laisvo žmogaus sąžine. Taip žiūrint į moralinių principų įgyvendinimą kyla klausimas, kaip tai yra galima suderinti su politika. Politikoje stengiamasi tarpžmogiškus ir tarptautinius santykius derinti susitarimu, nuolaidų ieškojimu ir, bendrai imant, taip vadinama diplomatine elgsena. Kai kurie galvoja, kad diplomatijos menas yra tame, kad sugebama kitą „apstatyti" savo gabios sofistikos pagalba. Kai kuriems diplomatija ir politika reiškia panaudojimą gudrumo savo ar savo krašto naudai. Šitaip galvojant, žinoma, politika tampa gana sofistikuota moralinių principų laužytoja. Bet ar tai reikalinga?

Yra galima būti mandagiu ir švelniu kitų atžvilgiu, bet tai nereiškia, kad tai galima pasiekti tik meluojant. Artimo meilė nereikalauja savęs užmiršimo, ir savo nuomonės turėjimas nereiškia kitokios nuomonės pasmerkimo. Sau gerovę kurti yra galima neskriaudžiant kitų, savo ekonominę pažangą galima pasiekti darbu, o ne vagyste ir žudymu. Šeimos meilė savo esmėje niekuomet neprieštarauja artimo meilei. Patriotizmas yra dorybė, bet ji gali tapti yda, kai jis yra paverčiamas nacionalizmu. Politikoje vadovavimas yra labai vertingas dalykas, bet jis turi būti pasiekiamas be prievartos užmetimo. Gyvenimo pavyzdžiai rodo, kad rūpinimasis visų socialine gerove visuomet padeda ir tam, kuris ja rūpinasi. Padedant kitiems, dalinantis savo talentais ir sugebėjimais, sukuriamos geresnės sąlygos kiekvieno individo, kaip Aristotelis sakytų – „geram gyvenimui".

Dabar gana tvirtai įsigyvenusi pažiūra, kad Bažnyčia ir religija neturėtų nieko bendro turėti su politika. Bet tai yra klaidinga pažiūra, nes religija ir Bažnyčia taip pat privalo rūpintis geru visuomenės tvarkymuosi ir valdymuosi. Dievas ir religija priklauso kasdieniniam žmogaus gyvenimui: jie turi rasti vietą ir politikoje. Nors ir kiek tvirtai mėginama praktikoje suprasti etiką, pagrįstą tik žmogaus racionaliniais samprotavimais, ji be moralės, kuri savo pagrindus turi religijoje ir teologijoje, yra neįgyvendinama. Neseniai žurnale „Naujasis židinys – Aidai" Mykolas Drunga davė gana įdomų straipsnį, pavadintą „Dorovė be religijos", kuriame jis svarsto klausimą, ar galima įgyvendinti moralinius principus remiantis nereliginiu liberališku galvojimu. Jis savo samprotavimuose daugiausia svarsto modernaus liberalizmo įtakoje beįsigyvenančią seksualinę „laisvę", kuri dabar labai reiškiasi net ir Lietuvoje. Davęs keletą pavyzdžių iš gyvenimo, jis prieina prie išvados, kad liberalinė etika

negali jokiu būdu pakeisti moralės, kuri remiasi tūkstančiais metų praktikuotu Dekalogu. Reikia pilnai sutikti su Drungos galutine išvada, kad „jeigu sveiką moralinę intuiciją kai kuriais klausimais gali paremti tik teologiniai argumentai, nieko kita nelieka, kaip rinktis tarp teologinių argumentų ir begėdystės".

Žinoma, yra ir kitokių daug geresnių pavyzdžių. Visame pasaulyje labai aktyviai veikia katalikiško jaunimo Taize sąjūdis, kuris stiprina krašto moralines vertybes ir dorovę. Lietuvių tarpe aktyviai veikia ateitininkai ir skautai, Lietuvoje ir išeivijoje. Jie taip pat tvirtai rūpinasi krikščioniškų principų ir Dekalogo taisyklių įgyvendinimu tiek savo gyvenime tiek savo aplinkoje. Deja, šiose grupėse dalyvaująs jaunimas laikosi nuošaliai nuo politikos, nes turbūt joje neįžiūri galimybių įgyvendinti savų idealų. Gal todėl tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje, nei Krikščionių demokratų partija nei Fronto bičiuliai neįstengia savo vadovų gretas pratęsti jaunaisiais iš ateitininkų tarpo, kas seniau lyg ir automatiškai vykdavo. Bene įdomiausia yra tai, kad visi šie teigiami judėjimai remiasi išsilavinusiais, sąmoningais individais, kurie patys įsisavina krikščioniškas vertybes ir po to stengiasi jas įgyvendinti savo aplinkoje. Tokių individų skaičius auga visuose demokratiškuose kraštuose, jų skaičius auga ir tarp mūsų, nors, deja, jie lieka nepastebimi, nes jie nesiveržia į viešumą, neieško žiniasklaidos pripažinimo ir nepasirodo su savo nuotraukomis laikraščių pirmuosiuose puslapiuose. Mano nuomone, šie žmonės sudaro labai stiprų moralinį branduolį kiekviename krašte ir, jeigu jie sutiktų įsijungti į politiką ir mėgintų ten įvesti moralines vertybes, tautų ir valstybių ateičiai liktų daug gerų vilčių.

Išvados

Politika ir moralė savyje nėra priešpriešos, bet jos viena kitą papildo. Moralinių principų įtakoje politika turi galimybės tapti suhumaninta ir ji gali net įgauti dvasinių atspalvių. Valstybės ir visuomenės valdymo menas – o tai yra politika – negali būti naudojama individų ar mažų grupių savinaudai, bet ji turi tarnauti pirmiausia visų piliečių gerovei. Jeigu, pagal Evangeliją, visa galia pareina iš Dievo, tai ten, kur Dievas yra išjungiamas, politinė galia tampa tironija, hegemonija. Iš šių ir kitų samprotavimų peršasi sekančios išvados:

1. Iš visų istorijos bėgyje mėgintų politinių sistemų bene daugiausia galimybių „gero gyvenimo" vystymuisi suteiktų demokratija. Žinoma, ir demokratija turi daug silpnybių bei ribotumų, bet tos silpnybės gali būti sumažintos visiems geros valios žmonėms įsitraukiant į politinį darbą.

2. Demokratija yra negalima be etinės – moralinės ideologijos. Joje

yra galimybė įgyvendinti jau tūkstančius metų socialinius žmonių santykius tvarkiusius Dekalogo principus.

3. Kiek galima pastebėti Lietuvoje, nei viena politinė partija nėra aiškiai pasisakiusi už pilną krikščioniškos moralės įgyvendinimą, o krikščioniškame krašte tai yra būtina. Taip pat pasisakę už krikščioniškas vertes partijų vadovai ir nariai privalėtų jas savo elgsena praktikuoti asmeniškame gyvenime ir visuomenėje.

4. Grupės ir partijos susideda iš individų ir pagrindinis bet kokios grupės branduolys yra šeima. Tad šių individų ir šeimų moralinis sąmoningumas ir asmeniškas moralinių vertybių įsisavinimas yra tikroji bazė visos žmogiškosios bendruomenės sužmoniškėjimui. Todėl reikia labai rimtai rūpintis visų, ypač jaunimo ir šeimų, moraliniu auklėjimu.

5. Yra būtina atgaivinti pagarbą politikai ir politiniams darbuotojams. Lietuva ir išeivija yra turėjusi ir tebeturi sąžiningų, dorų politikų, kuriuos reiktų pristatyti kaip pavyzdžius, o ne juos dažnai iš pavydo kritikuoti.

6. Tiek Lietuva, tiek išeivija išliko moraliai tvirtos, nors ir labai sunkiose okupacijos ir tremties sąlygose. Dabar, atgavus laisvę, pas mus vyksta atsinaujinimas ir, mano nuomone, šis atsinaujinimas vyksta teigiama linkme. Yra tiek daug padaryta Lietuvos laisvinimui ir čia, ir Lietuvoje. Kiek daug gerų žmonių dirbo ir dirba čia visuomeninį darbą savo viršvalandžiais ir po darbo nemiegotomis naktimis; kiek daug žmonių Lietuvoje rūpinasi našlaičiais, jaunimo auklėjimu ir krašto evangelizacija. Ne, komunizmas nesugebėjo mūsų tautos sunaikinti, nesunaikins jos ir nemoralus kapitalizmas. Mes tuo tikime ir dėl to mes dirbame, ir dėl to mes esame čia susirinkę, nes mes žinome, kad „šviečia mums kryžius ant mūs' vėliavos!"

Panaudota literatūra:

Bambrouch, R. (1963). The philosophy of Aristotle. New York: The New American Library.

Churchill, W. S. (1929). The World Crisis – 1918-1928; the Aftermath. New York: Charles Scribner and Sons.

Drunga, M. (1999). Dorovė ir religija. Naujasis Židinys – Aidai, liepos mėn., psl. 4-6.

Ebenstein, W. (1957). Political Thought in Perspective. New York: McGraw Hill Book Co.

McKeon, R. (1973). Introduction to Aristotle, University of Chicago Press.

Rimšelis, V. (1959). Moralinė teologija. Lietuvių Enciklopedija, XIX, psl. 254.

Stikliorius, J. A. (1961). Politika. Lietuvių Enciklopedija, XXX, psl. 239

ŠIO AMŽIAUS (O GAL IR PASAULIO) PABAIGA

Keli vaizdai ir pastabos

VYTAUTAS VOLERTAS

Baimės laukas

Ateinančio šimtmečio ir trečiojo tūkstantmečio pradžia jau nebetoli. Tačiau vieno kito kalendoriuje yra ir svarbesnių atžymų, lyginant su šimtmečio ir tūkstantmečio pradžia. Ten sakoma, kad ateina pasaulio galas. Vienas slenkstis, šių metų liepos mėnuo, kai turėjo išblėsti gyvybė, jau laimingai praėjo. Dabar esame įspėdinėjami ruoštis ateinantiems metams, dutūkstantiniams. O kad tada pasaulio galas neįvyks, niekas nedrįs užtikrinti. Žmogus negali garantuoti savo paties poelgių ateisiančią valandą ar dvi, tad už visą pasaulį kalbėti galėtų vien keistuoliai.

Sakoma, kad žemė pergyveno jau ne vieną „pasaulio galą" sunaikinusį visą ar didžiąją dalį gyvybės. Du tokius atvejus tikrai žinome: pirmas – prieš 30 milijonų metų, kai žmogus turbūt dar nebuvo sutvertas, dingo dinosaurai; antras – visą žemę užpylęs Pasaulio tvanas. Mūsų laimė, kad Nojus, paklusnus Dievui, į laivą susivarė gyvulėlius su ant jų tupėjusiais vabalėliais. Todėl šiandien ne tik mes vaikštinėjame, bet ir karvytės pamūkauja, uodai pazyzia, šikšnosparniai naktimis papramogauja. Tik Nojaus laivas neįsileido tarp žmogaus ir beždžionės tarpinių hibridų. Todėl yra abejojančių Darvino mokslu, nes neranda medžiaginių įrodymų. Kalbama, kad iki šiandien džiūsta tasai Nojaus laivas ant Ararato kalno. 1916 m. Rusijos caras nusiuntęs ekspediciją padėčiai ištirti. Laivas buvęs išmatuotas, paruoštas jo smulkus planas, net vienas kitas ruselis panagėse parsivežė laivo smalos. Tačiau greitai įsitvirtinusi bolševikų valdžia visą medžiagą sunaikinusi. („Apokalipsė", Kazys Paulauskas; Vilnius, Alka, 1994.)

Pasaulio galo baimės laukas (palygink su magnetiniu lauku), matyt, egzistuoja, nes apstu jo sukeltų keistenybių. Štai kyšiais apkaltintas ir nuteistas Seimo narys A. Butkevičius seimininkų buvo pripažintas lygiu

---

Vytautas Volertas skaitė šią paskaitą š. m. rugpjūčio 12 d. Lietuviškų studijų savaitėje Dainavoje.

jiems visiems, nors jo gyvenamoji vieta yra kalėjimas. Antra keistenybė – dingo JAV karinių pajėgų atsargos pulkininkas ir Lietuvos Krašto apsaugos ministerijos ginkluotų pajėgų generalinis inspektorius A. Garsys. Pasibaigus jo atostogoms, keturias savaites negrįžo į tarnybą ir nieko nepranešė. („Draugas", 1999.06.19.) Nuskendo, susirgo, buvo pagrobtas? Neteko matyti oficialaus pranešimo, kas su juo įvyko. Tačiau mes gerai žinome, kas mums, pėstininkams ir gal net kulkosvaidininkams, atsitiktų, jei tiek laiko nepasirodytume darbuose. O A. Garsys karinėje drausmėje buvo ir praustas, ir pamirkytas.

Arba štai du Lietuvos klebonėliai, nuteisti už apgavystes ir sukčiavimus, vargsta kalėjimuose, nors kol kas dar ne pragare. Ir juos, matyt, paveikė pasaulio galo baimė – jei žūti, žūti ne ubagais. („Draugas", 1999.06.23.)

Tokie reiškiniai pasitaiko vien didžiulėje nervų įtampoje kaip pasaulio galo baimė. Mes, laukiantieji ir nelaukiantieji tragiškos pabaigos, žvelgiame atgal į istoriją ir, šalin nustumdami brangios jaunystės sentimentus, regime žiaurią praeitį.

Šis amžius, ant kurio uodegėlės stovime, buvo technologijos, tragedijų ir nelemtų talentų amžius. Šiame amžiuje į orą pakilo pirmasis kerėpliškas lėktuvas, išsilaikęs vos kelis šimtus metrų, o dabar šalis be didelių oro uostų skrydžiams tarp kontinentų yra atsilikėlių šalis. Šiame amžiuje buvo pirmąkart sujudintos mėnulio dulkės. Tranzistoriai prieš porą dešimtmečių kelis namo aukštus užėmusį kompiuterį įkišo į mūsų kišenėlę. Du pasaulinio masto karai ir rasinės neapykantos į dulkes sugrąžino arti šimto milijonų iš dulkių kilusių žmonių. Gimė gausybė didelių talentų, išsivysčiusių piktojo įsčiose: Sniečkus, Stalinas, Hitleris, Musolinis, įvairūs menkesni žudikai. Bet nematėme talentų, pagarba žmogui pramušančių neapykantos skraistę. Tiesa, buvo vysk. Matulaitis, vysk. Reinys, buvo Gandhi, motinėlė Teresė, yra dabartinis popiežius, nugalėjęs Katalikų Bažnyčioje italų hegemoniją. Tačiau Gėris šiame šimtmetyje vos vos sunkėsi paviršiun, galingai neprasiskverbęs. Su laisvės propaganda prabilusieji savo laisvę nukreipė į žmogaus dvasinę destrukciją. Kur muzikos, meno, literatūros talentai? Elvis Presley? Pornografistai kaip R. Gavelis? Kur filosofai, kurie būtų sugebėję tiek žmogų paveikti, kad jis trokštų aukštumų?

Šis amžius keliais laiptais žemyn nustūmė mėginusį brėsti žmoniškumą. Žmogus plušo ir vargo, sukūrė už save daug vertingesnių technologijos atradimų, bet kiekvienas atradimas tame nuožmiame darbininke naikino jam būdingas savybes ir jį patį darė jau tik technologijos produktu. Artėjame prie daiktų stovio. Daiktas nepergyvena savo gedimo, todėl šiandien ir žmogus mažai jaudinasi, kad tirpsta jo

Straipsnio autorius Vytautas Volertas. Nuotr. V. Maželio

dvasinės savybės.

Ar neateis laikas, kad štai žmogus, sutikęs savo darbo robotą, sustos su juo pasikalbėti, kartu abu nueis į pasilinksminimą, pašoks kokį nors labai modernų šokį ir įsimylės?

Balti ir juodi stebuklai

Laisvame pasaulyje kiekvienas krikščioniškos ir tautinės galvosenos lietuvis, neatmetąs pareigos ir solidarumo, keliasdešimt metų beviltiškai (beviltiškai!) klojo ir klojo darbus su pinigais (ypač tai tinka LFB), gelbėdamas rusiško bolševizmo užgrobtą Lietuvą. Beviltiškai klojo, nes jokios šviesiolės nepajėgė įžiūrėti. Tai buvo didvyriškumo mostai. Savanaudžiai be atpildo nepajudina raumenėlio, nenumeta trupinio, o mes neklausinėjome, kas už mūsų auką atlygins.

Ir staiga prasiveržė vulkanas! Kažkokios jėgos (tik ne demoniškos) ant šono pargriovė Sovietų Sąjungą. Lietuva laisva, Lietuva nepriklausoma valstybė! Stebuklas, šviesus ir mielas.

Tačiau tuo pat metu atsivėrė kitas netikėtumas: nei mes, nei kas nors pasaulyje nepagalvojo, kad susovietėjo tiek daug Lietuvos žmonių. Rasti tokią gausą „homo sovieticus" tipo gyventojų, kurie lyg jauni žinduoliai sekioja mamą – valstybę, siekia jos spenio, patys nepasiieško pragyvenimo, iš vyriausybės tikisi buizelės ir nevertina laisvės, nėra dažnas reiškinys. Baltietiškai kietos tautos bruožus per pusšimtį metų pakeisti galėjo tik piktas, juodas stebuklas. Deja, jis įvyko. Daug tautų išgyvena

įvairių nelaimių dešimtmečius ir išlaiko savo bruožus, o pas mus jau apie 60% žmonių yra sunku atpažinti. Savimi pasitikįs individas virto ekonominiu klajokliu, naudos siekiančiu po kiekviena – nors ir sukta ar niekšinga – piniginės oazės palme.

Ir nežinome, kodėl taip įvyko. Prievarta daugiausia iššaukia reakciją, ugdančią užsispyrimą. O čia prievarta lietuvį nulenkė tarsi karklelį ir jį net primynė. Žinoma, ne visi ten guli, bet guli pakankamai daug. Nesakome, kad didelė masė sukomunistėjo. Čia kalbame tik apie įprotį laukti kažkieno kažkokios nepelnytos malonės. „Valdžia nieko neduoda", – dažnai girdime rimtai tariamus nusiskundimus.

Lietuvoje prieš nepriklausomybės atgavimą susidariusios padėties turbūt niekas išeivijoje neatspėjo. Net ir Santaros-Šviesos laimė atėjo tarsi loterijos keliu. To sąjūdžio hierarchai susigavo socialdemokrato Stepono Kairio kūrybingą šūkį „Veidu į Lietuvą" ir pradėjo ieškoti būdų, kaip jį naudoti. Netrukdė ir ryšio žvalgymasis su sovietų tarnybiniais individais. Giminystė atsirado, nes to norėjo garsioji „Tėviškės draugija". Nėra abejonių, kad šio sąjūdžio maršalai, nematydami nei vieno ašros spindulėlio, buvo linkę bendradarbiauti ir su oficialiais partijos ar administracijos žmonėmis, nors jie būtų raudoni. O dabar kartais mes pykstame, kad Lietuvą valdo dideli partijos vadai. Taigi kažkieno draugai.

Santariečiai laimėjo. Laimėjo atsitiktinumo dėka. Jei ne Sovietijos mirtis, kurios net Gorbačiovas nenumatė, tie „salesmenai" būtų Lietuvoje įklimpę garsiojo Kazakevičiaus pelkėje ir niekas nežino, kokias jie šiandien dainas trauktų. (Sakau: tie „salesmenai", ne visi santariečiai.) Vis dėlto skubėti jiems trukdė Lietuvos okupacija, kurią jie taip pat laikė Lietuvos nelaime. Visa kita – socializmo režimas, moralės varžtų atpalaidavimas, religijos kaip prietarų sudrausminimas, piliečių rikiavimas į vienalytę masę – jų nevaržė. Kadangi Lietuvos laisvei vilčių nebuvo, šie geri žmonės manė, kad kichotiškai atrodančios kovos verta atsisakyti ieškant geriausių derybų vaisių su Pinčiuku.

Negalime priekaištauti, kaip nepriekaištaujama loterijoje milijonus laimėjusiam. Žinoma, negirtinas yra prez. V. Adamkaus garsinimasis, kad jis esąs be partijos. Taip, Santara-Šviesa savo partijos Lietuvoje neįregistravo. Bet iš kur atsirado Prezidento patarėjai? Iš klebonijų? Kas dalyvauja šio sambūrio valdybos posėdžiuose Lietuvoje? Ar ne Mieželis, ar ne Šmulkštys? Kas asmeniškai atvyksta pasveikinti sambūrio suvažiavimus? Prezidentas. Kas tuose suvažiavimuose visą laiką tūno? Prezidento patarėjai. Pagaliau Prezidento laikysena Lietuvos reikaluose ir jo požiūris į Seimo nutarimus nėra be simpatijų kairumui. Tai ne kokie nors prasilenkimai valstybės tvarkai, tai keistai nuteikią Prezidento pareiškimai, kad jis esąs bepartyvis. Panašus bepartyvis buvo ir A.

Brazauskas.

Šis sąjūdis kol kas stengiasi Lietuvoje žiūrėti tvarkos ir gal net pagąsdina grobuonišką valdininkiją, ypač aukštąją. Nei Prezidentas, nei jo svarbiausieji patarėjai, bent tie iš JAV, sau naudos neieško. Tai didelis pliusas. Tebūna jie, visi Santaros žmonės, veiklūs ir tiesūs, bet staigiai teneveda jaunų žmonių nuo tautos kamieno į kosmopolitizmą. Savo darbuose jie šiandien įjungia nemažai idealizmo, stengiasi Lietuvoje išnaikinti korupciją, o tai geri ženklai.

Dešinesni išeivijos lietuviai spėjimo žaidime pralaimėjo. Jie pasitikėjo kietąja Lietuvos mažuma, kuri taip pat gyvenimo nenumatė. Mažuma liko beveik bebalsė ir mes esame kartu su ja įjungti pajuokiamų „megztų berečių" luoman.

Dabartinė padėtis Lietuvoje greitai nesikeis, dvasinei pažangai žymesnio dėmesio ilgai nebus, jei nebus naujų stebuklų. Net ir toji mažuma, kuria pasitikime, kažkodėl nesusitvarko. Konservatoriai braška, LKD partija viešumon – tarsi paradui – išštato savo vidinius nesutarimus; ją dažnai pakedena „XXI amžius", katalikų laikraštis; su Bažnyčios vyriausiais partija taip pat ne kasdien susikalba. Nuomonių skirtumai yra sveikintini, kol tomis nuomonėmis taikiai keičiamasi ir kol jos visose pusėse aptariamos. Bet ten yra kitaip. Šiems žmonėms pasinerti bolševizmo sukurtose pelkėse neleido jų tvirti įsitikinimai ir kietas užsispyrimas, jie niekados su okupantu nesiderėjo ir palankesnių sąlygų neieškojo už jokią kainą. Tas pats užsispyrimas juos valdo ir šiandien, kalbantis su savaisiais.

Man atrodo, kad LFB didžioji pareiga jau atlikta. Tiesa, Lietuvoje galime prabilti žodžiu, kurį, deja, išgirsta vos saujelė žmonių. Didesnės įtakos negalime tikėtis. Penkias dešimtis metų pasiekęs žmogus Lietuvoje jau laikomas senu ir bejėgiu. Po dabartinių senių (Adamkaus, Mieželio, Šmulkščio, Palubinsko, Bobelio ir visų pulkininkų) įsiveržti galės tik pasiturį verslininkai. Kitų rūšių darbininkų ir specialistų jie turi pakankamai. Teks palaukti bent keliolika metų, kol pastebėsime Lietuvoje rimtas pastangas krapštantis iš rytietiškų-rusiškų tradicijų.

Aukštieji bokštai

Prieš kiek laiko įtikėjau vienos pramoginės dainelės žodžiais: „Jei tau kas nors pavydi laimės, žinok, kad tu ją turi". Iš tikrųjų negalime „nieko" pavydėti, negalime „nieko" nekęsti. Pavydima ko nors svarbaus, nekenčiama ko nors reikšmingo. Ir štai iškyla milžiniškas Lietuvių Bendruomenės bokštas, šiame amžiuje išgelbėjęs žymią dalį pasauly išmėtytų lietuvių. Stebuklinga mintis gimė penktame dešimtmety tarp

43-ji studijų savaitė. Iš k.- dr. V. Majauskas, dr. J. Šalna, dr. K. Ambrozaitis, dr. A. Čepulis, A. Stepaitis, A. Gečys, V. Volertas, J. Pabedinskas, A. Rugienius, J. Ardys.

Vliko žmonių Vokietijoje. Bet ją įželdinti nebuvo lengva, ypač šiame krašte – JAV. Mes jau beveik pamiršome Amerikos lietuvių didvyrį Stasį Barzduką, kuris LB atidavė visas savo gražiausio amžiaus jėgas. Pamiršome ir prel. J. Balkūną, dr. Petrą Vileišį, vėliau LB įsitvirtinimo darbui pritarusį J. Bačiūną. Sunku įspėti, kas būtų vykę be jų pastangų, tačiau visi gerai suprantame, kad be LB šiandien nesugaudytume vienas kito. Geros filosofų mintys yra vertintinos, tačiau be praktiškųjų darbštuolių jas lengvai aplenkdinėja gyvenimas. O tada ir genialiausios mintys išblėsta, neatnešusios naudos.

Kadangi LB išeivijai tapo šio amžiaus didžiuoju reiškiniu, daug kas jai pavydėjo ir jos nemėgo. Prisimename „Naujienas", jų redaktorių dr. P. Grigaitį, vėliausias Vliko ir Altos valdybas, reorgus. Tačiau šis bokštas dėl puolimų negriuvo. O šiandien jam dėmesys yra sumažėjęs – nėra

priešų, nėra ir nuožmių kovotojų. Sulėtėjo LB gyvenimo tempas, kažkodėl sunkiai pasiekiami laimėjimai.

Vienas iš pavyzdžių – JAV LB ir Lietuvos Seimo ryšių komisija. Jau kiek kartų į Lietuvą vyko LB atstovai, kiek šiose kelionėse atidavė darbo ir pinigų, tačiau apčiuopiamų pasekmių yra mažai. Gal todėl, kad dirbama su Seimu, o šio tipo institucijos visame pasauly yra sunkiai gimdančių kalbų arenos. Ryšys su kokia nors ministerija būtų vaisingesnis, nors Seimas atstovauja valstybei, o ministerija – tik vyriausybei. Ar turime daug kantrybės, ar mūsų atstovams pakaks jėgų ateityje „seimavoti"?

JAV Bendruomenėje prigijo ir išaugo Lietuvių Fondas. Dr. A. Razma atnešė sėklą, tačiau be LB ji būtų likusi džiūti ant įkaitusios uolos. (LF buvo geras pavyzdys vikriai ir vaisingai vystytis Tautos Fondui.) Mačiau daiginimą ir pirmuosius gyvybės ženklus, o šiandien jau visi matome šalia LB bokšto didžiulį ir svarbų LF ąžuolą. Tai antras šio amžiaus JAV lietuvių pasididžiavimą keliąs statinys, kuriam savo pritarimu LB Tarybos sesijose daug padėjo jau minėtasis St. Barzdukas. Fondas dygo LB šiltnamy, ten buvo juo rūpinamasi. Tačiau tenka nuolat stebėti, kad jis iš LB priežiūros nebūtų išluptas. Bendruomeninė mintis įtaigotų, kad Fondo vadovybės formavime būtų geranoriškai – be sausos įstatų interpretacijos – leidžiama įsiterpti ir naujiems žmonėms. Estetiškai – ir vėl ne teisiniai, ne formaliai – yra smalsoka, kai vienos šeimos rūpestis LF tampa ryškus.

Man, vargingam užkampinės provincijos žmogeliui, truputį yra žingeidu, kad PLB pirmininkas yra ir šios finansinės institucijos vienas iš pirmininkų. Gal gerai. Tačiau gali atrodyti, – šeriamas arkliukas, kad būtų eiklesnis, jei kada reikės užsėsti.

Kas suskaičiuos?

Prie galo artėja tik mūsiškio kalendoriaus amžius. Bet savo kalendorių turi žydai, dar kitaip metus žymi musulmonai. Ar amžiaus pabaiga ir pasaulio galo pranašystės sutinka visuose kalendoriuose?

Čia dėmesį kreipėme tik į tuos reikalėlius, kurie yra įdomūs Lietuvai ir lietuvių išeivijai bei yra ryškūs ir iki šios dienos dar neužmiršti. Apkalbėjome tik kelis akiračio taškus. Mūsų gyvenimas – ir tasai akiratis – turi begalinę daugybę taškų. Kas juos suskaičiuos, kas įvardins?

Tebūna mums visiems laiminga šio amžiaus pabaiga, o dėl pasaulio galo – juo truputį abejojame, todėl ir nebūkštaujame. Tačiau kai apie jį kalba kiti, kodėl negalime tų kalbų pasiklausyti?

NESIBAIGIANTI REZISTENCIJA: 25 METAI BE JUOZO BRAZAIČIO

VYTAUTAS A. DAMBRAVA

Lietuva jam buvo kūnas ir kraujas, darbas ir kova, gyvenimo turinys ir prasmė. Juozas Ambrazevičius - Brazaitis gyvenimu įrodė, kad viename turtingos dvasios asmenyje, gyvenimui ir tėvynei pareikalavus, turiningai gali reikštis mokytojas ir mokslininkas, žurnalistas, rašytojas ir visuomenininkas, politikas ir valstybininkas. Vokiečiams privertus sustabdyti jo vadovaujamos vyriausybės veiklą, Brazaitis nepasitraukė iš kovos lauko, bet nuėjo į pogrindį kaip rezistencijos kovotojas ir vadas ir iš čia nepasitraukė iki paskutinio atodūsio, tuo patvirtindamas, kad „gyventi dėl tėvynės yra toks pats heroizmas, kaip ir mirti dėl jos".

Brazaitis turėjo įgimtas rezistento savybes. Rezistencinėje veikloje jis reiškėsi asmenine aukos dvasia ir intensyviu darbu. Šioje veikloje reikėjo ne impulsyvių sprendimų, kaip partinėje politikoje, bet išminties, rimties, valingo ištvermingumo – ir drąsos.

Nors politikoje nėra vietos kuklumui, prof. Brazaitis savo gyvenimu įrodė, jog pirmutinė didingo žmogaus žymė yra jo kuklumas. Brazaičio didingumas buvo jo tiesume ir paprastume. Aristokratiškumas – jo krikščioniškame humanizme. Brazaitis neieškojo populiarumo ir garbės, jo gyvenimas buvo nukreiptas į aukštesnį tikslą – ne į save. Pas jį visa buvo įprasminta. Dėl šių savybių jo asmenyje lietuviškoji rezistencija rado idealų vadovą.

Brazaitis sakė: „Jei nori gyvenimą tvarkyti, turi atsistoti jo priešaky ir jam vadovauti pozityvinėmis idėjomis." Todėl viso veikimo pagrindu Brazaitis laikė idėjinį įsipareigojimą ir tų idėjų pritaikymą gyvenime. Jo noras buvo visuomeniniuose ir politiniuose baruose vadovautis moralės principais, gerbti ir vertinti skirtingus nusistatymus. Jis tarnavo tiesai, pažangai, visuomenės interesui, o gyvenimo ir visos veiklos tikslas buvo Nepriklausoma Lietuva ir nepriklausomas lietuvis.

Kova dėl Lietuvos reikalo galėjo ir gali būti prasminga tik principus keliant aukščiau už oportunizmą: kai kova už juos vykdoma visuotinai, kai moralės dėsniai vadovauja veiklos krypčiai ir tarpusavio santykiams;

Paskaita, skaityta 1999 birželio 26 d. aštuntojoje į Laisvę Fondo Lietuvos filialo studijų savaitėje Anykščiuose, prisimenant Juozą Brazaitį.

Juozas Brazaitis (1903 - 1974)

kai kitiems yra tokie patys reikalavimai, kaip ir tau.

Rezistencija yra moralinio reikalavimo rezultatas. Dažnai prisimenu ir kartoju vokiečių filosofo Imanuelio Kanto kategoriškąjį pasakymą: „Du sollst" – Tu privalai! Kiekviena rezistencija plaukia iš asmens dvasinio apsisprendimo, iš jo moralinių nusiteikimų. Rezistencija nėra įmanoma tarp asmenų, kurie savo siekimu ir norma laiko biologinį išlikimą ar asmeninę materialinę gerovę ir vadovaujasi prisitaikymo principu. Oportunistinės moralės žmonėms yra svetima bet kokia rezistencija. Kodėl? Todėl, kad rezistencija galima tarp žmonių, kurie savo veiksmus grindžia objektyviais principais, aukštesniais už biologinį išlikimą, saugumą ar patogumus. Tai idealistinės moralės žmonės.

Todėl Brazaitis yra heroiškos dvasios pavyzdys ne vien Lietuvių Frontui, broliams partizanams, bet ir visai lietuvių tautai. Jis yra kelrodis mūsų meto veikėjams ir vadams bei ateities rezistencijai, nes jos dvasia vieno žmogaus gyvenimu nesibaigia, kaip nesibaigia gėrio kova prieš piktą. Darbo ir kovos formos keičiasi, turinys gi lieka tas pats. ...

Brazaičio asmenyje aš regiu tris ryškius jo gyvenimo etapus: pirmasis – nuo jo gimimo 1903 metais iki pirmosios sovietinės okupacijos; antrasis – aktyvios karinės ir politinės rezistencijos dešimtmetis Lietuvoje ir Vokietijoje; trečiasis – nuo jo išvykimo į Jungtines Amerikos valstijas 1951 metais iki mirties, negailestingai išplėšusios jį iš mūsų tarpo 1974 metų lapkričio 28 dieną.

Pirmasis laikotarpis – lietuvių literatūros studijų Kauno universitete baigimas ir pedagoginis darbas: šeši metai Kauno Aušros mergaičių gimnazijoje, vėliau kopimas profesūros laiptais filosofijos fakultete, pasiekiant ekstraordinarinio profesoriaus laipsnį. Pedagoginį darbą lydėjo labai gausūs kūrybiniai raštai, plėtėsi visuomeninis darbas.

Iš pat jaunystės jis turėjo gilų ideologinį apsisprendimą. Jis priklausė ateitininkams, vadovavo jų Sendraugių sąjungai. Tautininkų valdžios metu tai jau buvo ryškus rezistencijos ženklas, juoba, kad gimnazijos ateitininkų veikla buvo uždrausta.

Rezistencinis nerimas vedė jį į naujo dienraščio – „XX amžius" – steigėjų ir pagrindinių bendradarbių gretas. Jaunieji krikščionys intelektualai nepasitenkino periodikos rutina: jie norėjo duoti naujam dienraščiui turinį, duoti minčių ir idėjų skaitytojo mąstymui, pažadinti kritišką vertinimą. Savo vedamuosius pasirašinėjo lotynišku vardu – Servus (tarnas). Juose jis siekė tiesos, pažangos ir visuomeninės gerovės.

1936 metais jis kartu su kitais žurnale „Naujoji Romuva" paskelbė deklaraciją: „Į organiškos valstybės kūrybą", sukėlusią spaudoje aštrias diskusijas dėl valstybinės santvarkos ir krašto valdymo principų. Deklaracijos turinys buvo kietas ir įspėjantis. Skaitome: „Nepaprastai rimtas pasaulio istorijos momentas žiūri mūsų tautai į akis. Rūstūs didelių kaimynų grūmojimai ir naujo visuotinio karo garsai šiurpiu aidu atsimuša į mūsų kraštą, o dvasinis nihilizmas ir aštrėjanti ekonominė krizė vis didesnės įtakos daro mūsų gyvenimui ir gresia pakirsti jaunas mūsų nepriklausomybės šaknis." Deja, valstybinis gyvenimas riedėjo „ramybės" ir „geros algos" keliu, ir ši deklaracija buvo tiktai „balsas, šaukiantis tyruose". Rezultatai greitai buvo žinomi. Kartojant Stasio Barzduko žodžius, „kai turėjome savo valstybę, ji atsisakė ginti savo laisvę, o išėjom už laisvę kovoti, kai patys buvome nelaisvi, neginkluoti ir nevadovaujami."

Metus žvilgsnį į Brazaičio darbų bibliografiją, turime suregistruotus net 225 darbus: knygas, studijas, svarbiausius straipsnius. Pirmajame gyvenimo laikotarpyje jau buvo gimę šešios dešimtys išliekamos vertės kūrinių.

1940 metais, Sovietų Sąjungai sudrebinus Lietuvos žemę ir ją okupavus, o po to brutalia jėga inkorporavus į Sovietų Sąjungą, Juozas Brazaitis įjungė antrą rezistencijos bėgį. Padarius prielaidą, kad Stalino sėbravimas su Hitleriu negalės ilgai tęstis, ir Vokietijos karas su Rusija neišvengiamas, Lietuvos pogrindis susiorganizavo į vieningą Lietuvių aktyvistų frontą ir parengė tautą 1941 metų sukilimui. Tų metų birželio 22 dieną, nacinei Vokietijai pajudėjus į Rytus prieš sovietinę Rusiją, Lietuvių aktyvistų fronto vadovaujama, Lietuva jau kitą dieną sukilo,

sutelkusi net apie šimtą tūkstančių laisvei pasiryžusių karžygių ir pasauliui paskelbė atstatanti nepriklausomybę bei sudaranti vyriausybę. Prof. Brazaičiui teko Švietimo ministro pareigos. Ministru pirmininku buvo numatytas pulk. Kazys Škirpa, gyvenęs Berlyne.

Naciams neleidus pulk. Škirpai grįžti iš Berlyno, o numatytam vyriausybės pirmininko pavaduotojui Jonui Masiliūnui atsidūrus į Sibirą riedančių tremtinių ešalone, kiti ministrai įtikinėjo Juozą Brazaitį laikinai prisiimti ministro pirmininko pareigas. Brazaitis atsikalbinėjo, pagaliau leidosi mobilizuojamas trumpam laikui kol, „Škirpa išlips iš tanko, pasiekusio Kauną". Niekas tuo metu dar nežinojo, kad pulk. Škirpai Gestapo Berlyne jau buvo uždėjęs namų areštą.

1941 m. birželio mėn. 23 d., prasidėjus sukilimui ir sovietus išvijus iš Lietuvos, Brazaičio Laikinoji vyriausybė norėjo atvykstančius vokiečius pastatyti prieš įvykusį faktą, kad Lietuva yra nepriklausoma ir jos vyriausybė jau yra atstačiusi tvarką įstaigose ir įmonėse.

Atsiribodama nuo Sovietų Sąjungos, Laikinoji vyriausybė toli gražu nesiangažavo Vokietijos atžvilgiu. Ji tenkinosi aiškiu pasisakymu už Lietuvos nepriklausomybę ir pritarimu Vokietijos kovai prieš bolševizmą.

Vyriausybei teko panaikinti atskirus sovietmečio įstatymus, grąžinti Lietuvoje prieš okupaciją veikusius įstatymus, leisti naujus potvarkius. Laikinoji vyriausybė pasirodė ir su savo specialiu socialiniu veidu. Ūkiniame gyvenime, pabrėždama privatinės nuosavybės principą, iš akių neišleido socialinės lygybės reikalo. Per žaibiškai trumpą laiką buvo grąžinta pramonės ir prekybos įmonių nuosavybė, grąžinti nacionalizuoti namai ir turtas; švietimo srity grąžinta dvylikos metų mokyklų programos sistema, atkurtas valstybinis vidurinių mokyklų tinklas, įsteigti aukštojo mokslo teologijos-filosofijos ir miškininkystės fakultetai.

Prof. Vaclovas Biržiška, tikrai ne „katalikiško bloko" žmogus, savo bendradarbiui bičiuliui Česlovui Grincevičiui komentavo: „Žiūrėk tu man, – jūs, katalikai, čia pat mūsų pašonėje nepastebėtai užsiauginote žmogų, kokio šiais laikais labiausiai ir reikia: kultūringas politikas ir nepakeičiamas valstybininkas. Važinėdamas tik dviračiu, eidamas švietimo ministro pareigas, per penkias savaites padarė daugiau, nei kitas per penkerius metus, važinėdamas limuzinu. Jis per tą laiką spėjo atstatyti bolševikų sujauktą švietimo darbą. O kur dar didesnis jo rūpestis, kaip ministro pirmininko!"

Ir žydų klausimo Brazaitis neapleido. Dėta daug pastangų jiems gelbėti. Kuomet pas Brazaitį atvyko siaubo apimta Kauno žydų delegacija, jis tuojau pasiuntė Laikinosios vyriausybės Krašto apsaugos ministrą, generolą Raštikį pas vokiečių generolą Von Rogues pareikšti „nepa-

sitenkinimo ir susirūpinimo šiuo reikalu" ir vyriausybės vardu prašė sustabdyti Kaune bei provincijoje vykdomą baudžiamąją akciją prieš žydus. Prof. Damušis mums primena generolo Von Rogues atsakymą: „Jūs nesate prie to pripratę, turėsite priprasti. Tai daro ne vokiečių kariuomenė, o Gestapo". Po poros metų lietuviškoji pogrindžio spauda rašė: „Vokiečių okupacinė valdžia Lietuvoje masiškai naikina žydus, bet jos agentai skleidžia žinias, kad žydus šaudo ne vokiečiai, bet lietuviai." Tai skelbė „Naujoji Lietuva" 1943 metų spalio penkioliktosios laidoje. Koks neteisingumas, kad gyvenimo pabaigoje Brazaitis buvo įtariamas žydų persekiojimu ir tas reikalas buvo tyrinėjamas net Jungtinių Amerikos Valstijų Atstovų rūmuose. Kongreso Imigracijos, pilietybės ir tarptautinės teisės pakomisė, vadovaujama Joshua Eilberg, oficialiai informavo, jog kaltinimų jam nėra. Brazaičio veikla nebuvusi pronaciška, nei nukreipta prieš žydus. Kokia ironija, kad pareiškimas buvo padarytas tuojau po jo mirties! ...

Brazaitį supančių patarėjų žiedą sudarė dr. Adolfas Damušis, dr. Antanas Maceina, dr. Zenonas Ivinskis, prof. Antanas Tumėnas, Julijonas Butėnas, pulk. dr. Juozas Vėbra, dr. Pranas Padalis-Padalskis, Levas Prapuolenis, Pilypas Žukauskas (Narutis) ir dar kiti.

Prieita prie išvados, kad pataikavimo politika Lietuvai nepriklausomybės neišsaugos. Taigi Brazaitis buvo stipri, savarankiška, kritiško tiesos žodžio nevengianti užgrūdinta asmenybė. Visame kame jis vadovavosi principingumu. Pats pulkininkas Škirpa turėjo pripažinti, kad šis rezistentas buvo tvirtos valios, greitos orientacijos ir politikoje sumanus valstybininkas. Tas tiesa, nes jis svarbiausius reikalus atsijodavo per savo ir geriausių talentų smegenų rėtį. Jis nenorėjo primesti savo valios; jam rūpėjo teisingas sprendimas.

Vokiečiai bandė ir gražiuoju, ir piktuoju priversti Laikinąją vyriausybę likviduotis ir ministrams tapti nacių režimo generaliniais patarėjais. Nevengta nė grasinimų, tačiau vyriausybė nesitraukė iš kelio. Matydami, kad Laikinoji Lietuvos vyriausybė veikia ryžtingai ir, sprendžiant principinius klausimus, į kompromisus nesileidžia, vokiečiai bandė Gestapo pagalba suorganizuoti net atvirą sukilimą prieš vyriausybininkus. Šaltas Brazaičio reagavimas padėjo išvengti kraujo praliejimo pačių lietuvių tarpe.

Nacių spaudžiama, trukdoma ir terorizuojama vyriausybė išsilaikė šešias savaites. Lemtingąją 1941 metų rugpjūčio mėnesio 5 dieną Laikinoji Lietuvos vyriausybė oficialiu titulu buvo priimta labai iškilmingoje audiencijoje į Kauną atvykusio vokiečių civilinės valdžios generalinio komisaro dr. Renteln. Jos tikslas – išsiaiškinti principinius klausimus. Prof. Brazaitis įteikė dr. Renteln visų Laikinosios vyriausybės

narių pasirašytą memorandumą apie teisinę Lietuvos būklę ir apie faktiškus politinius santykius pasibaigus bolševikų okupacijai, prašydamas jį perduoti Reicho vyriausybei Berlyne. Per audienciją generalinis komisaras pareiškė, kad Reichas laiko Laikinosios vyriausybės darbą esantį baigtu. Laikinosios vyriausybės vardu protestuodamas Brazaitis ten pat replikavo, kad jos veikla sustabdoma prieš vyriausybės ir lietuvių tautos valią. Vyriausybė atsidūrė pogrindyje.

Paskutiniojo posėdžio protokolą pasirašę vyriausybės nariai nuvyko į Karo muziejaus sodelį, kur prie Nežinomo Kareivio kapo, dalyvaujant daugeliui kauniškių, padėjo vainiką. Iškilmių nuotraukas naciai konfiskavo, o negatyvus sunaikino.

Po dešimties metų Brazaitis savo laiške Laikinosios vyriausybės nariams rašė: „Laikinosios vyriausybės sukilimo eiga bus gražus, kartoju, labai šviesus Lietuvos laisvės kovų istorijos lapas. Ir reikia, kad šitas lapas nebūtų užmirštas, kad jis būtų užrašytas teisingai ir su tokia meile (ne sau, bet kitiems kovotojams!), su kuria sukilimo dalyviai aukojosi tėvynei."

Tą patį 1941 metų rugpjūtį Lietuvių Aktyvistų Frontas irgi nutarė pasitraukti iš viešosios veiklos, nes nacių provokuojamas vienos lietuvių grupės kurstymas prieš kitą pasidarė nebepakeliamas. Tada, rašo bičiulis prof. Adolfas Damušis, „antinaciniame pogrindyje susikūrė Lietuvių Frontas, ir jo centrinė figūra, tiesiog sąjūdžio siela tapo Juozas Brazaitis. O vėliau, kai iš Tautos tarybos ir Vyriausio lietuvių komiteto susidarė Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas. Juozas Brazaitis, kaip VLIKo politinės komisijos pirmininkas tapo lietuvių rezistencijos vienu iš centrinių jos minties bei linijos formuotojų".

Okupacijų metai pareikalavo iš Juozo Brazaičio sunkiausiomis sąlygomis išlaikyti Lietuvą gyvą, norinčią gyventi ir savarankiškai tvarkytis. Brazaičio politinė strategija nutiesė pagrindą naujam Lietuvos laisvinimo etapui.

Tolesnė Brazaičio pogrindinė veikla darėsi kaskart sunkesnė, tiesiog neįmanoma. Jis buvo gaudomas Gestapo. Nors ir labai nenorėdamas, jis galiausiai buvo įtikintas palikti Lietuvą, kad tęstų tautinės rezistencijos darbą už jos ribų. Ten Laikinosios vyriausybės atgaivinimas būtų galėjęs geriausiai išspręsti vyriausybės problemą tremtyje. Tokiam įsitikinimui pritarė ir įžymieji Lietuvos teisininkai, tada įsikūrę Freiburge.

1945 metų liepos mėnesį Wuerzburge formaliai įgaliotas prof. Brazaitis, ėjęs Sukiliminės vyriausybės premjero ir švietimo ministro pareigas, suvažiavime siūlė, kad 1941 m. birželį sudarytoji Laikinoji vy-

riausybė būtų „notifikuota", taigi oficialiai paskelbta ir jos darbas tęsiamas laisvame pasaulyje.

Gen. Raštikis atsiminimuose rašo, jog „Laikinosios vyriausybės pasirodymas laisvajame pasaulyje būtų buvęs labai naudingas Lietuvai ir tolesnei lietuvių kovai už savo tautos nepriklausomybės atstatymą". Tačiau Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas – partinių ir poros rezistencinių organizacijų koalicija – užsispyrusiai laikė save vienintele ir pačia aukščiausia institucija tautos teisėms ginti.

Buvo ieškota kompromisų. 1946 metais Berno konferencijoje VLIKo delegatai kartu su Diplomatijos ir Laikinosios vyriausybės atstovais sutarė steigti VLIKo Vykdomąją tarybą. Vadovauti jai buvo patikėta buvusiam Lietuvos premjerui Ernestui Galvanauskui, užsienio reikalai – ministrui Stasiui Lozoraičiui, politinės informacijos reikalai – Juozui Brazaičiui.

Vokietijoje atsikūrusio VLIKo veikloje Brazaitis dalyvavo nuo pat pradžios, nuo 1945 iki 1951 metų, atstovaudamas Lietuvių Frontui. 1946-1948 metais jis buvo VLIKo Vykdomosios tarybos informacijos tarnybos vadovas, 1945-1951 metais – VLIKo Vykdomosios tarybos užsienio reikalų tarnybos valdytojas.

Eidamas politinės informacijos ir užsienio tarnybos vadovo pareigas, Juozas Brazaitis atliko milžinišką darbą: parengė du memorandumus Jungtinėms Tautoms dėl okupuotoje Lietuvoje vykdomo genocido; parengė spaudai ir išleido VLIKo didįjį memorandumą su dešimt priedų anglų ir prancūzų kalbomis Lietuvos nepriklausomybės reikalu; parengė spaudai ir anglų kalba išleido VLIKo memorandumų rinkinį dėl Lietuvoje vykdomo genocido. Iš to laikotarpio stambesnių jo darbų minėtini: „In the Name of the Lithuanian People" (Lietuvių tautos vardu, 1945 m.), „Ein kleines Volk wird aufgeloescht" (Maža tauta bus sunaikinta, 1948 m.), „Appeal to the United Nations on Genocide" (Kreipimasis į Jungtines Tautas dėl genocido, 1951 m.), suredagavo „Living in Freedom" (Gyvenant laisvėje, 1948 m.), Daumanto „Partizanai už geležinės uždangos"; „Lietuvos vergijos dešimtmetis" – viso keturiasdešimt pirmaeilės svarbos darbų.

Nežiūrint šių vertingų pastangų, VLIKe intrigų politika nesiliovė. Pradėta iš viso kreivai žiūrėti į rezistencinį dalyvavimą laisvinimo veikloje (kovoti ir mirti – taip, aktyviai dalyvauti laisvinimo veiklos vadovaujančiose eilėse ir darbais pranašumą įrodyti – ne). Ne veltui sakoma, kad pavydas yra turbūt didžiausia lietuvio nuodėmė.

VLIKe Juozas Brazaitis dirbo už save ir už kitus. Pradžioje, kol tremtiniams ir pačiam VLIKui grėsė pavojus, jis buvo reikalingas. Praėjus pavojui ir tremtiniams pradėjus persikelti į užjūrius, o VLIKo ižde atsi-

radus amerikietiškų dolerių, Brazaičio sąžiningumas ir intelektualinis pranašumas tapo tikra kliūtis. Kai Brazaitis buvo išvykęs į Jungtines Amerikos Valstijas, VLIKo posėdyje buvo pateiktas jį šmeižiantis apkaltinimas ir, nelaukiant Juozo Brazaičio pasiaiškinimo, padarytas nutarimas jo į Tarybą nebekviesti.

Sąmokslininkų kėslų nepatikrinęs, VLIKo pirmininkas Mykolas Krupavičius laiške Brazaičiui prasitarė, kad VLIKe Brazaitis buvęs „apstatytas klaustukais". Išvada: „geriau iš asmens nedaryti principo". Tai priminė biblinę vyriausiojo kunigo Kajifo formuluotę: „Geriau, kad vienas žmogus mirtų už tautą". Geriau paaukoti vieną asmenį bendram labui. Atsakydamas jam, Brazaitis pastebėjo: „Jūs kalbat apie VLIKą laisvinantį Lietuvą. Man jis yra stipriai nuklydęs nuo tokio kelio ir pasukęs linkme, kurioje jis aukštesnėmis vertybėmis laiko priemones, ne tikslus, kurioje jis prasilenkia su teisingumo ir garbingumo nelygstančiomis vertybėmis... Negaliu nepripažinti respekto savo draugam daugiau nei sau pačiam, kad jie galėjo atsistoti aiškiai moralinio principo sargyboje."

Brazaitis pasisakė ir dėl VLIKo organizacijos: „Organizacija tėra priemonė tam tikram tikslui siekti. Ji tiek vertinga, kiek ji tam tikslui tarnauja. Jeigu ji neveda prie tikslo, ji nėra jokia vertybė".

Lietuvių Frontas priėjo prie išvados, kad Brazaičio išskyrimas buvo drauge krašto rezistencijos išskyrimas ir diskriminavimas. Po išsamių diskusijų bičiulis dr. Antanas Maceina Lietuvių Fronto vardu oficialiai pareiškė, kad Lietuvių Frontas iš VLIKo visai pasitraukia. Tai buvo 1952 metai.

Po išvykimo į Jungtines Amerikos Valstijas prasidėjo trečiasis rezistencinės veiklos laikotarpis, tęsęsis ligi jo gyvenimo pabaigos. Laikas vis ryškiau patvirtino tiesą, kad partinis lietuvių nusistatymas neleisti Vakarų pasaulyje pratęsti Laikinosios vyriausybės darbą buvo didelė klaida. Pasitvirtino ir tai, kad VLIKas vis labiau tolo nuo laisvinimo misijos rezistencijos prasme. Ne kartą kilo klausimas, ar vertėjo iš viso Lietuvių Frontui grįžti į organizaciją, po vienuolikos metų VLIKo vadovybei pripažinus, jog į Brazaitį nukreiptas skundas buvęs netikrintas, todėl neobjektyvus. Tai buvo neva atsiprašymas. Ir vėliau Lietuvių Frontas VLIKe problemų neišvengė, o prieš paskutinį VLIKo pirmininką pasisakė net Krikščionių demokratų partija, kuri anksčiau jį buvo rėmusi, o dabar kategoriškai atsisakiusi kelti kandidatu į pirmininkus. VLIKas, sudarytas iš kokios penkiolikos partijų, tapo kritikos, kartais gal net kreivos šypsenos objektu. Išeivija daugelio tų smulkiųjų partijų nė pavadinimų nežinojo ir jai tas nerūpėjo. Partinio gyvenimo mintis išeivijoje iš

viso neprigijo.

Lygiagrečiai dygo kiti veiksniai: be Amerikos lietuvių tarybos ir Lietuvos vyčių, veikė Fronto bičiuliai, Lietuvos laisvės komitetas, Baltų laisvės lyga, Šviesa-Santara, susikūrė Pasaulio lietuvių bendruomenė. Taigi, veiksnių netrūko, solistų užteko, tačiau išeivija politinio choro nesukūrė. Ne be reikalo Brazaitis skundėsi, sakydamas: „Vakarai Lietuvos kančią mato, bet mes nepajėgiame į pasaulio viešumą iškelti rezistencijos dvasios bei pasipriešinimo veiksmų, kurių lietuvių tauta tiek daug parodė".

Atvykęs Amerikon, jis tapo Brooklyne leidžiamo laikraščio „Darbininkas" redaktorium ir juo išbuvo iki mirties. Gaila, kad išeivija nesudarė jam geresnių sąlygų tęsti rezistencinį valstybininko darbą. Jis rašė vedamuosius ir politines apžvalgas, iškėlusias laikraštį į išeivijoje leidžiamos spaudos aukštumas. 1953-1959 metų laikotarpy redagavo žurnalą „Į laisvę". Rašydavo ramiai ir santūriai, remdamasis konkrečiais faktais ir logiškom jų išvadom, nevengė žvelgti ten, kur matė grubų prasilenkimą su tiesa, kur buvo laužomi moraliniai principai, kur apgaulė rodė tariamai nekaltą veidą. Jis metė šūkį: „Grąžinkime moralę į politiką".

Jo straipsniai spindėjo rezistencine dvasia. Šiuo laikotarpiu dešimtį metų vadovavo Jungtinių Amerikos Valstijų ir Kanados Lietuvių Fronto bičiuliams. 1958-64 metais jis buvo Lietuvių Fronto bičiulių vyriausios tarybos pirmininku.

1953 metais žurnale „Į laisvę" rašė: „Krašto rezistencijos šviesiųjų vyrų pavyzdžiai man, kaip ir daugeliui tremtyje, stovi prieš akis nuolatos; jie gaivina pasiryžimą visas jėgas skirti už tėvynės laisvę, palaiko tvirtą tikėjimą, kad kruvinais keliais, didelėm aukom, lėtu žingsniu, bet toji laisvė, laisvė visom tautom artėja, kaip nesulaikomas saulės patekėjimas".

Štai kas palaikė ir gaivino trapų, stoišką vyrą, užsisklendusį savyje, bet, rodos, apglėbusį visą tautą, kad ją išneštų iš sutemų į saulės patekėjimą. Ir jis teisingai pranašavo: „Tauta išsilaikys, pakels visas okupacijos kančias... Daugiausia vilčių gali būti, jei pati rusų imperija būtų sukrėsta, suskaldyta".

Išeivijoje jis niekada neužmiršo brolių partizanų. Brazaitis priminė, jog „partizanai tik vienu iš uždavinių laikė tiesioginę kovą su okupantu. Kitas uždavinys buvo sutelkti tarp partizanų rinktinius dvasios žmones, kurie ugdytų tam tikras dorybes, kad virstume šviesiu pavyzdžiu kitiems lietuviams. Kai tautoje žodis nustoja turinio ir pasitikėjimo, to asmeninio spinduliavimo pavyzdys daros juo prasmingesnis ir įtakingesnis. Kas šiuo keliu savo veikimą reiškia, pratęsia rezistencijos dvasią iš praeities į

dabartį ir grindžia ateities laimėjimo viltis. Tai nelyginant upė, kuri išėjusi iš rezistencinio šaltinio, nesunykusi apatijos dykumose, veržiasi į laisvės marias. Pasiaukojimas laisva valia vardan aukštesnių vertybių yra tikrasis ir vienintelis kelias asmens, šeimos, visuomenės gyvenimo į taiką, laimę, pažangą. Tai yra tikrasis kelias į žmonijos konflikto teisingą sprendimą".

Išeivijos metais Jungtinėse Amerikos Valstijose jo spausdintų raštų bibliografijoje randame net 125 stambius darbus. Būtina suminėti jungtinėmis jėgomis paruoštą darbą: „Į pilnutinę demokratiją", jo kapitalinį veikalą: „Vienų vieni" – dvidešimt penkerių metų rezistencijos apžvalgą; suredaguotas pirmasis Lietuvių katalikų bažnyčios kronikos tomas; išleistos monografijos apie rezistentus Antaną Maceiną, Praną Padalį, Juozą Eretą, atlikta daug kitų darbų.

Septintojo dešimtmečio pradžioje Brazaitis pradėjo kalbėti apie pasitraukimą iš viešojo gyvenimo. „Esu gyvenimo paraštėje" laiške prasitarė bičiuliui Juozui Kojeliui, po jo redagavusiam „Į laisvę". „Nors esu gyvenimo paraštėje, – rašė – tačiau negaliu nesirūpinti tuo, kuo mes visi gyvename... Iš principo manau, kad reikia eiti su visais, kas tik gerą darbą dirba. O labai norėtume bendradarbiavimo, padoraus, lojalaus ir su tautininkais, ir su krikščionimis demokratais, ir su liaudininkais."

Į amžiaus pabaigą ir iš stoiško Brazaičio prasiveržia melancholija, dažniau blyksteli gal net nusivylimo kibirkštys: „Išeivijai ir jos veiksniams reikia dar tiek daug atlikti, o jie klaidžioja pragmatizme, kuris nuvertina visas vertybes ir į jas leidžia žiūrėti su ironija, nors jie pajėgūs atskirti tiesą nuo tiesos, kurios padažu aptraukta gryniausia klaida... Visur ir visais laikais pažangesnioji iniciatyva susilaukia pasipriešinimo. Tai yra natūrali kova tarp pažangos ir konservatyvumo. Lietuviškoje dirvoje tai galėtų atrodyti nenatūralu tik dėl to, kad pasipriešinimas reiškėsi iš tų, iš kurių kaip tik lauktum paramos. Bet ir tą reiškinį reikia priimti ramiai kaip ženklą, kad nepriklausoma Lietuva ėjo dvejopa kryptim: augino žmones su sparnais, augino žmones ir su pančiais".

Brazaitį neramino ir negatyvi laiko bei pačios išeivijos įtaka net Lietuvių Frontui. Todėl jis žavėjosi Los Angeles Fronto bičiulių konkrečia politine veikla. Iš ten plaukė iniciatyva ir akcija rezoliucijų Kongrese pravedimui, ten kasmet buvo rengiami politinių studijų savaitgaliai. Vienas jo apsilankymų Los Angeles 1962 metais Vasario 16 proga nuskaidrino iškilaus rezistento veidą. Laiške bičiuliui Juozui Kojeliui jis pasakė: „Buvimą pas jus prisimenu kaip vieną iš negausių prošvaisčių savo gyvenime, – tiek energijos, geros valios, tikėjimo, nors trukdančių netrūksta visur... Nuo buvimo Los Angeles mano mintys dažnai grįžta pas jus". Kitame laiške jis nuogastauja: „Mane jaudina ženklai, kad tarp

bičiulių ima dingti rezistencinė, taigi, ir konspiracinė dvasia, o be konspiracijos neįmanoma jokia rezistencija prieš tokį priešą, kurį turi Lietuva".

Kalbėdamas apie imigraciją, jis teigė, jog jei pirmame tarpsnyje suklesti kūrybinis veiklumas, paskui ateina kūrybinis nusilpimas, dar paskui – visuotinis aprimimas sykiu su nesidomėjimu ir apatija visuomeniniams reikalams, ir pagaliau priartėja tautinė ir kūrybinė mirtis... Jis ragino Fronto bičiulius nusikratyti bet kokio pavidalo palūžimo.

Brazaitis Lietuvos ir lietuvybės tragediją laikė giliai savo širdy, todėl dirbo savęs netampydamas ir nesižvalgydamas, ar kiti nors kiek dalijasi darbo našta. Širdies smūgis 1969 metais buvo jam ženklas suprasti, kad vienam žmogui už daugelį atidirbti yra neįmanoma.

Ir likusiame gyvenimo penkmetyje jis neatsisakė rezistencinio plunksnos darbo. Asmeniškam gyvenime jau buvo pastebimas visą save tėvynei atidavusios vienišos asmenybės tragizmas. Jis sako: „Aš buvau jau naikinamos Lietuvos vaikas, ir mano rolė tebuvo kamščio rolė – užkimšti skyles, kurios atsirado sunaikinus kvalifikuotus žmones. Kamščio skyles net tokiose srityse, kurios man buvo svetimos, kurių nekenčiau, kurios mane patį sunaikino". Ir kitoje vietoje: „Aš pats esu paaukotas politikai. Bet jos įtakoj trokštu, kad politikai būtų aukojama kuo mažiau žmonių, imamų iš kūrybinių dirvonų. Politikos rūpesčiai yra praeinamo pobūdžio, nors jie neišvengiami, ir neišvengiamos aukos dienos reikalui. Bet šaukiu ir šauksiu, kad amžinybės kalviai nebūtų iškeičiami į sekundžių kalvius".

1974 metų lapkričio 28 dieną, daugelį mėnesių širdies ligos iškankintas, didysis rezistentas užmerkė akis svetimoje žemėje, kad, priartėjus prie Viešpaties sosto, tikrąjį atpildą suteiktų jam Kristus. Nes Jame jis stengėsi atnaujinti Lietuvą ir visados išliko tikrasis Jo džentelmenas.

* * *

Užvertus šią nepaprastai turtingą didžiojo rezistento gyvenimo knygą, belieka padaryti išvadas ir mesti žvilgsnį į mus, kurie rezistencijos estafetėje esame perėmę jos lazdelę ir patys esame tolesnio bėgimo stadijoje, kad ją perduotume ateities kartoms. Tai jūsų ir mano misija.

Kodėl lietuviai kelias dešimtis tūkstančių jaunimo sutelkė sukilimui prieš bolševizmą, bet griežtai atsisakė stoti į SS batalioną? Atsakymas – Laikinosios vyriausybės meto lietuviai žinojo laisvės vertę ir kitiems jos slopinti nenorėjo.

Brazaitis per daug buvo suaugęs su savo tauta, kad jos nelaimės valandose būtų galėjęs stovėti nuošaliai. Pažįstant jo asmenybę, jo

perėjimas iš kultūros veiklos į rezistenciją yra natūralus, ir jis pats tai priėmė ne kaip auką, bet kaip savaime suprantamą pareigą.

Mums lieka daug neatlikto darbo jo asmenybei įamžinti. Pirmajame dešimtmetyje po jo mirties pasirodė šeši tomai jo raštų – toli gražu ne visi. Neįtikėtina, bet mes dar nesulaukiame jo monografijos, o Sukiliminės vyriausybės steigimo data – birželio 23-čioji – dar nėra įvesta į valstybinių švenčių sąrašą, nėra oficialiai minima. O kur jo paminklas?

Juozas Brazaitis buvo vienas iš pačių pagrindinių lietuvių rezistencinės taktikos kūrėjų ir strategų. Prof. Damušis prisimena, kad „Juozas Brazaitis patarė lietuvių visuomenei būti atspariai kaip uolai ir aktyviai kaip srovei. Nukreipus tą mintį į jį patį, galima tvirtinti, kad Juozas Ambrazavičius-Brazaitis kaip lietuvių rezistencijos vadovas buvo toji nepajudinama uola, iš kurios tryško galinga idėjų ir minčių srovė, labai sunkiose aplinkybėse ugdanti mūsų atsparumą ir ištvermę tautos ir Lietuvos laisvei laimėti ir ją išlaikyti".

Kyla klausimas: ar reikalinga rezistencinė dvasia tėvynėje, kurioje jau egzistuoja laisvė ir demokratija? Aš manau, kad reikalinga. Dar daugiau – ji yra būtina. Rezistencija visų pirma yra istorinė atmintis, nuo kurios dulkes nupūsti dabar nori ir idealistiškai nusiteikę žmonės, ir prisitaikėliai karjeristai, kurie kolaboravo su okupantu, bet dabar save vadina „tyliaisiais rezistentais". Ryžtingai priešinosi ta tautos dalis, kuri sugebėjo įsisavinti Lietuvos ir mokyklos jai įdiegtą tėvynės meilės ir pareigos jausmą ir išsiugdyti atsakomybę už tautą, kurioje gyveno ir kuriai tarnavo. „Tarnavimas tautai kritiškoje situacijoje ir žmogaus, ir tautos gerovei, tarnavimas, nepaisant savo gerovės ir net gyvybės – štai kas buvo ir yra rezistencija" – teisingai pastebi Aldona Žemaitytė.

Airių kovotojas Curran pasakė, jog laisvės kaina yra amžinas budėjimas. Tasai budėjimas ir yra mūsų dienų rezistencija. Melo ideologija, melo filosofija, melo politika – tai pamatai, ant kurio stovėjo sovietizmo pastatas. Melas ir prievarta valdė milijonus žmonių keliasdešimt metų. Ar ne šiandien jis vėl klesti, įsigraužęs į politikų, verslininkų, žurnalistų ir net kultūrininkų širdis ir smegenis? Komunizmas žlugo, bet ar žlugo jo pamatas – melas? Ar ne dėl likusių melo nuodų tęsiasi, gal net stiprėja ir mūsų visų krikščioniškų, tautinių vertybių iškreipimas? Prof. Antano Maceinos nubrėžtas nesibaigiančios rezistencijos ir mūsų veiklos uždavinys ir būtų – rezistencija prieš melo dvasią: „Į melą istorijoje turėtume atsakyti giliu jos pažinimu. Į melą kultūroje atsakyti tikru jos atskleidimu. Į asmenų dergimą atsakyti jų darbų nušvietimu. Į religijos žeminimą atsakyti jos vertės iškėlimu". Šiandien turime tapti tiesos rezistentais. Tai nesibaigianti mūsų misija. Reikia mums tiesą ir tikrovę palaikyti žmonių atminime. Kad

Dalis ĮLF studijų savaitės dalyvių Anykščiuose. Nuotr. K. Ambrozaičio

šį uždavinį galėtume sėkmingai vykdyti, reikia patiems paskelbti rezistenciją prieš intelektualinį nerangumą tarp mūsų pačių. Mąstantis žmogus nyksta šių dienų aplinkoje. Reikalingas frontas prieš kosmopolitizmą, kurį neša laisvamanybė, moralinį pakrikimą, neatsakingumą prieš kitus, taigi į politinę ir ideologinę trumparegystę. Šių dienų pasaulyje rezistencija privalo tvirtinti moralumo ir atsakingumo už žmogų pilį, ant kurios plevėsuotų meilės vėliava.

Baigiant, brangūs bičiuliai, leiskite iš širdies pasidžiaugti, kad Į Laisvę studijų savaitė prasidėjo birželio 23-ąją. Tai Rezistencijos Diena, primenanti kiekvienam rezistencijos kovų gyvą ir kruviną eigą, joje žuvusius, žinomus ir nežinomus. Ji stiprina mumyse herojišką dvasią priešintis visam, kas naikina ir silpnina lietuvį. Ne nykštukai, o milžinai yra tie amžino atminimo lietuviai ir lietuvės, kurie organizavo nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą, ar kurie pradėjo pergalės siekiantį rezistencijos žygį.

Mūsų pareiga ir privilegija pasirūpinti, kad didžiojo rezistento prof. Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio palikti gilūs pėdsakai nebūtų laiko išdildyti; privalome ateinančioms kartoms liudyti jo milžinišką įnašą į šią Lietuvos istorijos epochą, išsaugoti jo kūrybinį palikimą ir garbingą kovotojo vardą.

APMOKAMAS IDEALIZMAS

arba

TAUTIEČIUOSE PASIAUKOJIMO BEIEŠKANT

JONAS PABEDINSKAS

Bus jau dešimtmetis, kai užjūrio lietuviai su Lietuva pradėjo tiesiogiai bendrauti ne tik su giminėmis ar draugais, bet ir su įvairiomis organizacijomis. Lietuvoje atsikūrė religinės ir jaunimo organizacijos, vaikų globos draugijos, politinės partijos, sąjungos, profesinės draugijos, bendrijos ir daugybė kitokių visuomeninių vienetų. Vyresnieji išeiviai kai kurių tokių organizacijų vardus atpažįsta dar iš Nepriklausomos Lietuvos laikų. Atsirado tūkstančiai dosnių geradarių, finansiškai remiančių tokias organizacijas ir jų projektus. Retas užjūryje klausė, kas tai akcijai vadovauja ir kaip jų finansai panaudojami. Kadangi Vakaruose mūsų veikėjai dirbo dešimtmečiais be jokio atpildo ir visuomenės aukas naudojo tik tiems reikalams, kuriems jos buvo skirtos, niekas šioje Atlanto pusėje ir negalvojo, kad Lietuvoje iš visuomeninio darbo kai kurie bandys gyventi ir pragyventi.

Po kelerių tokios finansinės pagalbos metų užjūriečiai pradėjo pastebėti, kad kai kurie prašančiųjų sambūrių vadovai dalinai iš tų aukų gyvena, arba kad aukos vartojamos kartais ne ten ir ne taip, kaip buvo sutarta. Tokiu būdu daug kur atsirado tarpusavis nepasitikėjimas. Vienos draugijos dėl to nusilpo, o jų vietoje atsirado kitos – geriau tvarkomos ir iki šiol užjūrio lietuvių remiamos.

Nesusipratimų priežastis dalinai yra ta, kad užjūrio lietuviai jau daugelį dešimtmečių buvo tikri idealistai savų organizacijų išlaikymo atžvilgiu, tuo tarpu Lietuvoje, sovietmetyje, organizacijų veikla buvo valdžios apmokama iki detalių, o jų vadovybė gaudavo geras algas. Toje sistemoje tik reikėjo prašyti, kad vyresniosios instancijos skirtų dotacijas, patvirtintų biudžetus ir pritartų projektams. Užtat buvo prašoma kas tik brangiausia, kas tik naujausia, nes pinigai ateidavo ne iš prašytojų kišenės. O gavus dalį ar visą prašytą paramą, galima buvo ją panaudoti ir kitiems tikslams. Su tais pinigais buvo galima tad patenkinti gimines, draugus ir, svarbiausia, savo viršininkus.

Jono Pabedinsko paskaita, skaityta š. m. Lietuviškų studijų savaitėje Dainavoje.

Padėtis pasikeitė atgavus nepriklausomybę, bet pas daugelį žmonių tokie papročiai pasiliko. Žinoma, šitokiems papročiams pakeisti kartais nepadeda ir kai kurie Vakarų europiečiai, atsiradę Lietuvoje kaip konsultantai. Tokie gerai apmokami konsultantai kartais atvyksta į Lietuvą mokyti vietinius lietuvius, kaip iš vargingo valstybės biudžeto prašyti pinigų saviems – organizaciniams – reikalams. Tai pastebima keletos Europos jaunimo organizacijų atvejų, kai kurių politinių partijų bendravime arba ir Europos Sąjungos visokiausių organizacijų ir jų konsultantų veikloje. Net ir Caritas Lietuvoje apmoka nemažai žmonių, dirbančių srityje, kuri iš tiesų remiasi pasiaukojimu ir artimo meile. Kitas pavyzdys – Maltos ordino darbuotojai Lietuvoje turi jiems paskirtas automašinas ir nevienas gauna gerą algą. Iš užjūrio lietuvių gauta parama labai dažnai panaudojama pačių vietinių vadovų nuožiūra, neatsižvelgiant į išeivijos prašymus. Dažnai jau nebesistebime, kad daugeliui tautiečių net nepadėkojama už gautas aukas, kaip paprastai įprasta daryti Vakaruose. Buvo nemalonu neseniai girdėti, kad japonas, sukūręs Lietuvos sportininkams olimpijadoje populiarius marškinukus, dabar, kviečiamas pas mus atvykti, atsisakė, nes jam iki šiol nei mažu žodeliu nebuvo padėkota už tokią gražią paslaugą mūsų tautiečiams. Tai yra nesuprantama užjūrio lietuviams. Vieni pyksta, kiti jau numojo ranka, dar kiti tačiau ir toliau aklai siunčia paramą Lietuvos organizacijoms, nereikalaudami elementariausio paaiškinimo, neprašydami atsižvelgti į aukotojų pageidavimus.

Žinoma, visada yra išimčių. Ir Lietuvoje tad atsiranda nors ir sunkiai pragyvenančių žmonių, vos vos išlaikančių savo šeimynėles, tačiau efektingai dirbančių visuomeninį darbą. Atsiranda pensininkų, kurie be savos automašinos keliauja į susirinkimus ir į suvažiavimus, arba provincijos mokytojų, kurie rengia paskaitas, koncertėlius ir taip šviečia savo aplinką. Bet tokių iš idealizmo dirbančių tikrai galėtų būti daugiau, palyginus su užjūrio lietuvių dešimtmečiais parodytu pasišventimu.

Apmokamas idealizmas nėra tikras pasiaukojimas, užtat išeivijoje jis nebuvo vertinamas ir praktikuojamas. Todėl po dešimtmečio bendravimo ir bendradarbiavimo su tauta dažnai su nusivylimu stebime tokio apmokamo idealizmo Lietuvoje egzistavimą. Prieš dvejetą metų, 1997 m. Ateities savaitgalyje, dr. K. Ambrozaitis taip kalbėjo: „...Užjūrio lietuvis prarado Lietuvą tokią, kokią jis paliko savo patyrimu ar susikūrė savo vaizduotėje. Naujos Lietuvos po 50 metų neatpažino ir nesurado. Reikia Lietuvoje pagyventi be pertraukos bent vienerius metus, kad nors dalinai atgautume realesnį jos vaizdą – kokia ji yra dabar. Čia yra mūsų dviguba tragedija – praradimo ir atradimo tragedija..."

Ambasadorius Vytautas Dambrava savo paskaitoje Los Angeles šių

metų pradžioje („Į laisvę" Nr. 129, 1999) labai taikliai iškėlė skirtumus tarp idealizmo ir oportunizmo tiek Lietuvoje, tiek ir išeivijoje. Jis atpažino nesveiką oportunizmą, kuris matosi tiek užjūriečių, tiek dažnai ir tremtinių Lietuvoje tarpe. Galėtume pridėti, kad to oportunizmo nepaprastai daug matosi Lietuvos ministerijų tarnautojų ir Seimo narių tarpe. Tik gal reikėjo platesnio ir teigiamo įvertinimo to idealizmo, kuris išsivystė Vakarų išeivijoje. Būtų įdomu buvę skaityti, kodėl išeivijoje išliko tiek daug idealizmo nors ir gyvenant ‚supuvusiuose Vakaruose' ir ‚buržuazijos padangėje' ir kodėl tiek daug oportunizmo mes matome šiandien Lietuvoje, nors ir po tiek išgyventų kančių Sibire ar nuženiminio savame krašte. Net antros ar trečios kartos užjūrio lietuviai labai dažnai parodo daug didesnį idealizmą negu įvairiausių organizacijų Lietuvoje apmokami idealistai.

Mūsų, kaip gerų lietuviškos diasporos narių ir jų palikuonių, užduotis būtų grąžinti į tėvynę kai kuriuos senus nusiteikimus, o taip pat supažindinti su naujais ir gerais užsienyje įgytais papročiais, metodais bei sistemomis. Pripažindami galimus skirtumus veikloje, neturėtume atsižadėti išeivijoje įgytos patirties ir tuo labiau mums suprantamo idealizmo. Šitoks idealizmas, kurį mes praktikavome užjūryje ir kuris, atrodo, mums dabar prigimtas, turėtų būti naudojamas dirbant tautos labui ir Lietuvoje. Ne glostant savo tautiečius, nors ir ką jie bedarytų, ne puoselėjant jų ‚apmokamą idealizmą', nors ir kokius jie dar beturėtų sovietinius papročius, bet toliau dirbant su krašto organizacijomis, tik reikalaujant iš jų atskaitomybės ir darbo metodologijos, kuri yra efektinga pas mus, užjūryje. Kaip tik dabar, kada visuomeniniame sektoriuje dėl savivaldybių tvarkos ir šiaip politinės akcijos matosi vis kylanti apatija, užjūrio lietuviai turėtų nenuleisti rankų, bet toliau su tauta dirbti. Ne tada mūsų reikia, kada tautai sekasi, o tada, kada Lietuvoje pastebimi didesni sunkumai.

Lietuvos žmonėse, ypač provincijoje, yra atsiradęs didelis nusivylimas politikais, kurie labai dažnai tuos paprastus žmones yra užmiršę. Sostinėje yra įsivyravęs elitizmas, paveldėtas ne tik iš sovietmečio, bet gal dar ir iš anų nepriklausomos Lietuvos laikų. Vilnius dabar pilnas valdžios žmonių, kurie tebegalvoja, kad visuomeninė ir ekonominė veikla prasideda iš aukšto, iš viršūnių, ir tada eina žemyn. Ir patys žmonės yra dažnai papratę laukti, kol kas nors jiems ką įsakys. Toks nusiteikimas atveda kraštą į stagnaciją. Stoka rimtos kritikos vyriausybei ir Seimui nepadeda.

Mes, gyvenantys užjūryje, taip pat nustembame, kada išgirstame apie politinę krizę Lietuvoje, dažnai užsimerkiame tikrovei, nemėgstame klausytis nemalonios realybės. Atrodo, kad mums geriau išgirsti tai, kas

mums patinka. Pripratome kalbėtis savame siaurame ratelyje ir priimti nuomones iš tų, kurie mums pasakoja taip, kaip mes norime išgirsti. O tačiau, nors Lietuvoje ir matoma tam tikra apatija bei nesugebėjimas organizuotis, – ir gal kaip tik dėl to – užjūrio lietuviai, kurie iki šiol išlaikė savo idealizmą, turi padėti Lietuvai ir dabar. Kitaip būtų atlikta tik pusė darbo. Tiek Utenoje, tiek ir Varėnoje, Pakruojuje, Šilalėje, Skuode ar Rokiškyje yra daug dorų, patriotiškai ir krikščioniškai galvojančių žmonių, kurie labai sunkiai verčiasi, bet nori matyti geresnį savo ir tautos rytojų. Jiems reikia konkrečios pagalbos susiorganizuoti, reikalauti Vilniaus valdžios ponų, kad būtų atkreiptas dėmesys į jų vargus ir sudarytos galimybės iš jų pakilti.

Kelios generacijos Lietuvoje išaugo be savos valstybės supratimo. Mes čia kartais to nepajaučiame, nes mūsų giminės ir draugai, su kuriais palaikome ryšius, dažniausiai yra geri patriotai ir susipratę piliečiai. Yra tačiau Lietuvoje labai daug jaunesnės kartos žmonių, kurie vis dar nesupranta ir nevertina savo valstybingumo, kuriems atrodo, kad ekonominis ar diplomatinis bendravimas su Maskva yra tiek pat vertas kiek ir su Vakarais. Tokie žmonės, iš vienos pusės dažnai kuo ne vergiškai sekdami vakarietiškas madas, kitu atveju nekreipia jokio dėmesio į politines implikacijas, ateinančias iš Rytų.

Užjūrio lietuviai sudėjo dideles viltis į daugelio Lietuvos organizacijų bei politinių partijų vadovybes. Kai kur toks viltingas bendravimas yra išlikęs. Tačiau daug kur buvo susidurta su tuo nelemtu apmokamu idealizmu. Kai tik suaukoti pinigai pasibaigė, sustojo ir bendravimas. Tad ar nelaikas būtų labiau kaip nors atpažinti tuos, kurie Lietuvoje dirba iš pasiaukojimo ir tikro idealizmo. Reikėtų dėmesį kreipti ne tik į vadovybes, bet į paprastus narius bei piliečius, remti tuos, kurie sunkiai dirba įvairiose provincijos vietovėse. Jiems trūksta ne tik litų, bet kartais ir centų norint pravesti kokią nors akciją, suorganizuoti kokį renginį, palaikyti tarp savęs ryšį ir t. t.

Todėl stebint ir matant dabartinę Lietuvos žmonių padėtį, ar nevertėtų mums, užsienio lietuviams, surasti vėl mūsų idealizmo gelmėse naujų pastangų ir pagelbėti savo tautiečiams. Tik šį kartą kitaip – ne per aukštuosius ponus, ne per išsipūtusius valdžios tarnautojus, ne per profesionalius geradarius, ne per nutukusius visuomenininkus, bet kiek galint tiesiogiai per neapmokamus idealistus. Šį kartą bendraukime su nuoširdžiai dirbančiais iš idealizmo.

KODĖL MES PALIKOME TOKIE?

VIKTORAS ŠNIUOLIS

Esu partizanas Viktoras Šniuolis slap. „Vytvytis". Devynerius metus su ginklu rankose iškovojęs Lietuvos Laisvės kovotojų gretose. Išduotas, patekęs į provokaciją, žiauriai suimtas. Praėjęs tardymų pragarą ir katorgas, žmogaus nužmoginimo fabriką, sugrįžęs į Tėvynę, pasijutau svetimas, nes kas tik norėjo tas šluostėsi į mus savo kojas. Tyliai kentėjau ir laukiau išsvajotosios Laisvės. Laisvės, kuri iškovota mano tėvo Vincento, kuris žuvo 1945.07.29, brolio Vytauto, žuvusio 1949.08.13, ir sesutės Birutės, žuvusios 1949.11.01, krauju. Mes palaimintaisiais nepriklausomos Lietuvos metais išugdyti Lietuvos vaikai – idealistai, Tėvynei atsidūrus pavojuje, nedvejodami stojome, kad ir į nelygią kovą. Aukojomės, nes buvome ir išlikome idealistai. Skaitau 129 „Į laisvę" numeryje ambasadoriaus Vytauto A. Dambravos straipsnį: „Idealizmas ir oportunizmas Lietuvoje ir išeivijoje". Ir kiekvienas žodis, kiekviena mintis giliai stringa į širdį. Bet tuoj pat iškyla klausimas – kodėl mes palikome tokie? Kodėl sutrypėme tai, ką mūsų tėvai ir protėviai sugebėjo šimtmečiais išsaugoti? Prieš mano akis iškyla šimtai kovos draugų, kurie nedvejodami paaukojo savo jaunas gyvybes.

Prisimenu savo bendražygį, vyriausiosios partizanų vadovybės prezidiumo sekretorių Petrą Bartkų „Žadgailą", kuris vieno mūšio metu, visai šalia manęs, griebėsi už kulkų pervertos krūtinės, sudejavo ir krito. O jis jau tada (1945 m.) rašė:

Dėl Tavęs, o Tėvyne, šiandien aš kovoju,
Dėl Tavęs, dėl Tavųjų vaikų!
Dėl Tavęs ir gyvybę statau į pavojų,
Tavo laisvei kelius tuo grindžiu.

O po to, kai tauta bus laisva, be pavojų,
Kai nebus jau kovų, nei vargų,
Na, tada atsiras daug balsingų herojų,
Kurie sieks pinigų ir dvarų.

Prisimenu 1949-tų metų partizanų vadų suvažiavimo signatarą Bronių Liesį – „Naktį", kuris to paties žygio metu, miško glūdumoje sukritus pailsėti, padėjo savo galvą ant mano peties ir tarė: „Viktorai, tu nežinai kaip šiandien mane traukia žemė". Ir to paties mūšio metu ta šventoji tėvų žemė, jį priglaudė...

Prisimenu, kaip veržiausi iš apsupimo žiedo, atidengęs stiprią ugnį, pakilau keisti poziciją ir prieš save pamačiau sunkiai sužeistą, visą kru-

viną mūsų Visuomeninės dalies štabo dalininką Lauryną Mingilą – „Džiugą". Pamatęs mane jis pradėjo šaukti: „Nušauk mane, nepalik manęs gyvo!..." Taip, mes buvome prisiekę vienas kitam, tokiu atveju nepalikti gyvo nelaimės ištikto kovos draugo. Bet kaip vykdyti tokią priesaiką, kada esi pasiruošęs už jį pasiaukoti. Ir aš ryžausi jį gelbėti, jį nešti iš mūšio lauko. Tai pamatė mano brolis Vytautas Šniuolis „Vytenis – Svajūnas", kuris vadovavo kautynėms ir kuris jau turėjo keisti poziciją, bet jis jos nebekeitė. Pasiliko. Pasiaukojo. Dengė mus ugnimi. Ir žuvo... Savo testamentiniame eilėraštyje: „Į ketvirtąjį rudenį brendam" rašė:

Negirdėjau aš girgždančių svirčių
Nei varpų vakarinės maldos.
Pripratau žengt per sutemas – mirtį,
Per naktis rudeninės audros.

Ir pasaulis toks tolimas liko,
Išsigynė savųjų vaikų.
Dabar deda erškėčių vainiką
Ant kraujuojančių mūsų galvų.

Pralaužus apsupimo žiedą ir kiek atitolus nuo mūšio lauko pamačiau, kad mano bendražygiui virš alkūnės buvo numuštas dešinės rankos kaulas, perskeltas žandikaulis ir viena kulka virš raktikaulio įėjusi į krūtinės lastą. Iš tos žaizdos, po kiekvieno atodūsio, srovelėmis veržėsi kraujas. Jo automatinio šautuvo apkaba buvo tuščia, o pistoletas, kurį jis laikė kairėje rankoje, mūsų laimei, buvo neužvestas. Išseko jėgos. Tankiame miško eglynėlyje pasiguldžiau sužeistąjį į minkštą samanų patalą ir stengiausi, kiek tai buvo įmanoma, aptvarstyti kraujuojančias žaizdas. Užtino veidas. Sužeistasis nebegalėjo kalbėti. Tada jis parodė, kad nori man kažką parašyti. Ištiesiau bloknotėlį. Ir Laurynas, nuo kautynių įtampos ir skausmo drebančia kairiąja ranka išvedžiojo: „Broli, nepalik manęs gyvo..." Nes mums buvo tik vienas vienintėlis didvyriškos kovos kelias – laimėti arba žūti. Kiekvienu momentu vėl galėjo užpulti priešas, todėl jis, nepasitikėdamas savo jėgomis, prašė, kad nepalikčiau. Tada aš užvedžiau jo pistoletą ir pasakiau, kad jeigu vėl pultų priešas, savo likimą spręstų pats, nes kiekvieną akimirką galiu kristi ir aš. Ačiū Dievui, tą dieną priešas nebeužpuolė. Tame mūšyje žuvo Petras Bartkus „Žadgaila", Bronius Liesis „Naktis" ir Vytautas Šniuolis „Svajūnas". Trys jauni Tėvynės patriotai ir dar du kovotojai iš „Prisikėlimo" apygardos, kurie buvo atėję mūsų pasitikti. Tai buvo skaudi vyriausiosios partizanų vadovybės netektis. Už pasiaukojimą, po mirties, vyriausioji partizanų vadovybė Svajūną apdovanojo pirmojo laipsnio Laisvės Kovos Vyčio Kryžiumi. Jam buvo suteikta Karžygio garbė.

Buvę partizanai prie kapo Radviliškyje 1992 m. Trečias iš k. - Viktoras Šniuolis, šio straipsnio autorius

Nepaprastai sunkus buvo partizaninės kovos kelias, nes mes neturėjome ligoninių, neturėjome operacinių, neturėjome ramaus užfrončio, kur būtų galima sugydyti sužeistuosius. Su pagaliukais tvarstėme sušaudytus kaulus, iš lininių paklodžių padarytais tvarsčiais rišome žaizdas. Per rugio šiaudelį girdėme sužeistąjį, kol sugijo žandikaulis. Neturėjome nuskausminančių vaistų. Bet pasiaukojimas, tas begalinis idealizmas viską nugalėjo. Amerikoje gimusi, prieškario metais grįžusi į Lietuvą, Izabelė Vilimaitė, dirbo vaistinėje, pradėjo tiekti partizanams vaistus, vėliau ryšininkauti. Išsišifravusi tapo partizane, turėjo slapyvardį „Stirna". Ji ir išgydė iš mūšio lauko išneštąjį kovos draugą, kuris vėl įsijungė į kovą, vėl iliustravo mūsų leidinius: vyriausiosios partizanų vadovybės almanachą „Prie rymančio Rūpintojėlio", Partizanų maldaknygę ir daugelį daugelį kitų. 1953 metais išduotas, bunkeryje nusišovė. Mes visi buvome pasiruošę numirti už Tėvynę, nes žinojome, kad laisvasis pasaulis mus paliko likimo valiai.

1940 metais Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė ir tuometiniai karo vadai, neišdrįso pasipriešinti okupantams. Tai buvo padarytas nusikaltimas prieš lietuvių tautą. Mes, jauni Tėvynės idealistai, savo pasiaukojimu ir krauju atpirkome tą kaltę, sukurdami ginkluotą pasipriešinimą okupacijoms. Mes tikrai žinojome, kad Rusijos imperijos nenugalėsime, todėl nuo pat pirmųjų kovos dienų siekėme sujungti visą partizaninį judėjimą ir įkurti bendrą vyriausiąją vadovybę. Ir po labai didelių pastangų 1949

m. vasario 2 dieną, mūsų „Prisikėlimo" apygardos būstinėje (tada aš buvau Prisikėlimo apygardos vado adjutantu) prasidėjo visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, kurio metu įkūrėme Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdį LLKS, išrinkome vadovybę, kuri vasario 16-ąją pasirašė D e k l a r a c i j ą skelbiančią, kad nors Lietuva ir okupuota, atstatoma jos Nepriklausomybė. Tai buvo pasiektas mūsų kovos tikslas, nes mes paskelbėme pasauliui, kad trokštame Laisvės, dėl jos kovojame ir esame jos verti. Kiekvieni metai Laisvės kova vis sunkėjo, ji reikalavo vis naujų ir naujų aukų. Vieno posėdžio metu, vyriausiosios partizanų vadovybės Visuomeninės dalies viršininkas partizanas Juozas Šibaila „Merainis" (tai Merkinės Ainis) labai išaukštino Laisvės kovą, pasiaukojimą, idealizmą. Jis pasakė, kad jei kas išliksite gyvas, atstovaukite mūsų kovai, kad ji būtų teisingai suprasta ir įvertinta. Tada aš buvau paskirtas jo adjutantu. Mes visi buvome pasiruošę numirti už Tėvynę, bet Dievas norėjo kitaip. Pranašingi buvo pulkininko Juozo Šibailos „Merainio" žodžiai. Tai buvo viena iš pačių didžiausių LLKS asmenybių. Žuvo mūšyje grįždamas iš Rytų Lietuvos į savo būstinę 1953 metų vasario 11 dieną.

Kiekvieną Laisvės kovos žygį lydėjo pasiaukojimas. Čia ir atsiskyrė idealistai nuo oportunistų. Tie, kurie svajojo apie minkštas kėdes, pabūgę kančios ir mirties, sau gyvenimą pirkosi kitų krauju ir kančiomis. O šiandien jie, pasiskelbė didžiavyriais, savo purvinais kaliošais braido po idealistų sielas. Kaip skaudu šiandien girdėti sakant, kad aš jums padėjau, rizikavau, drebėjau, o dabar už tai nieko negaunu. Amb. Dambrava sako, kad dar yra idealistų. Tikiu, kad taip. Bet juos užgožė labai jau suvešėjusios oportunistinės piktžolės.

Stodamas į kovą žinojau ir dabar žinau, kad pati didžiausia tautos vertybė yra kova už Laisvę. Tų minčių vedina ir Motulė savo sūnus ir dukrelę palaimino į Laisvės žygį. Motinai buvo sunkiausia. Tėveliui žuvus, ji paliko viena, nes sesutė Birutė, gimusi 1931 metais, dar mokėsi Radviliškio gimnazijoje, bet 1947 metų pavasarį, po žiaurių naktinių tardymų ir kankinimų, visam laikui sugrįžusi į tėviškę, turėjo apsispręsti. Apsisprendė... Ir paslaptinguoju takeliu išėjo į girią. Prisikėlimo apygardos vadas Leonardas Grigonis „Žvainys" sesutę įjungė į ryšininkių darbą. Deja, tas tęsėsi neilgai. Čekistai pradėjo jos intensyviai ieškoti. Tada apygardos vadas išsiuntė ją į Rytų Lietuvos Algimanto apygardą. Bet ir ten nebebuvo ramybės. Tada Birutė slap. „Yda" pasiryžo partizanauti ir tapo Algimanto apygardos štabo darbuotoja. Žuvo Šimonių girioje 1949 m., Visų Šventųjų dieną, kartu su apygardos vadovybe – iš viso aštuoni partizanai, kada buvo išduotas apygardos štabo bunkeris. Palaidota Kupiškio rajone, Adomynės kapinaitėse.

Kada Birutė, atsisveikinusi su gimnazija ir gimtaisiais namais, išėjo į

girią, Motina, pasiėmusi kuklų ryšulėlį, taip pat paliko namus ir išėjo į benamio dalią. Jai buvo sunkiausia, nes su savimi išsinešė tik begalinį sielvartą širdyje ir tylią maldą lūpose. Kada jau buvo žuvę Tėvas, Brolis ir Sesutė, paskutinį kartą Motiną susitikau 1951 kovų metais. Suklupau prie Jos kojų, padėjau savo išvargusią galvą ant Motinos kelių... Buvo taip gera, kad užmarštin nuslinko visi mūšių vaizdai, kovos brolių žūtys. Ji ilgai glostė mano galvą ir vis kartojo: „Suneli, mano vieninteli, kaip aš laukiu Laisvės ir tavęs sugrįžtančio". Bet nei karto nesudejavo, nesiskundė savo sunkia dalia...

Taip beklaidžiojančią, išsekusią, visą drebančią, kažkas kažkur ją rado. Pasigailėjo... Nuvežė į Šiaulių Rekyvos ubagyną. Ten ji ir mirė, nes iš sielvarto drebėjo jos rankos, drebėjo visas kūnas. Pati nebegalėjo pavalgyti. Ir vis kartojo: „O, kad žinočiau, ar gyvas mano vienintelis sūnelis"... Mirė kada aš jau buvau katorgoje, nebesulaukusi išsvajotosios Laisvės ir savo vienintelio likusio sūnelio... Mirties pažymoje įrašyta: Visiškas organizmo išsekimas. Juk niekas Lietuvoje nemiršta badu...

Nuo tų dienų prabėgo daug metų. Išėjus iš katorgos, mane dar išsiuntė į tremtį. Tėvynėje niekas manęs nebelaukė. Buvo vienintelis troškimas aplankyti ir širdimi išbučiuoti tuos žinomus ir nežinomus žemės kauburėlius...

Jau devyneri metai kaip nepriklausomi, bet niekaip negaliu atsiimti Tėvo, Sesutės ir Brolio krauju aplaistytos tėvų žemės. Gal todėl, kad išlikau idealistu ir niekada kitų kančiomis ir krauju nepirkau sau gyvenimo. O kiek dabar atsirado vadų, kurie gana sėkmingai anuomet su oportunistais maudėsi suomiškose pirtelėse, o dabar dalinasi vietas po Saule, nekreipdami dėmesio, kad užstoja ją tiems, kurie niekada neieškojo šešėlių prieglobsčio. Vaikšto kryžius ir aukštus antpečius užsikabinę, ne mūšiuose juos išsikovoję, o už tai, kad pagal buvusiųjų užmačias gana sėkmingai trypia idealistus, stengdamiesi kuo storesniu savų purvų sluoksniu juos apipilti. Kalba gyvybes paaukojusių vardu, rašo tikrovės neatitinkančią istoriją. Atstovauja Laisvės kovai užsienyje. Skaudu, kad dar kartą išniekinami tie, kurie prieš daugelį metų gulėjo ant gatvės grindinio, kurių kapų dar ir šiandien niekas nežino.

Esu partizanas, mūšiuose įgytų dviejų Lietuvos Laisvės Kovos Kryžių kavalierius, vyresnysis leitenantas, bet dar niekaip Nepriklausomos Lietuvos vyriausybės nepripažįstamas. Ir nežinau, kas man galėtų atsakyti – kodėl? Gal dėl to, kad išlikau idealistu...

1999.08.04

Kardo rinktinės partizano Napalio Galdiko – Dūmo, kalinto net 27 metus Sibiro lageriuose, prisiminimų apybraižą paruošė ir „Į laisvę" žurnalui prisiuntė mūsų bendradarbė **Janina Semaškaitė**. Prisiuntė kartu ir šią nuotrauką, kurioje jau grįžęs Lietuvon Napalys Galdikas matomas su partizanų ryšininke Magdute Barkute ir su buvusia partizane Jadvyga Malūkaite-Petkevičiene, taip pat iškentėjusia tremties negandas, o dabar besirūpinančia likusiais vienišais partizanais, kuriems reikia paramos.

KELIOS ILGO GYVENIMO AKIMIRKOS

Augome trys broliai Galdikai: aš – Napalys, Vytautas ir Pranas. Užteko duonos ir paprastų žmogiškų džiaugsmų, kol į Lietuvą neįsiveržė okupantai. Nuo tada kiekviena diena mums atnešdavo tik nemalonumus, baimę, nevilti.

1941 mokslo metų žiemą kažkas pro mokyklos langą išmetė Stalino paveikslą. Žinoma, pirmiausia ėmė įtarinėti mus – tris brolius, sekti, tardyti, versti ieškoti kaltininkų. Reikėjo vienam iš mūsų aukotis, kad paliktų šeimą ramybėje. Sužinojęs, jog kaimas jau gavo šaukimus į sovietinę kariuomenę, ryžausi prisistatyti komisijai, kad broliai galėtų ramiai ūkininkauti. Nuėjau į komisariatą, laimei tuo metu nė vieno nespėjo paimti, nes prasidėjo karas.

Greit rusai išsinešdino. Džiūgavom visi. Bet... Neilgam užteko ir vokiečių atneštosios „laisvės".

1943 metai. Vokiečiai pradėjo gaudyti jaunus vyrus ir siųsti į frontą. Mus gelbėjo savi žmonės, dirbę policijoje. Mosėdžio policininkas Vasiliauskas įspėjo ir mane apie būsimas vyrų gaudynes. Suspėjome visi Šauklių kaimo vyrai pasislėpti kas kur. Aš su keliais bičiuliais pasislėpiau pas kaimyną Vaškį. Mus apsupo vokiečiai, tačiau sėkmingai pabėgome į mišką. Nepasisekė broliui Pranui: jis slėpėsi pas kitą mūsų kaimyną. Bėgantį jį sužeidė ir suėmė. Parvarė į namus. Mūsų tėvai jau buvo mirę. Vokiečiai, pamatę, kad gyvename vieni, paliko sužeistą brolį namuose ir pasakė, kad ramiai dirbtų, nes ūkio be žmonių nepaliks. Nieko pikto nedarė ir kitiems ūkininkams, pas kuriuos išsislapstė vyrai.

Rusai sodybas degindavo...

1944 metų pavasaris. Generolas Plechavičius pašaukė vyrus į Vietinę rinktinę gintis nuo artėjančios Raudonosios armijos. Lietuvos jaunimas pasitikėjo generolu: įstojome savanoriais ir mudu su broliu.

Nuvežė mus į Sedos apylinkes. Būrio vadas, įtaręs vokiečių apgaulę, jog būsime panaudoti tik kaip priedanga vokiečių kariuomenės atsi-

traukimui, įsakė nerizikuoti gyvybėmis ir išsiskirstyti. Nemažai jaunuolių vis dėlto pasiliko ir žuvo, neatlaikę gausios okupantų kariuomenės puolimo. Sedos kapinaitėse liko gulėti šimtas jaunų vyrų. Ilgai teko laukti, kol buvo pagerbtas jų atminimas: paminklas žuvusiems prie Sedos pastatytas 1995 metais.

* * *

1944 metų spalio 10 diena. Praėjus vos kelioms savaitėms po rusų įsiveržimo į Lietuvą, raudonieji jau gaudė lietuvius ir net neapmokytus siuntė į frontą prieš vokiečius.

Nutarėme Raudonojoje armijoje netarnauti. Slėpėmės miške, statėm bunkerius. Vyrai jungėsi į partizanų būrius. Kitokios išeities lietuviams nebuvo.

Baigėsi karas, prasidėjo žiauriausios okupantų represijos prieš lietuvių tautą.

Susikūrė Žemaičių apygarda: mudu su broliu priklausėme Kardo rinktinei. Rinktinės vadu tapo atsargos karininkas, slapyvardė – Kėkštas. Būriui vadovavo Zigmas Apulskis iš Mosėdžio, buvęs Plechavičiaus dalinių karys.

1945 metų birželis. Prasidėjo Kretingos apskrities, Mosėdžio valsčiaus, Žalgirių kaimo bei apylinkės miškų valymas. Net keli garnizonai rusų kariuomenės apsupo Kretingos ir Skuodo miškus, kur laikėsi daugiau nei du šimtai partizanų.

Sužinojome, kad partizanai buvo išduoti. Išdavyste įtarėme vokiečių laikais dirbusį kooperatyvo vedėju Kliaugą, kuris labai primygtinai pradėjo įkalbinėti vyrus pasiduoti. Per „miško valymo" akciją buvo apsupti partizanai: Šopaga iš Šatraminų kaimo, du broliai Einikiai, du broliai Meškiai, Pranas Daniela ir pats Kliauga. Matydami, jog gyvi neprasiverš, įkalbėti Kliaugos, jie pasidavė rusų kareiviams. Rusai atėmė ginklus, išrikiavo juos ir susodino ant griovio krašto. Tada iš abiejų eilutės galų po vieną sušaudė. Įbauginimui. Buvo nušauti Meškys ir Einikis, o kiti išvaryti į Mosėdį. Sodybos, kurių šeimininkai slėpė partizanus, sudegintos. Vienos sodybos šeimininkas Jablonskis, nuvestas už namo prie šieno kupetos ir sušaudytas. Sudegintos ir jo kaimynų – Zubės ir Riepšo sodybos. Riepšo šeima, neturėdama kur gyventi, prisiglaudė pas kaimynus. Jau kitą dieną atvažiavo enkavedistai jų areštuoti, tačiau namuose nesurado. Pranas Riepšas su žmona, sūnumi Pranu ir dukra Emilija pasitraukė į mišką. Pranas Riepšas ėmėsi vadovauti partizanų būriui.

Kito kelio okupantas lietuviams nepaliko.

Daugelis partizanų per „miškų valymą" sėkmingai pasitraukė. Tik vienas labai jaunas vyrukas, pavargęs, nuėjo toliau nuo būrio ir užmigo. Čia, Grūšlaukės miškuose, jį miegantį ir užtiko rusų kareiviai. Žiauriai subadė durtuvais ir paliko... Jurgiui Naujokui tebuvo vos devyniolika metų suėję. Jį partizanai palaidojo Grūšlaukės kapinaitėse.

Po „miškų valymo" akcijos vyrai išsiskirstė mažais būreliais ir laikėsi pas žmones, laukė nurodymo iš partizanų štabo vadovybės.

Partizanai Vladas Opulskis ir Liudas Skersis iki lapkričio mėnesio gyveno Daukšių kaime pas ūkininką Malūką, kol juos į didesnius miškus išsivedė atėjęs Kazys Kontrimas – Montė.

Aš su broliu Vytautu apsigyvenome Šauklių kaimo ūkininkų Prušinskų namuose. Šeimos tėvas jau buvo miręs, ūkininkavo motina su dviem sūnumis. Čia buvo saugi, gerai tarp sienų įrengta slėptuvė. Jau anksčiau, esant reikalui, čia slapstėsi mano brolis Vytautas, partizanai Juozas Žilinskas ir Kazys Brazdeikis. Tada dar niekas nežinojo, kad Juozas Žilinskas jau yra užverbuotas. Iš slėptuvės jis išėjo dirbti tiesiai stribynėn – tapo stribu. Aš, įtardamas kažką negero, vieną naktį pernakvojęs, anksti rytą, niekam nieko nesakęs, sodybą palikau. Prisiglaudžiau pas netoliese gyvenantį kitą kaimyną. Už poros dienų sužinojau, jog kaip tik mano išėjimo iš Prušinskų slėptuvės dieną, sodyba buvo apsupta, slėptuvė sugriauta, šeimininkai kankinami, verčiami pasakyti, kur aš ir kada mane paskutinį kartą matė?

1947 metai. Išdavikas stribas Žilinskas nenurimo. Prušinskai nuolat buvo šaukiami stribynėn ir tardomi. Jų namuose vis lankėsi provokatoriai, klausinėjo, kur laikosi Galdikas ir kiti partizanai. Dažniausiai jie apsimesdavo savais, norinčiais partizanams padėti, sakėsi jog patys iš Platelių miškų. Netrukus po provokatorių apsilankymo aš su Prušinskais pasimačiau: paaiškinau jiems, kad užėję žmonės, kurie sakėsi, jog yra siųsti partizanų, iš tiesų buvo saugumo agentai, patariau visada kalbėti labai atsargiai. Prušinskų vyrai labai išsigando, gal buvo ką nors neatsargiai prasitarę? O saugumiečiai jiems jau nedavė ramybės: po kelių dienų nusivežė į stribynę, paskui į Kretingos saugumą ir ten kelias dienas uždarę laikė. Nežinia, ką su jais darė, kaip kankino, kuo gąsdino, tačiau Prušinskai buvo užverbuoti dirbti saugumui. Jiems sugrįžus namo, mes užėjome pas juos ir paprašėme, kad niekur naktimis nevaikščiotų, nelandžiotų gilyn į mišką ir jokių žinių saugumui neteiktų. Atrodė, jog susitarėme ir jie mus suprato. Tačiau susitarimo Prušinskai nesilaikė, o gal jau ir nebegalėjo kitaip elgtis? Salantų būrio partizanai, sužinoję, kur

ir kiek žmonių jie išdavė, kokius bunkerius atsekė ir nurodė stribams, kelis kartus juos įspėjo. Tačiau ir po kelinto įspėjimo, jie duoto partizanams žodžio neišlaikė – dirbo saugumui.

Tragiškai baigėsi Prušinskų gyvenimas...

1947-ųjų ruduo. Dar praėjusią žiemą Palšių miške buvo išduotas partizanų bunkeris. Įtarėme provokatorių Kervį: jis laikėsi kitame būryje Peldinėje. Sužinojome, kad jis jau buvo išdavęs netgi savo būrį ir nurodęs enkavedistams bunkerį Šekų miške. Atėjo eilė ir mums... Laiku pajutome, jog esame supami ir staiga pasitraukėm: niekas iš mūsų nežuvo.

Rudenėjant turėjome susitikti su kitais partizanais. Sriauptų kaime netoli Lenkimų miestelio, Skuodo rajone pas Lenkauską. Į susitikimą išėjome: Šmita, Apulskis, Liutkus ir aš. Sėkmingai nuėjome į sutartą vietą ir sutikome Skuodo būrio vadą Bakstį. Vos spėjome pasikalbėti, po trijų valandų buvome apsupti. Tyliai, nespėjus paleisti šūvio, buvo nužudytas šeimininko sūnus – mūsų sargybinis. Enkavedistai įpuolė į kambarius, susišaudėme. Žuvo keturi partizanai: Skuodo būrio vadas Bakstys, Apulskis, Valis ir šeimininko sūnus. Sužeistas šeimininkas buvo išvežtas į Skuodą ir ten saugumiečių nukankintas. Du jo sūnūs areštuoti, jauniausias – Jurgis Lenkauskas pasitraukė į mišką, tapo partizanu ir po poros metų žuvo.

Vėlyvas 1947 metų ruduo. Netoli Skuodo, susibūrę, kūlė javus Luknių kaimo ūkininkai. Stribai kartu su Skuodo partorgu atvažiavo atimti grūdus iš ūkininkų. Su raudonom vėliavom gurguolė, atėmusi iškultus grūdus, išvažiavo. Apie tai buvo pranešta partizanams. Mes pasitikome stribus pamiškėje. Po pirmų šūvių stribai ir vežikai sušoko griovin, išsigandę arkliai su grūdais parskuodė namo. Tada žuvo partorgas ir vienas ar du stribai. Partizanai aukų neturėjo. Daugiau panašių gurguolių aplinkiniuose kaimuose stribai nebedrįso organizuoti.

* * *

1948 ruduo. Su padirbtais dokumentais išvykau gyventi į Kauną. Neilgai laisvas gyvenau. 1949 metų balandžio mėnesį buvau išduotas ir areštuotas. Susitikau čia išdavikus Ereminą ir Budrikį iš Šilutės. Daugiau už visus pasidarbavo jau Sibire užverbuotas Vacys Laureckis. Jį saugumiečiai užverbavo dar nepilnametį, vargu ar jis pats suvokė, ką daro ir kaip okupantas juo naudojasi. Atvykęs iš Sibiro, Vacys Laureckis apsigyveno pas šnipą Budrikį Šilutėje ir vykdė jo nurodymus.

Mane tardė Kaune iki birželio mėnesio, paskui išvežė į Kretingą. Didžiausius, sunkiausius kankinimus pakėliau Kaune. Tiems kas to

nepatyrė, sunku įsivaizduoti...

Teisė Kretingoje. Bausmė: dvidešimt penkeri metai laisvės atėmimo. Po teismo išvežė į Maskvą.

Ėjo 1950-1951 metai. Mane išvežė darbams į Kazakstano sritį, į Džaskazgano vario kasyklas. Čia tūkstančiais mirė žmonės nuo bado, sunkaus darbo ir nuodingų vario rūdos dulkių.

Buvau pristatytas bausmės sumažinimui. Kokia teisybė ir tvarka sovietų žemėje! Pasirodo, atleisti nors metelius nuo bausmės nesu vertas.

Jau ketveri metai vergauju Džaskazgano kasyklose. Sveikata galutinai pašlijo. Įvyko didžiulis kalinių sukilimas: vergijai pasipriešino dvylika tūkstančių kalinių. Suprantama, jų tarpe buvau ir aš. Sukilimą žiauriai numalšino. Šaudė. Daugybė kalinių žuvo. Likusius gyvus išvežė į Karagandą dirbti prie statybų.

1956 metai. Neilgai dirbau Karagandoje: po metų mus išvežė į Sibirą, į Taišeto lagerius Čiunos rajone.

Tremties keliais mėtomas nenustojau tikėti, jog ateis diena ir sugrįšiu į Tėvynę: ta vienintele viltimi gyveno tremtyje lietuviai.

Taišeto lageris buvo miško pakraštyje, apie keturiolika kilometrų nuo Baironoko srities. Statėme tris didžiulius medinius namus. Grupė kalinių – septyni lietuviai, du latviai, estas ir ukrainietis bei vienas patikimas rusas nutarėme išsikasti tunelį po žeme ir bėgti. Vistiek mums jau blogiau būti nebegalėjo. Taigi, statėme namą ir kasėme tunelį. Kiekvienas, išbuvęs tris valandas po žeme, išlįsdavo į paviršių, jį pakeisdavo kitas. Žemės traukėme į viršų ir išpylę gerai užmaskuodavome. Sargyba nieko nepastebėjo. Iškasėme dviejų metrų tunelį. Kadangi žemė čia buvo labai kieta, tas darbas užtruko net keturias savaites.

Tai buvo labai sunkios, tačiau nuostabios dienos: gyvenome laisvės viltimi, laukėme progos dingti.

* * *

Sveika, išsvajotoji laisve! Mes bėgame! Liepos 26 dieną, tryliktą valandą išlindome už lagerio tvoros miškelyje. Aš išlindau pirmas, paskui mane – Alfonsas Slušinskas, Algirdas Petrusevičius, kuris padarė tunelio planus, Valis Kirkiekas, Vladas Valentinas, Vytas Dūda ir kt.

Spygliuota viela liko mums už nugaros... Nenusakysi galingo laisvės pojūčio! Atsikvėpėme pilna krūtine. Pasiskirstėme grupėmis ir... į kelią! Kiekviena grupė ėjome į skirtingas puses. Iš anksto apsirūpinome benzinu, kad turėtume kuo ištepti batų padus, jeigu mus vytųsi su šunimis.

Mes pasukome į rytus, man pažįstamas Ričardas Kiekštas nuėjo su kita grupe. Kai nužygiavom apie dešimt kilometrų nuo lagerio, sutikom šienaujančius vyrus. Jie sugulę ilsėjosi prie šieno, siūlė ir mums sustoti. Tačiau mes mandagiai atsisakėme ir nuskubėjome tolyn. Priėję upę, perbridome. Privalėjome kuo greičiau pasiekti geležinkelį, kur kas dešimt minučių praeidavo traukiniai. Kai atėjome prie geležinkelio tunelio, perėjome į kitą miško pusę ir toliau žygiavom, laikydamiesi traukinių judėjimo krypties. Bėda, kad negalėjome ilsėtis naktimis: puolė daugybė uodų ir mašalų. Naktį būdavome priversti kūrenti laužą, kad atbaidytume spiečius mašalų. Maisto turėjome labai mažai. Maitinomės uogomis, paskaičiavę savo atsargas, pasidalinome po du šaukštelius cukraus dienai. Greit atėjo diena, kai ir cukraus pritrūkome. Kol turėjome pinigų, užeidavome pas vietinius gyventojus nusipirkti maisto. Sutikti tenykščiai rusai buvo labai nuoširdūs žmonės, mielai mus priimdavo, bet jau tokie vargšai, kad net mūsų grytelninkai prieš juos būtų turtuoliai. Niekaip negalėjome suprasti, kaip gyvenant ant tokios derlingos žemės, tarp šitokios gausybės miško gėrybių, galima būti ubagų ubagais? Tai, matyt, ir yra pati didžiausia Rusijos paslaptis... Ir nelaimė.

Pakeliui apie dvidešimt kilometrų iki Nižnyj-Udinsko mus pavėžėjo sunkvežimiu sutiktas rusas. Mes turėjome užeiti pas pažįstamą žmogų, kuris galėtų padėti: jau neturėjome nei maisto, nei pinigų. Vienas iš bėglių pas jį užėjo, likusieji – po du ilsėjomės pasislėpę parke.

Mūsų žvalgą suėmė saugumiečiai su milicija. Areštavo ir mus, numovė batus, surišo rankas, sumetė į sunkvežimį. Pasipiktinę saugumiečių žiaurumu, vietiniai gyventojai bandė užtarti, tačiau jiems buvo paaiškinta, jog suimti žmogžudžiai, ir nutilę žmonės pasitraukė.

Po vieną mus vedė tardymui pas milicijos viršininką majoro antpečiais. Nors jis mums savo pavardės nepasisakė, tačiau atrodė esąs labai mandagus žmogus. Paklausė manęs, ar kalbėsiu? Atsakiau, jog labai įveržė surištas rankas. Liepė atrišti, paklausė kur, kada ir už ką esu teistas, kas mus privertė bėgti? Atsakiau: viršijantis žmogaus jėgas vergiškas darbas ir begalinis Tėvynės ilgesys. Jis tylėjo. Paskui liepė mus pavalgydinti. Iškvietė tremtinių komendantą, nes šis buvo labiau pratęs prie lietuviškų pavardžių ir, surašę tardymo protokolą, mus išvedė į kamerą.

Čia galiojo įstatymas, jog pabėgus kaliniui, trečią parą privalėjo būti paskelbta paieška po visą Tarybų Sąjungą. Tačiau mūsų lagerio viršininkai trijų parų neišlaukė ir paieška paskelbė jau pirmą dieną. Tą pačią naktį į Nižnij-Udinską atvažiavo keli enkavedistai – tardytojai. Kurgi ne! Didžiulė grėsmė pakibo: keli pabėgę kaliniai galėjo sugriauti galingą Tarybų Sąjungos lagerių sistemą!

Antrą valandą nakties maskviečiai mus iškvietė tardymui. Šitie labai skyrėsi nuo mandagaus milicijos viršininko. Rėkė, šaukė, grasino, net kelis kartus klausė to paties: kas pradėjo kasti tunelį, kas pirmas išlindo? Be kita ko, buvome paklausti, ar mūsų suimant nemušė? Pasakiau, kad nemušė, tik batus atėmė. Pabėgėlius visur ir visuomet labai mušdavo, arba sušaudydavo vietoje. Pasirodo, maskviečiai – enkavedistai, gavę žinią apie mūsų pabėgimą iš lagerio, davė įsakymą vietiniams milicininkams mus suimti gyvus. Klausinėjamas, prisipažinau, jog aš pirmas pradėjau kasti tunelį, pirmas išlindau ir pirmam atėjo mintis bėgti, neištvėrus alinančio darbo ir žeminančios padėties lageriuose. Į klausimą, kur rengėmės nubėgti, atsakiau, jog nieko brangesnio už Lietuvą man nėra, į Lietuvą ir bėgau...

„Dabar į Lietuvą tikrai nebegrįši" – išgirdau atsakymą.

Išvežė mus vėl į Taišeto kalėjimą, išskirstė į kameras po du. Kalėjime pirmieji mus pasitiko lagerio viršininkai. „Užmušti jus, šunsnukius – per maža bausmė būtų", – pasakė. Tačiau nemušė. Po Stalino mirties šis tas keitėsi, kas stalinistams aiškiai nepatiko.

Vėliau mums kaliniai papasakojo, kas vyko lageryje, kai mes pabėgome. Mūsų pasigedo tik apie 18 valandą per patikrinimą. Kaliniai buvo išrikiuoti po penkis ir skaičiuojami, perskaičiuojami kelis kartus. Mat vieniems skaičiuotojams atrodė, jog trūksta dviejų bėglių, kitiems – trūko daugiau. Tada viršininkas atsinešė kartotekas ir šaukė pavardėmis. Tikrinimo procedūra užsitęsė, kol pagaliau išaiškėjo, jog trūksta dvylikos kalinių. Viršininkas pabalo ir, viską metęs, išlėkė. Netrukus atvažiavo net trys mašinos ir sargybiniai su šunimis. Tačiau šunys pėdsakų neuodė. Tuokart niekas nesurado, per kur mes išėjome? Tunelio angą kitoje lagerio pusėje atsitiktinai pastebėjo vietinis kareivis.

Po šio įvykio lagerio viršininkui teko atsisveikinti su savo šilta kėde, komendantas irgi buvo nubaustas. Irkutsko srities visų lagerių viršininkas Istigniejevas, turėjęs generolo laipsnį, už tai, kad kaliniams pavyko nepastebimiems palikti lagerį, – laipsnio neteko. Galima įsivaizduoti, kaip jie niršo ant mūsų.

Dar būnant Taišeto kalėjime, po savaitės, man ir estui, bėgusiam drauge, buvo uždėti antrankiai: mus vežė parodyti, kaip ir pro kur išbėgome. Kai grįžom į lagerį, vienas iš rusų sargybinių puolė mus, grasindamas susidoroti, užmušti vietoje, tačiau enkavedistas jį sulaikė.

Kol tardė, buvome laikomi vienoje kameroje su kriminaliniais nusikaltėliais. Lagerio viršininkas siekė keršto, tikėjosi, jog bus išprovokuotos muštynės, o tada mes jau būtume teisiami aukščiausia bausme. Deja, išprovokuoti muštynių nepavyko, matyt, kriminaliniai nusikaltėliai

jautė šiokią tokią pagarbą bėgliams.

Mus teisė. Dar kartą. Pridėjo prie jau turimos bausmės dar po trejus metus laisvės atėmimo.

Nejaugi jų pačių niekas niekada nenuteis už mūsų patirtas skriaudas?

Vladimiro kalėjime išbuvau trejus metus, o iš viso Gulago salyne, vario rūdų kasyklose – nesibaigiančioje tremtyje kalėjau dvidešimt septynerius su puse metų...

Tremtyje, kalėjime ir lageriuose mes atsidūrėme ne todėl, kad buvome pigi darbo jėga Rusijai, jiems svarbiausia buvo palaužti mūsų dvasią, laisvės jausmą, pasipriešinimą, ir sunkiausia būdavo tiems, kieno dvasios palaužti enkavedistams nepavyko.

***

1976 metų pabaigoje grįžau į Lietuvą.

Išsvajotoji mano tėviškė... Nemaniau, nemaniau, kad ir čia mus persekios, dabar jau... savi!

Gal tik Aukščiausiasis nepaliko manęs nelaimėje. Sunkiausia buvo tremtiniui prisiregistruoti, nes Lietuvos komunistinė vyriausybė pati prašė Maskvos, kad tremtiniams nebūtų leista sugrįžti į savo namus, į vietas, kur gyveno prieš tremtį...

Kretingos pasų stalo viršininkė, išduodama man pasą, apsiriko ir uždėjo ne tremtinio antspaudą, o žymeklį, jog esu iš Kretingos išregistruotas. „Apsiriko", ar tokiu būdu norėjo man padėti? Dėka to „apsirikimo" Šiauliuose prisiregistravau. Iš naujo pradėti gyventi man padėjo Petkevičių šeima.

Vyliausi, kad Tėvynėje sugrįš sveikata ir ramybė.

Be reikalo tiek daug tikėjausi. Kai tremtiniai, iš įvairių vietų sugrįžę, susirinko Viduklėje pas kunigą Svarinską, kažkokiu būdu apie tai sužinojo saugumas ir vėl prasidėjo tampymai, tardymai. Tarybinėje spaudoje pasipylė šmeižikiški straipsniai apie Petkevičius ir kunigą Svarinską.

Ramybės nebebuvo ir Lietuvoje.

Darbas vario rūdų kasyklose jau buvo nualinęs sveikatą, daugelį metų sirgau nepagydoma liga. Kamuojamas nuolatinių skausmų, nebegalėjau dirbti Lietuvai, nors tuo metu mūsų labai reikėjo. Surkūs pasidarė paskutinieji gyvenimo metai. Bejėgiai metai, nes niekas negalėjo sugrąžinti tremtyje paliktos jaunystės, prarastos sveikatos. Paskutines jėgas sutelkęs, 1991 metais sausio 13 dieną budėjau prie Aukščiausios

tarybos. Žinojau, kad gali būti kruvinų aukų, bet aš jau nieko nesibaiminau: ką gi dar aš galėjau atiduoti Tėvynei be savo gyvybės?

Atstovėjom. Visi drauge...

O dabar sakau, sudie Lietuva, mano meilės ir vilčių žeme, sudie Tėvyne!

Tegul tavo jauniausiai kartai gyvenimas būna laimingesnis, be tremčių, be okupacijos, be karų.

Sudie, Lietuva...

Šiandien 1995 metų vasario 25-oji diena. Mano laikas baigiasi. Tad, sudie ir Jums, kurie gyvensite po manęs.

Mylėkit Lietuvą, nors tektų iškęsti akimirkas, kai ji Jums taps pamote.

Mylėkit Lietuvos žmones, nors jie Jums ne kartą atsuks nugarą ir išduos. Neužmirškite, jog visada šalia Jūsų bus ir tokių, kurie neišduos Tėvynės už jokius pasaulio turtus.

Tik nepalikit, nepalikit Lietuvos savo valia, nepalikit Tėvynės, ieškodami laimės svetur. Tėvynės vanduo tyresnis, lietuviška duona sotesnė. Bet jeigu dar kartą tave išvytų iš namų, lietuvi, jei atimtų dar kartą tavąją laisvę, tik neleisk, niekam neleisk sutrypti laisvės jausmo širdyje.

Aš tikiu tavimi, mano atgimstanti tauta...

* * *

1995 metais Kardo rinktinės partizanas Napalys Galdikas – Dūmas paliko gyvųjų pasaulį. Iki paskutinės gyvenimo akimirkos sunkiai sergantį partizaną globojo Jadvyga ir Jonas Petkevičiai, jie užrašė ir paskutiniuosius partizano linkėjimus prieš mirtį. Napalys Galdikas mirė eidamas septyniasdešimt ketvirtuosius metus. Palaidotas Šiauliuose, Ginkūnų kapinėse. Paminklą pašventino monsinjoras Svarinskas, į paskutinę kelionę partizaną palydėjo Geležinio vilko kariai iš Tauragės, pulkininkas Leonas Laurinskas ir jo bendražygis Algirdas Petrusevičius.

1991 metais partizanas Napalys Galdikas už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Pasipriešinimo dalyvio kryžiumi. Apdovanojimą įteikė Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga.

Už drąsą ir pasiaukojimą Lietuvos Respublikai Napalys Galdikas pagerbtas Sausio 13-osios atminimo medaliu. Jo vardas įrašytas į Mosėdžio krašto partizanams skirtą paminklinę lentą.

Net per labai trumpą gyvenimą žmogus gali labai daug suspėti, jeigu tik žino vardan ko gyvena ir kovoja.

JANINA SEMAŠKAITĖ

"Į Laisvę" fondo lietuviškai kultūrai ugdyti VIII-oji studijų savaitė Lietuvoje

„Bendruomenė Lietuvoje: ISTORINĖ PATIRTIS IR PERSPEKTYVOS"

VIII-OJI Į LAISVĘ FONDO STUDIJŲ SAVAITĖ ANYKŠČIUOSE

1990 metais Lietuvoje įkurtas Į Laisvę fondo Lietuvos filialas surengė jau aštuonias studijų savaites Lietuvoje, kurios vyko Vilniuje ir Nidoje (1992), Birštone (1993), Mastaičiuose (1994), Kaune (1995), Telšiuose (1996), Jurbarke (1997), Druskininkuose (1998). Aštuntoji studijų savaitė vyko š. m. birželio 23-27 d.d. Anykščiuose.

Pasak Į Laisvę fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininko advokato **Jono Kairevičiaus**, fondas siekia populiarinti, supažindinti plačiąją visuomenę su pilnutinės demokratijos idėjomis ir susieti jas su konkrečiu nepriklausomos Lietuvos gyvenimu. „Pilnutinės demokratijos idėjos yra visuotinės. Jų įsisąmoninimas, skleidimas ir taikymas gyvenime yra artimai susijęs su žmonių politine kultūra, kurią mums akivaizdžiai reikia kelti"... „Šitie dalykai yra svarbūs ne vien sostinei, ne vien didiesiems Lietuvos miestams, bet ir visai Lietuvai. Todėl dabar mūsų veiklos kryptis – iš centrų į periferiją", kalbėjo Jonas Kairevičius.

Aštuntąją studijų savaitę, kurios tema buvo **„Bendruomenė Lietuvoje: istorinė patirtis ir perspektyvos"**, raštu pasveikino Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus:

„Nuoširdžiai ir pagarbiai sveikinu fondo „Į laisvę" surengtą studijų savaitę, skirtą Lietuvos bendruomenės patirčiai įvertinti ir perspektyvoms aptarti.

Gilias ir vertingas tradicijas tęsianti Fondo veikla, skirta lietuviškajai kultūrai ugdyti, jau beveik ketu. ias dešimtis metų ieško atsakymų į klausimus, kylančius besidomintiems mūsų istorija, politika, kultūra, visuomeniniais procesais. Per savo gyvavimo metus Jūsų bendruomenė plėtojo lietuviškąją mintį išeivijoje, žodžiais ir darbais įsijungė į Lietuvos laisvės bylą.

VIDMANTAS VALIUŠAITIS

Džiugu, kad atkūrus nepriklausomybę fondo „Į laisvę" telkiami bendraminčiai rado savąją veiklos sritį ir šiandien Jūsų diegiamos idėjos yra vertinga Lietuvos demokratėjimo dalis, svarbi nuomonių įvairovės prielaida. Esu tikras, kad tautinių vertybių puoselėjimas bei Jūsų pastangos ieškoti modernių formų toms vertybėms skleisti ir ateityje duos gražių rezultatų, padės mūsų visuomenei tobulėti.

Linkiu Jūsų fondui, visiems jo nariams ir bendraminčiams geriausios kloties. Telydi studijų savaitę tarpusavio supratimas, bendros veiklos visų mūsų labui pajauta ir gyva mintis."

Anykščių rajono meras Saulius Nefas ir savivaldybė ne tik nuoširdžiai padėjo organizuojant šį renginį, bet ir pats meras su įdomia bei vertinga paskaita apie bendruomeniškumo suvokimą Lietuvoje įsijungė į studijų savaitės programą. Savo atsilankymu ir kalba renginį pagerbė Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis. Paskaitas skaitė ambasadorius Venezueloje Vytautas A. Dambrava, filosofai prof. Romualdas Grigas ir prof. Kęstutis Skrupskelis, „Laisvosios Europos" radijo žurnalistas Valentinas Mitė, istorikė Nijolė Gaškaitė, fondo pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis. Įvyko simpoziumas „Žiniasklaida ir jaunimo vertybės", buvo pristatyta prof. Adolfo Damušio knyga anglų kalba „Lithuania against Soviet and Nazi Aggression". Meninėje studijų savaitės programos dalyje dalyvavo poetas Bernardas Brazdžionis ir Anykščių šv. Mato bažnyčios jaunimo choras. Savaitės dalyviai turėjo progos nuvykti prie Vorutos piliakalnio, aplankyti A. Baranausko klėtelę, lankytis Troškūnų bendruomenėje, vykti į Niūronis, susipažinti su Arklio muziejum, pamatyti klojimo teatro spektaklį, vakaroti aukštaitiškoje sodyboje.

1941 m. sukilimo temomis

Studijų savaitę pradėjo Į Laisvę fondo pirmininkas **dr. Kazys Ambrozaitis** pranešimu „Birželio sukilimo istorinis palikimas". Pranešėjas buvo aktyvus 1941 m. sukilimo dalyvis, vadovavęs sukilėlių medikų korpusui. Jis pabrėžė, kad šio šimtmečio Lietuvos bendruomeninio gyvenimo istorijoje liks įrašyta tik apie 30 laisvės metų. Kitu laiku – laisvės tik siekta arba dėl jos kovota.

Ambrozaitis pasidžiaugė, kad Seimas ir visuomenė pradėjo vertinti partizanų laisvės kovas ir jų gyvybės auką. Geriausia to išraiška – š. m. sausio 12 d. Seimo nutarimas, įvertinantis Lietuvos Laisvės kovos sąjūdžio tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaraciją ir ją skelbiant valstybės teisės aktu. Kartu jis apgailestavo, kad 1941 m. birželio sukilimas ir jo iškelta Laikinoji vyriausybė, veikusi sunkiausiomis karo aplinkybėmis ir parodžiusi ryžto bei pasiaukojimo, atlikusi reikšmingų darbų, vis dar nėra tinkamai įvertinta ir įstatymais įjungta į nepertraukiamą Lietuvos laisvės kovų grandinę.

Pasak Ambrozaičio, antrą kartą šiame šimtmetyje Lietuvos nepriklausomybė

Anykščiuose 1999. Kairėje - [LF filialo valdybos pirm, B. Mažeika ir tarybos pirm. J. Kairevičius. Dešinėje - paskaitų moderatoriai S. Nefas ir P. Kisielius. Nuotr. K.A.

buvo paskelbta 1941 m. birželio 23 d. organizuoto masinio sukilimo būdu. Lietuvos Laikinoji vyriausybė buvo sudaryta ne iš partijų, bet iš įvairių ideologinių ir politinių nusistatymų žmonių. Pirmasis jos uždavinys buvo atstatyti tvarką įstaigose ir įmonėse vokiečiams dar neatvykus, ir parodyti, kad Lietuva jau tvarkosi nepriklausomai. Nedelsiant buvo sudaryta Krašto gynimo taryba, paskirti ministrų pavaduotojai. Vyriausybė panaikino neteisėtus sovietinius įstatymus, grąžino prieš okupaciją veikusią teisę, buvusią teismų santvarka, greitai pertvarkė švietimą ir t.t.

Atsiribodama nuo Sovietų Sąjungos, Laikinoji vyriausybė niekur nesiangažavo Vokietijai, teigė Ambrozaitis, o tik pasisakė už Lietuvos nepriklausomybę ir pritarė Vokietijos kovai prieš bolševizmą. Laikinoji Vyriausybė per savo 6 savaičių gyvavimo laikotarpį turėjo 35 darbo posėdžius. Vokiečių kariuomenė ir aukštieji komisarai palaipsniui didino spaudimą Laikinajai Vyriausybei. Aktyviausiai veikusios vokiečių saugumo įstaigos. Naktį iš liepos 23-osios į 24-ąją, voldemarininkų priedanga buvo suorganizuotas pučas prieš Laikinąją vyriausybę, kuriam vadovavo majoras Pyragius.

„Pučas mūsų nenustebino ir neišvaikė, tik pulk. Bobelis buvo pakeistas Kauno komendantūroje", sakė Ambrozaitis. Rugpjūčio 5 dieną Ambrazevičius atvyko pas Gebietskomisarą Rentelną su visais ministrais. „Aš jus skiriu savo patarėjais", pasakė Rentelnas". „Ačiū, ne. Mes esam pašaukti tarnauti nepriklausomai Lietuvai", – toks buvo Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio atsakymas.

Tą pačią dieną, pasak Ambrozaičio, įvyko paskutinis ministrų kabineto posėdis, po kurio visa vyriausybė, nebeturėdama sąlygų tęsti darbą, nuėjo prie Nežinomojo kareivio kapo Karo muziejaus sodelyje ir, padėjusi vainiką, suspendavo savo veiklą. Ji neatsistatydino ir negrąžino savo įgaliojimų, nebuvo kam jų

grąžinti. Vokiečiai tam neturėjo teisės.

„Todėl aš pritariu Seimo nario Algio Kašėtos prieš dvejus metus – šeštosios „Į Laisvę fondo studijų savaitės Jurbarke metu – iškeltam pasiūlymui, specialiu Seimo aktu įvertinti 1941 m. sukilėlių ir Laikinosios vyriausybės ryžtą ir darbus", baigė savo pranešimą Kazys Ambrozaitis.

So. Carolina ir Vytauto Didžiojo universitetų filosofijos istorijos profesorius **Kęstutis Skrupskelis** skaitė paskaitą „Kritinė istorija ir 1941 metų sukilimas". Jis mėgino atsakyti į klausimą, kiek pagrįsti yra Laikinajai vyriausybei metami kaltinimai simpatijomis fašizmui. Profesorius pabrėžė, jog katalikų intelektualams (J. Ambrazevičius-Brazaitis, A. Maceina, Z. Ivinskis, A. Damušis ir kt.), aktyviai prisidėjusiems prie sukilimo organizavimo ir Laikinosios vyriausybės formavimo, fašizmas buvo svetimas. Iki karo didžiausia grėsme Lietuvai jie laikė fašistinę Vokietiją bei vokiečių tautinę mažumą Klaipėdos krašte, bet ne lenkus ar žydus, kaip dabar apie tai kai kas mano.

Katalikų spauda buvo nutraukta 1940 m. birželio mėnesį, todėl, pasak Skrupskelio, „nėra duomenų apie jaunųjų katalikų intelektualų nuotaikas sovietinės okupacijos metais. Tačiau sunku patikėti, kad net okupacijos smūgių poveikyje tos nuotaikos per vienerius metus būtų taip radikaliai pasikeitusios Hitlerio atžvilgiu", sakė Kęstutis Skrupskelis. Filosofijos istorikas savo paskaitoje tačiau atkreipė dėmesį, kad Laikinosios vyriausybės veiklos laikotarpis turėtų būti tiriamas vadovaujantis metodine istorijos tyrimo samprata, diskutuojant moksliniu, o ne emocijų lygiu.

Bendruomeniškumo ir žiniasklaidos problemos

Anykščių rajono meras **Saulius Nefas** ir filosofijos profesorius **Romualdas Grigas** savo paskaitose nagrinėjo bendruomeniškumo problemas šiuolaikinėje Lietuvoje. S. Nefas analizavo sociologinių apklausų duomenis, atrasdamas ir išryškindamas pozityvias Lietuvos visuomenės raidos kryptis. Tuo tarpu R. Grigas atkreipė dėmesį į mūsų valstybės subiurokratėjimą bei ydingą centralizaciją. „Tauta supriešinama su valstybe, su pačia valstybingumo idėja", kalbėjo profesorius. Vienintelė atsvara biurokratinės valstybės įsigalėjimui, R. Grigo nuomone, galėtų būti visuomenės benduomeniškumo stiprėjimas ir vystymasis. Tačiau tai nebūsiąs lengvas kelias lietuviams, kuriuos kalbėtojas vadino „monologų" sakytojais, bet ne „polilogo dalyviais", gerokai patvirkusia individualistų bei egoistų tauta.

Viena studijų savaitės diena buvo skirta aptarti žiniasklaidos problemoms Lietuvoje. Rytiniame posėdyje pranešimą „Lietuvos žiniasklaidos ribos" skaitė „Laisvosios Europos" radijo žurnalistas **Valentinas Mitė**. Remdamasis didžiųjų ir regioninių dienraščių, vietinės rajonų spaudos leidiniais, taip pat gvildendamas sąlygas susipažinti su užsienio spauda, pranešėjas nagrinėjo Lietuvos skaitytojų galimybes gauti informaciją apie įvykius kaimyninėse šalyse ir pasaulyje. Lietuviškoje žiniasklaidoje pasaulio įvykiai yra nustumti į antrą arba net trečią planą, sakė kalbėtojas. Žiniasklaida pasaulio naujienų pateikia, palyginti, nedaug, neskatina visuomenės tuo domėtis. Toks iškreiptas pasaulėvaizdis

klostosi ir lietuvių sąmonėje – pasaulio įvykiai, jo problemos mums mažai rūpi. O tai, V. Mitės nuomone, yra labai pavojinga.

Didieji Lietuvos dienraščiai nesiunčia savo korespondentų į užsienį net tais atvejais, kai svarbūs įvykiai vyksta mūsų pašonėje, nekalbant jau apie atokesnes vietas. Lietuvos dienraščiai nesiunčia savo žurnalistų nei į Rusiją, nei į Baltarusiją, nei į Lenkiją, nei į Estiją, nei į kitas šalis. Apie įvykius Rusijoje dažniausiai praneša rusų žurnalistai, dirbantys Maskvoje arba Sankt Peterburge. „Taip taupiau. Bet aš drįsčiau abejoti ar rusų žurnalistas, kuriam straipsnių rašymas Lietuvos laikraščiams nėra pagrindinis darbas, mato kaip tik tas problemas, kurios svarbiausios Lietuvai, ar tinkamai dėliojami akcentai? Ir ar tie straipsniai nėra vien rusiškos spaudos santraukos?", retoriškai klausė kalbėtojas.

Tačiau vis dėlto didieji dienraščiai, pasak kalbėtojo, žurnalistikos atžvilgiu stovi aukščiau, lyginant juos su regioniniais leidiniais, kurie labai atsilieka ne tik informacijos kiekiu, bet ir žurnalistinio darbo kokybe. Antra vertus, regioniniai laikraščiai visa galva lenkia rajoninę spaudą. „Ši spauda, kreipdama dėmesį tik į vietinius skandalus bei kriminalinę kroniką, neprisideda prie visuomenės bendruomeniškumo raidos, bet priešingai – skatina šių bendruomenių provincialumą ir Lietuvos visuomenės fragmentaciją", teigė „Laisvosios Europos" radijo korespondentas.

Formalus atsakymas, pasak pranešėjo, gali būti labai paprastas: skaitykite Vakarų spaudą. „Tačiau vakarietiška spauda daugeliui žmonių tiek pat neprieinama, kiek naujo modelio automobilis „Volvo", sakė V. Mitė. Užsienio spaudos skaitymas Lietuvoje yra brangiai kainuojantis ir didelių pastangų reikalaujantis užsiėmimas, kuriam gali ryžtis tik žmogus, negalintis savo darbe be šios spaudos išsiversti. Sakysim, koks nors užsienio reikalų ministerijos analitikas arba TV ar radijo užsienio įvykių apžvalgininkas. Arba labai turtingas pilietis, turintis užtektinai pinigų ir laisvo laiko.

Nors valstybės kišimasis į ekonomiką ir žmonių gyvenimą, kalbėtojo įsitikinimu, turi būti kiek įmanoma ribojamas, tačiau esama problemų, kurių išspręsti be valstybės pagalbos negalima. V. Mitės nuomone, valstybė turėtų sumokėti bent dalį vakarietiškos spaudos kainos, kad nors jau „International Herald Tribune" (pigiausias iš vakarietiškų leidinių) būtų prieinamas vidutines pajamas gaunančiam Lietuvos piliečiui. „Valstybė, kurios piliečiai neturi supratimo ir nenori žinoti apie tai kas vyksta kaimyninėse šalyse ir pasaulyje, yra labai pažeidžiama ir nestabili", savo paskaitoje teigė žurnalistas Valentinas Mitė.

Žiniasklaida, vertybės ir jaunimas

Popietinėje sesijoje penktadienį (06.25), vyko simpoziumas tema „Žiniasklaida ir jaunimo vertybės", kuriame pirmasis pasisakė populiarių Lietuvos radijo laidų „Tiltai" ir „Vėjai" vedėjas **Vaidotas Žukas**. „Prasčiausias lietuviškos žiniasklaidos bruožas – vertybių sukeitimas, bulvariškumo apraiškų painiojimas su informacija", tvirtino pranešėjas. Jos smurtingumas ir juslingumas labiausiai drumsčia vaikų, moksleivių ir jaunimo sąmonę, kurie yra imlūs ir nekritiški. „Matydami aiškiai neigiamą poveikį vaikams, jau prieš gerą pusmetį nutarėme

Anykščiuose 1999. Kairėje - S. Girnius ir A. Žemaitytė. Dešinėje - kalba V. Landsbergis. Nuotr. K. Ambrozaičio

su žmona atsisakyti šios nedemokratiškos dėžės ir neakivaizdžiai įsijungėme į plintantį tarptautinį judėjimą „Family without TV", sakė Vaidotas Žukas. Jo duomenimis, vien Amerikoje, kurios televizija yra nepalyginimai skaidresnė nei Lietuvos, šiam judėjimui priklauso apie 12 mln. šeimų, Rezultatais jis džiaugiasi: vaikai daugiau žaidžia, mokosi, muzikuoja, skaito, bendrauja tarpusavyje ir su tėvais.

Net ir pačių žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse yra gerų ir prasmingų formuluočių. Greta apibrėžimo „žiniasklaidos laisvė", operuojama tokiomis sąvokomis kaip „atsakomybė", „padorumas", „sąžiningumas", „teisingumas". Deja, populiariojoje žiniasklaidoje, pasak V. Žuko, tai nesvarbu.

Piliečiai privalo aktyviau įtakoti valdžios žmones rūpintis ne vien ekonomine, bet ir dvasine bei psichine Lietuvos vaikų, jaunimo bei visuomenės gerove. Valdžia privalo įsiklausyti į visuomenės balsą, o ne vien paisyti žiniasklaidos vadovų palankumo jiems. Tik tokiu atveju bus galimi lietuviškosios žiniasklaidos kultūros ir etikos pokyčiai, mano Vaidotas Žukas.

Toliau žiniasklaidos vertybių tema kalbėjo Seimo pirmininkas **Vytautas Landsbergis**. Pasak jo, gyvenime vyksta esminė kova ir įnirtingos pastangos trinti ribą tarp tiesos ir netiesos. Ir tos pastangos nėra iš tiesos pusės. Nekritinis mąstymas žiniasklaidoje, V. Landsbergio nuomone, reiškiasi įsitikinimu, kad žurnalistas – visada teisus. „Tai bolševikas visada buvo teisus, kuris žinojo, kad už jo – istorijos dėsniai, įpareigojantys žudyti buržujus, viską versti aukštyn kojom. Bolševikas priėmė tezę – jam galvoti nereikia".

Nekritinis mąstymas, kalbėtojo nuomone, yra nemąstymas, savotiška visuomenės mankurtizacijos išraiška, kuri yra tam tikros ankstesnės epochos įdirbio tąsa. Tik stebėtina, kad jos formos – dabar dar aršesnės, nei anksčiau. Nepamirština ir tai, sakė V. Landsbergis, kad žiniasklaida yra verslas, ir labai didelis verslas, susijęs su reklama ir visokiom kitokiom pajamom, mažai susiju-

Prie vysk. A. Baranausko paminklo Anykščiuose. Nuotr. K. Ambrozaičio

siom su visuomenės informavimo uždaviniais. Tai irgi labai blogai veikia žiniasklaidos susidrausminimą ir atsakomybę. Kadangi stokojama vertybinio mąstymo, negalvojama ir apie poveikį visuomenei – koks žmogus, koks skaitytojas ugdomas.

Lietuvos žiniasklaida, pasak V. Landsbergio, nepagerės, jeigu laikysis tokių nuostatų kaip iki šiol: savikritikos negali būti. Ne tik žurnalistas visada teisus, bet visi žurnalistai visada teisūs. Žiniasklaida viską gali kritikuoti, bet jos šiukštu liesti negalima. Tai yra todėl, kad ji pati savęs nekritikuoja. Ir kitiems draudžia, tarsi tai būtų nusižengimas etikai. Tačiau tokia nuostata, Landsbergio žodžiais, primena mafijos etiką – pakłusnumas ir korporatyvinis interesas: mes teisūs, mes viską tvarkom, o tarpusavyje nesutarimų negali būti. „Reikia ginti kiekvieną žurnalistą, kuris yra savikritiškas, ir kuris yra kritiškas nekritiško mąstymo atžvilgiu. Jo situacija yra siaubinga. Bet jis gali išgelbėti reikalą", – simpoziume „Žiniasklaida ir jaunimo vertybės" kalbėjo Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis.

Paulius Subačius kalbėjo apie savo patirtį Vilniaus universitete, dėstant studentams žurnalistams. Jauniems idealistams, baigusiems universitetą ir

ĮLF 1999 m. rezistencinės premijos laureatė Nijolė Gaškaitė ir premijos komisijos atstovas Juozas Tumelis. Nuotr. K. Ambrozaičio

pradėjusiems dirbti laikraščiuose, pasak P. Subačiaus, greitai pakerpami sparnai. Jie nepajėgia atsispirti ciniškai, etikos ir žmoniškumo nepaisančiai aplinkai. Darbdavių jie nesunkiai kontroliuojami ir valdomi, jiems tenka pasirinkti tarp gero honoraro ir atleidimo iš darbo. Daugelis renkasi pirmąjį ir palaipsniui apsipranta su perskilusiu pasauliu.

„Ateities" žurnalo redaktorius **Gediminas Karoblis** sakė, kad jauno žmogaus prigimtis iš esmės yra gera, tačiau iš jo veiksmų, gyvenimo tempų, prievartos kylantys dalykai tą prigimtį neretai iškreipia. Jaunam žmogui, pasak G. Karoblio, svarbu sutaikyti save su prigimtimi, tą jaunystės įniršį nukreipti drąsos ir ryžto linkme.

Vanda Ibianska, šeimos žurnalo „Artuma" redaktorė, kalbėjo, kad jaunimas nėra praradęs vertybių, nepaisant neigiamo žiniasklaidos poveikio. Ji tvirtino, kad jauniems žmonėms rūpi tvirtos, vertybėmis grindžiamos šeimos ateitis, lietuvių tautos išlikimo klausimai. „Manau, kad šituo pasidžiaugti reikėtų", kalbėjo redaktorė Vanda Ibianska.

Premijos laureatė – Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė

Kaip ir ankstesniais metais, Anykščiuose buvo įteikta metinė į Laisvę fondo premija (5.000 Lt), kuri skiriama rezistencijos tyrimų srityje labiausiai pasireiškusiems tyrinėtojams, istorikams, žurnalistams. Šių metų premijos laureate tapo šiaulietė Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė, už monografiją „Žuvusiųjų prezidentas" (apie Lietuvos Laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininką Joną Žemaitį – Vytautą, išleista 1998), pogrindžio publicistikos rinkinį „Partizanai apie pasaulį, politiką ir save" (1999) bei kitus reikšmingus pastarųjų penkerių

metų rezistencijos tyrimo darbus.

Į Laisvę fondo premijos mecenatas, gydytojas iš Kalifornijos dr. Zigmas Brinkis sakė, kad premiją jis suprantąs ne kaip atlyginimą už atliktą vertingą darbą, bet kaip į fondo puoselėjamų principų sklaidą. O tie principai – patriotizmas, religinės vertybės, moralė politikoje ir gyvenime, visuotinė gerovė, tautinė kultūra ir tradicijos.

Lietuvos laisvės kovų strategija

Nijolė Gaškaitė studijų savaitėje skaitė paskaitą „Lietuvos laisvės kovų strategija". Jos pagrindinės mintys būtų šios. Ginkluoto pasipriešinimo svarbiausias tikslas buvo atkurti nepriklausomą demokratinę Lietuvos valstybę. Partizanai pripažino, kad mažos valstybės ateitis priklauso nuo didžiųjų valstybių sprendimų, tačiau manė, kad išsivaduoti galima, jei pati tauta aktyviai dalyvaus sprendžiant valstybingumo reikalus. Nuolatinis strateginis partizanų tikslas buvo priešintis krašto kolonizavimui bei rusinimui, gyventojų bei medžiaginių ir dvasinių vertybių naikinimui. 1944-1946 m. partizanai daugiausia ardė okupacinės valdžios administracinius organus, gynė gyventojus ir saugojo jų turtą, vėliau – trukdė daryti negrįžtamus pokyčius ūkiniame krašto gyvenime: kurti kolūkius, naikinti vienkiemius, statyti kolūkines gyvenvietes.

Iki 1949 m. buvo siekiama kuo platesnius visuomenės sluoksnius įtraukti į organizuotą pilietinį pasipriešinimą okupacijai. Vėliau pradėtos propaguoti individualaus pasipriešinimo, tautiškai susipratusios asmenybės ugdymo idėjos. Partizanų vadovybė gerai suprato politines realijas ir partizaninio karo pabaigoje neturėjo iliuzijų patys sulaukti nepriklausomybės, tačiau laikė savo pareiga, kol įmanoma, išsaugoti nesuardytas partizanų struktūras tam atvejui, jei susidarytų palanki tarptautinė situacija ir reikėtų organizuoti krašto gynybą bei laikinus administracinius organus.

Partizanai neįgyvendino svarbiausio strateginio uždavinio – neatkūrė nepriklausomos demokratinės Lietuvos Respublikos, tačiau jie padėjo Vakarų valstybėms vykdyti Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimo politiką ir atskleidė pasauliui ekspansinę komunizmo prigimtį. Partizanų kovos sustabdė brutalų krašto kolonizavimą bei rusinimą ir padėjo išlaikyti didžiausią tarp Baltijos valstybių etninių gyventojų nuošimtį krašte, taip pat dešimtmečiu sulėtino tautos dorovinių pagrindų griovimą.

Vertingą pranešimą „Nesibaigianti rezistencija: 25 metai be Juozo Brazaičio" perskaitė Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Venezueloje **dr. Vytautas A. Dambrava**, tačiau prie jo nesustosime, nes šiame „Į laisvę" žurnalo numeryje ji spausdinama.

Dr. Adolfo Damušio knyga

Studijų savaitės dalyviai buvo supažindinti su neseniai pasirodžiusia Laikinosios vyriausybės pramonės ministro, prof. dr. Adolfo Damušio knyga anglų kalba „Lithuania against Soviet and Nazi Aggression". Knygos autorių

studijų savaitės dalyviams labai gražiai, beveik poetiškai pristatė dr. Vytautas Majauskas iš Floridos.

Nors autorius knygos pratarmėje rašo, kad veikalas parengtas „to meto prisiminimais", apie 340 psl. leidinį kalbėjęs istorikas **Vidmantas Vitkauskas** minėjo, jog darbe panaudota daug vertingų šaltinių ir mokslo darbų. Knygos autorius surinko daug svarbių dokumentų iš įvairių Vašingtono ir Vokietijos Ludwigsburgo (Gestapo) archyvų, naudojosi gausia prieškario Lietuvos, sovietų bei nacių okupacijų metais leista legalia ir nelegalia periodika, Vakarų spauda. Knyga papildyta svarbiais priedais: 1941 metų Kaune žuvusių sukilėlių sąrašu, dokumentine medžiaga apie žydus gelbėjusius žmones, A. Damušio tardymo Gestape klausimynu, Atlanto charta ir kt.

Knygoje daug vietos skiriama žydų holokausto problemai. Autorius jautriai aprašo šios tautos tragišką padėtį ir likimą nacių okupacijos metais. Konkrečiais pavyzdžiais ir dokumentais išryškinama nacių nusikalstama veikla, parodomas kai kurių lietuvių įsivėlimas į nusikaltimus. Kartu parodomas Lietuvos gyventojų bei rezistentų neigiamas nusistatymas žydų naikinimo atžvilgiu ir pastangos sumažinti holokausto padarinius, parama žydams.

Istorikas V. Vitkauskas pastebėjo, kad ypač vertingos yra tos knygos dalys, kuriose aprašomos pirmoji sovietų bei nacių okupacijos. Antrosios sovietų okupacijos įvykiai aprašomi glausčiau. Knygą rašydamas Vakaruose, autorius neturėjo galimybių pasinaudoti KGB ir kitais šio laikotarpio įvykius atspindinčiais dokumentais, kurie tapo prieinami po nepriklausomybės atkūrimo. Tad šioje veikalo dalyje kiek stokojama naujausių, pastaraisiais metais pasirodžiusių istorinių tyrinėjimų duomenų bei išvadų. Nepaisant to, knygos autoriui, pasak Vitkausko, pavyko atskleisti svarbiausius antrosios sovietų okupacijos padarinius, nušviesti lietuvių rezistencinę bei disidentinę veiklą.

Brazdžionio kūrybos vakaras ir koncertas

Studijų savaitės renginiai baigėsi įsimintinu poeto Bernardo Brazdžionio kūrybos vakaru Anykščių koplyčioje. Vakarą išradingai vedė Dangira Nefienė (Anykščiai) ir Genovaitė Jusienė (Pasvalys). Pastaroji pasireiškė kaip gabi B. Brazdžionio kūrybos skaitovė bei interpretatorė, išraiškingai perskaičiusi didelį pluoštą rašytojo poezijos. Greta patiės poeto, jo eilėraščius dar skaitė Šiaulių dramos teatro aktorė Olita Dautartaitė ir Kauno Jėzuitų gimnazijos moksleivė Mėta Valiušaitytė. Dainas ir giesmes B. Brazdžionio tekstais atliko Anykščių koplyčios mergaičių choras (vadovė Gražina Pileckienė) ir Edmundo Griauzdės vadovaujamas Šv. Mato bažnyčios choras. Akompanuojamos koncertmeisterio Donaldo Bružo, solo dainavo poeto kraštietės nuo Pasvalio Gema Šimkevičienė ir Ieva Kaminskaitė.

•

Studijų savaitė Anykščiuose baigėsi sekmadienį, birželio 27 d. renginio

Išvykoje prie Baranausko muziejaus Anykščiuose. Iš k. - Žaldokas, Damušis, Damušienė, Mitė, Vitkauskas, Brinkis, Lauciūtė, Kisielius, Misiūnas. Nuotr. K.A.

apibendrinimu, 2000-ųjų metų studijų savaitės perspektyvų aptarimu, išvadų pateikimu bei dokumentų priėmimu.

Studijų savaitės renginiuose Anykščiuose dalyvavo per 100 dalyvių iš Lietuvos, Rusijos, JAV, Kanados, Pietų Amerikos. Išklausę paskaitas ir pranešimus, dalyvavę svarstybose ir diskusijose, studijų savaitės dalyviai vieningai nusprendė kreiptis į aukščiausius Lietuvos Respublikos pareigūnus – prezidentą Valdą Adamkų, Seimo pirmininką Vytautą Landsbergį ir ministrą pirmininką Rolandą Paksą – ir prašyti atitinkamais teisiniais aktais įvertinti ir bendroje Lietuvos Respublikos teisės aktų sąrangoje įtvirtinti 1941 m. Birželio sukilimo atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę ir Laikinąją Lietuvos vyriausybę, vadovaujamą Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio.

TARPTAUTINIS KONGRESAS KOMUNIZMUI PASMERKTI

2000-tųjų metų birželio 12-14 , Gedulo ir vilties dienomis, Vilniuje yra rengiamas tarptautinis kongresas, pavadintas "Niurnbergas-II", kurio tikslas yra pasmerkti komunistinę ideologiją. Nacistinė ideologija jau seniai pasmerkta, o komunistinė, padariusi daug daugiau žalos žmonijai ir pareikalavusi 85-100 milijonų žmonių aukų, dar vis egzistuoja.

Kongresui organizuoti yra sudarytas 20 asmenų komitetas, kuriam vadovauja pirm. Vytas Miliauskas, pavaduotojas P, Jakučionis, koordinatorius Mindaugas Stašinskas. Kvietimai jau išsiuntinėti penkiolikai Vidurio ir Rytų Europos šalių. Prof. Valdas Samonis padeda kontaktuoti įtakingus pasaulio asmenis.

JAV Lietuvių Bendruomenės taryba 1999 spalio 8-10 d. sesijoje nutarė Niurnbergo-II kongresui pritarti, prašo komiteto parengti detalizuotą planą, darbotvarkę, dalyvių sąrašą bei biudžetą. JAV LB XV-tosios tarybos prezidiumo narė Dalia Puškorienė buvo įpareigota šiam tikslui surengti specialų vajų.

(Šis pranešimas gautas iš Liūdos Rugienėnės)

43-sios LFB studijų savaitės dalyviai Dainavoje. Nuotr. J. Urbono

43-čioji Lietuviškų studijų savaitė Dainavoje

Gražiojoje Dainavoje šią vasarą, rugpjūčio 8-14 d., buvo surengta jau 43-čioji Lietuviškų studijų ir poilsio savaitė, į kurią iš plačiosios Amerikos bei Kanados suvažiavo Lietuvių fronto bičiuliai ir mieli jų draugai. Buvo svečių ir iš Lietuvos. Išklausyta 18 paskaitų ar pranešimų, vyko LFB ir Į Laisvę fondo posėdžiai, tad poilsiui laiko gal daug ir nebuvo. Vakarais, žinoma, buvo galima kiek labiau atsikvėpti: lengvesnės pokalbių temos, diskusijos, poezija, video filmai ir net dainos.

Pirmosios dvi dienos buvo mažiausiai perkrautos. Išgirdome LFB Politinės komisijos pirmininko **Algio Raulinaičio** pranešimą apie komisijos nuveiktus darbus ir ateities planus. Diskusijose buvo kalbama ir vadinamosios Truskos komisijos Lietuvoje klausimais. **Povilas Vaičekauskas** pradėjo savo dviejų dalių paskaitą apie Lietuvos istorijos perrašymus ir klastojimus. Joje buvo iškeltas faktas, kad net Lietuvos istorijos vadovėlyje, paruoštame to paties Liudo Truskos, o taip pat ir kituose jo pasisakymuose spaudoje, yra nepaprastai daug iškraipytų faktų ir net skaudžių, nepagrįstų kaltinimų, metamų ano laiko dešiniajai lietuvių inteligentijai.

Pirmadienio vakare savaitės dalyviai susipažino su šiuo metu Dainavoje iš ąžuolo medžio didžiulį smūtkelį beskaptuojančiu dail. **Adolfu Teresiumi**. Jis yra Garliavos Juozo Lukšos vardo gimnazijos meno mokytojas, turi ten savo

Dainava 1999. Iš. k.- dr. K. Ambrozaitis, D. Skučas, dr. P. Kisielius, J. Ardys. Nuotr. J. Urbono

skulptūrų muziejų. Jis įdomiai pasakojo apie savo darbą ir apie Garliavos gimnaziją. Antradienio vakare, po įtemptų vadovybės posėdžių, dr. **Kazys Ambrozaitis** nuotaikingai pasakojo apie neseniai įvykusią Į laisvę fondo Lietuvos filialo 8-tąją studijų savaitę Anykščiuose.

Su trečiadieniu paskaitų padaugėjo. Iš pat ryto buvo proga išgirsti dr. **Antano Musteikio** intriguojančią paskaitą apie „Idiotų ir raganų medžioklę", kurioje gyvai buvo paliestos ir, pavyzdžiui, tokios nesąmonės, kurias Lietuvoje skleidžia Arvydas Šliogeris ar kiti panašūs asmenys, vadindami patriotus kažkokiais idiotais. Buvo prisimintas ir „raganų medžioti" išėjęs draugas Juršėnas.

Tolimesnė trečiadienio diena buvo skirta Lietuvių Bendruomenės ir apskritai mums dabar svarbioms aktualijoms. Plk. **Donatas Skučas** kalbėjo apie JAV lietuvių veiklą Washingtono vyriausybės sluoksniuose, ypatingai kreipdamas dėmesį į Lietuvos norą ir galimybes įsijungti į NATO, paliesdamas, ką reiktų daryti ir ko nedaryti, kreipiantis tuo reikalu į JAV valdžios pareigūnus. Pabrėžė, kad Lietuvai, norint būti pakviestai į NATO, būtina sutvarkyti krašto ekonomiją, kariuomenę ir teisėsaugą. **Liūda Rugienienė**, prisimindama Lietuvių Chartos 50 metų sukaktį, išryškino reikalą, kiek daug šios istorinės Chartos principai turėtų atsispindėti tiek mūsų išeivijos, tiek ir pačios Lietuvos gyvenime. Ypatingai pabrėžė lietuvių kalbos išsaugojimo ir vartojimo būtinumą. **Algis Rugienius** įdomiai ir gyvai papasakojo savo įspūdžius dalyvaujant LB kraštų pirmininkų suvažiavime, įvykusiame šios vasaros Europos Lietuviškų studijų savaitės Vokietijoje metu. Visos šios trečiadienio dienos paskaitos, o ypač plk. D. Skučo, iššaukė gyvas diskusijas. Vakare klausėmės nuotaikingų poeto **Apolinaro Bagdono** lietuviškos ir žemaitiškos poezijos posmų.

Ketvirtadienis buvo pradėtas bauginančia **Vytauto Volerto** paskaitos tema:

Dainava 1999. Iš k.- J. Pabedinskas, P. Vaičekauskas, D. Skučas. Nuotr. J. Urbono

„Šio amžiaus (o gal ir pasaulio) pabaiga". (Šią paskaitą rasite išspausdintą šiame numeryje). **Povilas Vaičekauskas** tęsė savo paskaitą apie istorijos perrašymus ir aptarė 1997 metais Izraelyje išleistą Aleksandro Slavino rusų kalba knygą „Pompejos žlugimas". Taip Slavinas vadina Kauną. Paskaitininkas supažindino su knygos turiniu, paminėjo daugelyje vietų joje matomus iškreiptus ir tendencingus faktus, žeminančius Lietuvos ir lietuvių vardą.

Prof. Valdas Samonis vėliau kalbėjo Lietuvos ekonomijos ir jos plėtros strategijos klausimais. Jo nuomone, Lietuvoje yra būtina kreipti didesnį dėmesį į macro-ekonomijos plėtimą. Jis įrodė, kad Lietuva neturėtų bijoti globalinių įmonių augimo, kad reiktų ypač ugdyti elektroninę ekonomiką, kuri sulaikytų krašte ir didelį skaičių jaunų žmonių – specialistų, dabar dažnai besiveržiančių į užsienius. Reikia atsiminti, pastebėjo, kad žemės ūkio kraštu Lietuva jau nebebus, tad būtina planuoti atitinkamai ir visą ekonominę Lietuvos ateitį.

Ketvirtadienio vakare buvo parodytas įdomus ir gražiai pagamintas video filmas apie išvežimus į Sibirą, Lietuvos partizanus ir lietuvių tautos kančias. Įdomiausia, kad šis lietuviškai įkalbėtas, su angliškais užrašais, filmas yra pagamintas Lenkijoje.

Penktadienis buvo labiausiai perkrauta diena. Iš ryto kalbėjo adv. **Povilas Žumbakis**, metęs atvirą žvilgsnį į užsienio lietuvių veiklos įdomybes. Savo paskaitos pabaigoje optimistiškai teigė, kad teisybė, kaip deimantas, nors ir šiukšlių dėžėje bus parodytas pasauliui. **Kun. Algirdas Paliokas**, Lemonto Pal. J. Matulaičio misijos kapelionas, neseniai lankęsis Lietuvoje, pažvelgė į dabartinę Lietuvos žmonių dvasinę ir moralinę padėtį. Negerai, sakė jis, kad iš 90% katalikų Lietuvoje vos 10% yra tikrai praktikuojantys. Pastebėjo, kad ypač žiniasklaida yra tas didysis moralinio purvo Lietuvoje skleidėjas. Tačiau kartu džiaugėsi,

Dainava 1999. "Moterų frakcija" užbaigiamojo vakaro metu. Nuotr. J. Urbono

jog Lietuvoje pastebimai vyksta dvasinis atgimimas, o Bažnyčia vis labiau pati pradeda būti žmonių gyvenimo į Gėrį kreipėja.

Popietinę penktadienio sesiją pradėjo **Algimantas Gečys** paskaita „Kritika ir Lietuvos įvaizdis". Iškėlęs pastebėtus faktus, kad išeivijos lietuvių kartais neatsargūs ir neatsakingi kritikos žodžiai, nukreipti Lietuvos atžvilgiu, neretai svetimtaučiams sudaro klaidingą visos Lietuvos įvaizdį, prelegentas galvojo, kad mums visiems reikėtų didesnio atsargumo kalbant ir rašant apie kai kuriuos Lietuvoje matytus ar patirtus nesklandumus. Jo mintys po paskaitos sukėlė nemažą diskusijų audrą.

Apie žemės alyvą, jos istoriją, gaminius ir dabartinę jos reikšmę Lietuvai kalbėjo **inž. Algirdas Stepaitis**. Savo labai informacinėje paskaitoje jis konkrečiai apžvelgė ir dabartines Lietuvoje esančias žemės alyvos pramonės įmones, kaip pavyzdžiui, Mažeikių naftą, Būtingės ir Klaipėdos terminalus, Biržų naftotiekį, Lukoil bei Williams International kompanijas ir supažindino su jų reikalingumu ir galimybėmis. Vakare dar klausėmės **prof. Valdo Samonio**, šį kartą ne ekonomikos klausimais, bet įdomaus pranešimo apie Lietuvos partizanų, vykusių su informacija į Vakarus, kelius per Punsko kraštą. Jis paminėjo, kad Varšuvoje gyvenantis prof. Bronius Makauskas šiuo metu rūpinasi platesnio veikalo ir dokumentinio filmo apie Lietuvos partizanus sukūrimu. Tai prisiminti yra būtina, nes be anų laikų partizanų nebūtų nei Dainuojančios Revoliucijos.

Šeštadienio rytą kalbėjo **dr. Vytautas Bieliauskas**. Jo paskaitos tema: „Politika ir moralė: filosofinė, istorinė ir psichologinė analizė". (Dr. Bieliausko paskaita spausdinama šiame numeryje). **Jonas Pabedinskas** savo paskaitoje palietė Lietuvoje labai plačiai pastebimą idealizmo ir pasiaukojimo trūkumą. (Paskaita taip pat spausdinama šiame numeryje).

Dr. Algimanto Liekio, svečio iš Lietuvos, paskaitos tema buvo: „Laikinoji

Dainava 1999. Po koncerto gėles įteikia R. Ardienė. Iš k.- A. Naudžiuvienė, L. Stepaitienė , M. Motiekaitis, J. Šalnienė, J. Šalna. Nuotr. J. Urbono

Vyriausybė dokumentų šviesoje". Jis paryškino, kad vokiečių ir sovietų istoriografijose 1941 m. LV visada buvo minima iš blogosios pusės. Tačiau įdomu, kad kai kur po sukilimo vokiečių okupacijos metais įvykusias žudynes sovietų šaltiniai vadino kaip tarybinių žmonių šaudymus. Žydų vardas nebuvo minimas. Sovietmečio literatūroje visi buržuaziniai nusikaltimai buvo keliami iš klasių kovos pusės. Lietuvių tautos kaltinimai prasidėjo tik vėliau. Šiuo metu yra rengiama dokumentuota knyga apie 1941 m. sukilimą ir Laikinąją Vyriausybę. Jos autorius kaip tik ir yra dr. A. Liekis.

Šeštadienio pavakarėje Šv. Mišiomis, kurias atnašavo kun. A. Paliokas, buvo prisiminti ir mirusieji bičiuliai. Po paskutinės bendros vakarienės buvo nuleistos vėliavos, iškilausytas LFB tarybos pirmininko Vyto Petrulio žodis. Tačiau už valandos vėl visi rinkosi į didžiąją salę koncertui ir literatūrinei valandėlei. Trumpą visos savaitės apžvalgą padarė Juozas Baužys, o toliau vakaro programai vadovavo Vytautas Volertas ir Reda Ardienė.

Solistė **Laimutė Stepaitienė**, akomponuojant pianistui **Manigirdui Motiekaičiui**, padainavo St. Gailevičiaus „Naują dainą", St. Šimkaus „Ne dėl tavęs aš mergelė", Br. Budriūno „Dainos gimimas" ir K. Kavecko „Na, tai kas". Antroje dalyje sol. Stepaitienė padainavo tris Fr. Schuberto dainas – „Himnas muzikai", „Žuvelė" ir „Nekantrumas". Po didelių plojimų ji dar atliko Siebelio ariją iš Gounod „Fausto". Pianistė **Aldona Kanaukaitė-Naudžiuvienė** pirmoje dalyje skambino Chopino preliudą Nr. 15 ir Bethoveno sonatą op. 10, Nr. 1. Antroje dalyje pianistė atliko Fr. Schuberto Impromptu op. 90, Nr. 4. **Dr. Jonas Šalna**, gydytojas, skulptorius ir poetas, paskaitė keletą savo eilėraščių iš jau antrosios, neseniai Lietuvoje išleistos, jo poezijos knygos „Amžinybės juosta". Savo vyro poezijos posmus paskaitė ir jo žmona **Janina Šalnienė**. Gėlių įteikimu šio vakaro atlikėjams buvo užbaigta 43-čioji Lietuviškų studijų savaitė Dainavoje. Gėlių puokštė buvo įteikta ir mielai šios savaitės šeimininkei p. Onai Norvilienei. O toliau buvo dar ilgokai vaišintasi ir, vadovaujant dr. Petrui Kisieliui, dainuota.

Juozas Baužys

AMŽINYBĖN IŠKELIAVO VINCAS NATKEVIČIUS

1999 m. birželio 26 d. Viernheime, Vokietijoje, eidamas aštuoniasdešimt pirmuosius metus, mirė lituanistas ir pedagogas, literatūros tyrinėtojas ir filosofijos mylėtojas, ateitininkas ir visuomenininkas Vincas Natkevičius. Prezidentas Valdas Adamkus užuojautos laiške velionio žmonai Irenai Natkevičienei rašo: „Netekome iškilaus lietuvybės puoselėtojo, ilgus metus buvusio Vasario 16-osios gimnazijos direktoriumi, daugeliui auklėtinių skiepijusio meilės tėvynei ir tiesai idealus. Telydi šviesus atminimas vardą žmogaus, visą gyvenimą sąžiningai tarnavusio savajai tautai ir jos žmonėms".

Vincas Natkevičius (Natkus) gimė 1918 m. lapkričio 6 d. Ožkabalių kaime, Vilkaviškio valsčiuje ir apskrityje. 1938 m. baigė Vilkaviškio J. Basanavičiaus gimnaziją, 1938-1942 m. studijavo VDU Teologijos-filosofijos ir Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų fakultetuose lituanistiką ir filosofiją, 1945-1949 m. – Tiubingeno universitete filosofiją ir sociologiją. Tiubingeno universitetas suteikė jam magistro (M.A.) laipsnį už darbą apie simpatiją ir meilę Max Scheler filosofijoje.

Antrojo pasaulinio karo metais (1941 lapkritis – 1944 spalis) Vincas Natkevičius dirbo Kauno „Aušros" mergaičių, Alytaus ir Kauno VI (Šančiuose) gimnazijose lietuvių kalbos mokytoju. Dėl sovietų okupacijos pasitraukęs iš Lietuvos 1944-ųjų rudenį į Vokietiją, čia ir pasiliko, nesusigundęs „naujojo pasaulio" perspektyvomis anapus Atlanto. Karo suniokotoje ir daug ko stokojančioje Vokietijoje, jis tyliai ir kantriai dirbo pedagoginį darbą, puoselėdamas lietuvybę ir krikščioniškąsias vertybes jaunosiose kartose. 1945-1957 m. jis dirbo Vasario 16-osios gimnazijos mokytoju Hiutenfelde, o nuo 1967 m. rudens – 13 metų šiai gimnazijai vadovavo. 1973 m. buvo pakviestas dėstyti lietuvių kalbą ir vesti lituanistikos seminarą Frankfurto prie Maino universitete, kur dirbo ilgai, populiarindamas Lietuvą, lietuvių kultūrą ir kalbą svetimtaučių studentų tarpe.

Vincas Natkevičius jau nuo gimnazijos laikų aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Vilkaviškio gimnazijoje įsijungęs į uždraustos moksleivių ateitininkų organizacijos veikimą, nuo 1938 m. buvo jų slaptos centro valdybos narys, nuo 1939 m. vidurio – jos pirmininkas. V. Natkevičiaus pastangomis ir rūpesčiu jau 1945 m. birželio mėnesį pradėti atkurti Vokietijon susitelkę moksleiviai ateitininkai. Savo aktyvia veikla ir sutelktų moksleivių ateitininkų kuopų darbu sušaukė 1945 m. spalio mėnesį jų atstovų suvažiavimą, kuris išrinko jį sąjungos pirmininku. 1946-1949 m. V. Natkevičius buvo išrinktas Ateitininkų federacijos gen-

Vincas Natkevičius
(1918.11.6 - 1999.06.26)

eraliniu sekretorium.

Lietuvoje okupacijų metais (1940-1944) V. Natkevičius buvo veiklus lietuvių pogrindžio dalyvis. Rašė visuomeninio filosofinio pobūdžio straipsnius „Ateityje", „Į laisvę", vėliau išeivijoje – „Drauge", „Europos lietuvyje", „Aiduose", „Tėviškės žiburiuose". Nuo 1952 m. veikė Europos lietuvių fronto bičiulių sąjūdyje, buvo renkamas jo valdybos pirmininku, redagavo informacinį biuletenį „Eli" (Europos lietuvių informacija).

Vinco Natkevičiaus vardas artimai susijęs ir su Europos lietuviškųjų studijų savaitėmis, prasidėjusiomis 1954 m. ir vis dar tebevykstančiomis iki šiol. Vincas Natkevičius nuo pat pradžių reiškėsi jose kaip organizatorius, moderatorius, paskaitininkas. Studijų savaitėmis, V. Natkevičiaus liudijimu, iš dalies siekta lietuviškąją išeivijos inteligentiją įtraukti į kultūrinę veiklą, kartu, išeivijos šviesuomenei, neprasiveržusiai pokary į Vokietijos universitetus, sudaryti šiokią tokią galimybę reikštis moksliškai. V. Natkevičius kartais pabrėždavo ir ugdomąją studijų savaičių reikšmę visuomenei.

Literatūros baruose Vincas Natkevičius daugiausia reiškėsi literatūros istorijoje, mažiau – kritikoje. Parašė monografiją apie menotyrininką ir literatūrologą Joną Grinių, kurio palaikus (taip pat ir jo žmonos Alinos Grinienės) praėjusiais metais priglaudė Petrašiūnų kapinės. Apie lietuvių rašytojų kūrybą V. Natkevičius rašė

daugiausia Niujorke leistame kultūros žurnale „Aidai", Čikagos dienraščio „Draugas" kultūriniame priede ir Kanados lietuvių savaitraštyje „Tėviškės žiburiai". Štai tik keletas svarbesnių jo straipsnių antraščių: „Idealinės vertybės Donelaičio asmenybėje ir „Metuose", „Vinco Ramono beletristika", „Petronėlės Orintaitės romanai", „Jono Griniaus literatūros kritika", „Skausmas ir kančia Maironio gyvenime ir patriotinėje lyrikoje", „Lietuviškosios dvasios gelmė Vaižganto asmenybėje ir jo veikalų personažuose", „Religinė ir filosofinė tematika Antano Jasmanto poezijoje".

Prieš dešimtmetį užsimezgusi pažintis su Vincu Natkevičium nenutrūko, galima sakyti, iki jo paskutinio atodūsio. Palaikėme ryšį laiškais, susitikdavome vienam ar kitam viešint Lietuvoje ar Vokietijoje. Pastaruosius du mėnesius, jau sunkiai sirgdamas, kiekvieną penktadienį dešimtą valandą vakaro telefonu skambindavo man į namus pasikalbėti. Iki paskutiniosios domėjosi įvykiais Lietuvoje, labiausiai sielojosi dorovine Lietuvos negalia, sąlygojančia politinio ir ekonominio gyvenimo iškrypimus. Nerimavo atsistatydinus G. Vagnoriui, rūpinosi kaip gi eisis R. Pakso vyriausybei. Po kiekvieno pokalbio jaučiau, kaip jėgos jį vis labiau apleidžia. Apie mirtį nekalbėdavome. Jis pats tos temos nelietė, o man netiko apie tai užsiminti. Tačiau viename paskutiniųjų pokalbių, jis kažkaip netikėtai ištarė: „Tik jūs manęs neužmirškite"...

Paskutinį penktadienį nebeskambino, nes buvau išvykęs į Anykščius, kur vyko VIII-oji Į Laisvę fondo studijų savaitė, perkėlusi Lietuvon Vinco Natkevičiaus ir jo vyresniųjų draugų pradėtą ir įtvirtintą Europos lietuviškųjų studijų savaičių tradiciją ir jų puoselėjamas vertybes. Kaip tik tą penktadienį studijų savaitės Anykščiuose dalyviai pasirašė Vincui Natkevičiui adresuotą atviruką su Anykščių vaizdais ir trumpučiu prierašu: „Mielas Vincai, prisimename ir pasigendame..." Atvirukas dar buvo Lietuvoj, kai ta mintis jau pasitiko jį Amžinybėje...

Vidmantas Valiušaitis

PRATĘSKITE SAVO PRENUMERATAS
IR UŽSAKYKITE ŽURNALĄ SAVO GIMINĖMS
BEI DRAUGAMS, MOKYKLOMS
AR BIBLIOTEKOMS LIETUVOJE

IŠTIKIMYBĖS PAVYZDYS SAVO KRAŠTUI IR SAVO IDEALAMS

Vincas Bazilevičius (1914-1999)

1999 balandžio 24 d. Kaune mirė Vincas Bazilevičius, paskutinysis iš gyvųjų Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) prezidiumo narys. Vakarų universitetinio išsimokslinimo rezistentas, politinis kalinys, žurnalistas ir vertėjas buvo palaidotas Kauno Romainių kapinėse.

Amžinybėn iškeliavo žmogus, kurio vardas neatsiejamas nuo pokario lietuvių rezistencijos istorijos. Vincas Bazilevičius, slapyvarde Taučius, kartu su Vincu Selioku, Antanu Miškiniu, Antanu Kučiniu ir kitais visuomenėje žinomais vardais, atstovavo akademinio išsilavinimo ir kultūrinio - visuomeninio autoriteto socialinį sluoksnį pokario lietuvių rezistencijoje. Žuvus partizanų vadui Baltūsiui – Žvejui, kurį laiką Vincui Bazilevičiui teko eiti BDPS prezidiumo pirmininko pareigas.

Vincas Bazilevičius gimė 1914 metais Dzūkijoje, ūkininko šeimoje. Baigė Marijampolės Marijonų gimnaziją, Kauno karo mokyklą, Vytauto Didžiojo, Vilniaus ir Grenoblio universitetuose studijavo lituanistiką ir romanistiką. Karo ir pokario metais dirbo pedagoginį darbą Marijampolėje ir Kaune. Dar studijuodamas įsitraukė į žurnalistinę veiklą, plunksnos nepaleido, galima sakyti, iki mirties. Rašė „Ateityje", „Pavasaryje", redagavo rezistencijos pogrindžio laikraštį „Laisvės žvalgas", aktyviai bendradarbiavo jau atgimusios Lietuvos spaudoje. Liko gausus atsiminimų, publicistikos rankraščių archyvas.

Vincui Bazilevičiui, deja, nebuvo lemta tinkamai atskleisti, išvystyti ir visuomenės labui sunaudoti savo gausių talentų. Į čekistų nagus patekęs 1948-aisiais, turėjo pereiti visą sovietų okupacinės valdžios nustatytą Kalvarijų kelią. Po varginimų Kauno sovietinio saugumo rūsiuose ir „troikos" teismo, jam buvo atseikėta 25-eri metai katorgos, kuri gulagų etapais nusidriekė iki Norilsko anglies kasyklų ir paliko savo pėdsakus visam gyvenimui. Tik septintame dešimtmetyje grįžęs į Lietuvą, prisiglaudė pakaunėje. Vertėsi sunkiai, nes KGB nepaliko ramybėje – persekiojo, neleido dirbti. Vargais negalais pavyko įsidarbinti žemės ūkio technikos remonto įmonėje. Vedė savo likimo draugę, tremtinę Genovaitę, ištikimą širdį iki jo paskutinio atodūsio.

Galima pasidžiaugti, kad Lietuvos Respublika įvertino Vinco Bazilevičiaus auką Tėvynei. Jam suteiktas dimisijos pulkininko leitenanto laipsnis, atitinkamai įvertinus jo įnašą į pasipriešinimo kovą, pripažintas kario savanorio statusas.

Vidmantas Valiušaitis

PAMINKLAS DAUMANTUI

Naujasis paminklas J. Lukšos - Daumanto žuvimo vietoje, pašventintas 1999.09.4.

Lietuvos laukai ir miškai pažymėti kraujo ir gyvybės aukomis už laisvę. Vis daugiau atrandama vietovių, slepiančių mūsų laisvės kovotojų palaikus. Jų yra tiek daug, net erdvės satelitai pasitelkiami vietovėms atžymėti, kad ateinančios kartos juos surastų ir pagerbtų.

Viena iš tokių vietovių yra išskirtina. Tai Pabartupio kaimo pamiškė netoli Garliavos, kur 1951 metų rugsėjo 4 dienos ankstų rytą nuo priešo kulkų žuvo pasižymėjęs partizanų vadas Juozas Lukša-Daumantas. Ši vietovė reikšminga visai Lietuvai, nes liudija visos Lietuvos tautinio solidarumo jausmą. Jis atgyja ir vis stiprėja, nors dar žymi tautos dalis tebesislepia po stribų šešėliu.

Dar sovietmečiu partizano Daumanto žūties vieta, apaugusi krūmokšliais, jo bendros kovos draugų buvo atžymėta tik mažu kryželiu. Laikui bėgant, partizano Daumanto prisiminimas vis labiau ryškėjo. Kai būrys bičiulių lankėme partizanų kovų vietoves Pažerų apylinkėje 1994 metų liepos 22 dieną, Juozo Lukšos artimas kovos draugas, išlikęs gyvas po gulago, partizanas Povilas Pečiulaitis-Lakštingala tada mus atvedė į Pabartupio pamiškę. Lakštingala, gyvas liudininkas, aiškino kovos vietovę ir Daumanto žuvimo aplinkybes. Jau tada stovėjo kuklus baltas metalinis kryžius su paminklinio akmens įrašu: *Juozas Lukša Daumantas, Žuvęs 1951-IX-4*. Buvo jautrus momentas, kai ranka palietėme tą akmenį.

Tada lankėsi ir partizano Daumanto žmona dr. Nijolė Bražėnaitė Lukšienė-Paronetto.

Šių metų rugsėjo 4 dieną Kauno rajonas ir Lietuva minėjo jau 48-sias Juozo Lukšos metinės. Vietoje balto metalinio kryžiaus buvo atidengtas gražus naujas granito paminklas su šviesiu tautiniu kryžiumi, ryškiai iš tolo matomu tamsioj pamiškėje. Tai jau trečios laidos paminklas partizanui Juozui Lukšai-Daumantui, sukurtas skulptoriaus J. Švilinsko ir architekto J. Mikėno. Šio paminklo iniciatoriai Juozo brolis Antanas, J. Lukšos vardo fondas, globojamas dir. V. Vitkausko, ir Daumanto buv. žmona Nijolė. Iškilmingame paminėjime ir paminklo atidaryme dalyvavo gausi minia apylinkės žmonių ir atvykusių iš tolimų vietovių. Po pamaldų, kurias atliko vyr. Kariuomenės kapelionas kun. A. Bulotas, minia su organizacijų vėliavomis žygiavo prie naujo paminklo. Paminklą pašventino prel. A. Svarinskas. Daugelis kalbėtojų išsakė savo sentimentus žuvusiems partizanams ir jų palikuoniams. Dalyvavo partizanų ir tremtinių sąjungų vadovybės, Gražina Landsbergienė, keletas Seimo narių, apylinkių mokyklų moksleiviai, partizanas Pečiulaitis-Lakštingala, Daumanto gimines. Po atitinkamos Kauno šaulių programos, dr. Nijolė Lukšienė pareiškė viltį, kad jaunimas, perskaitęs Daumanto laiškų ištraukas, supras ir įvertins, kokią didelę auką ant Lietuvos laisvės aukuro padėjo Juozas ir jo bendražygiai.

Dr. Nijolė grįžo į New Yorką didžiai sujaudinta partizano Juozo pagerbimu, kartu džiaugėsi, kad tautiečiai partizanų aukas vis sąmoningiau vertina ir kad jaunimas vis labiau domisi partizanų laisvės kovomis. Atvykę lankytojai ras paminkle laiko ir audrų neištrinamą įrašą: *Šioje vietoje 1951-IX-4 žuvo LLK Sąjūdžio atstovas užsieniui Partizanas Majoras Juozas Lukša-Daumantas.*

Kazys Ambrozaitis

Algimantas G. Bražėnas netikėtai mirė 1999 rugpjūčio 7 d. Royal Oak, MI. Velionis buvo brolis dr. Nijolės Lukšienės-Paronetto ir Vidos Vaitiekūnienės. Gimė 1922 metais Paraudėje, Utenos apskr., Amerikoje gyveno nuo 1952 m. Buvo aktyvus Lietuvių Fronto bičiulis, ateitininkas, vienas iš didžiausių Dainavos jaunimo stovyklos talkininkų, daugelio kitų organizacijų veikėjas. Į Laisvę fondo bei „Į laisvę" žurnalo vardu jo seserims su šeimomis reiškiame nuoširdžią užuojautą!

Stasio Lozoraičio, buvusio Lietuvos ambasadoriaus Washingtone ir kandidato į Lietuvos prezidentus, palaikai iš Putnamo, CT buvo parvežti į Lietuvą ir palaidoti Kauno Petrašiūnų kapinėse. Perlaidojimo iškilmės įvyko 1999 birželio 15 d., vadovaujant arkiv. Sigitui Tamkevičiui, dalyvaujant ambasadoriaus našlei Danielai Lozoraitienei, prez. Valdui Adamkui bei kitiems valdžios atstovams ir didžiulei miniai žmonių.

Inž. Pilypas ir Elvyra Naručiai š. m. pavasarį atšventė savo 50-ties metų vedybų sukaktį. Ta proga Šv. Sostas pakėlė Pilypą Narutį į Šv. Grigaliaus ordino riterius, o Elvyrai Narutienei suteikė Pro Ecclesia et Pontifice ordiną.

Dr. Petras Kisielius, žymus Lietuvių fronto bičiulių, Į Laisvę fondo, Ateitininkų federacijos, Lietuvių Bendruomenės ir įvairiausių kitų organizacijų veikėjas, nuo pat 1952 m. dirbęs kaip gydytojas Cicero mieste, neseniai išėjo į pensiją, užbaigdamas savo ilgų metų gydytojo praktiką. Pažįstant dr. Petrą Kisielių, jo visuomeninė ir organizacinė veikla nesustos ir toliau bus tęsiama. Geriausi bičiulių linkėjimai Dr. Petrui!

Vytauto Galvydžio prisiminimus iš sovietinio kalėjimo dienų pirmaisiais okupacijos metais, dar jam būnant Utenos gimnazijos moksleiviu, išsaugotus jo brolio kun. Stepono Galvydžio, Traupio parapijos klebono, šią vasarą išspausdino „Draugo" dienraštis. V. Galvydis, gyvendamas Čikagoje, buvo uolus Lietuvių Fronto bičiulių veikėjas. Gaila, kad mirtis jį dar gana jauną pasišaukė 1971 metais.

Stasys Džiugas, Čikagos lietuvių visuomenininkas ir LFB sambūrio narys, jau kelinti metai siuntinėja išeivijoje išleistas knygas bei kitus leidinius į Raseinių gimnazijos ir Martyno Mažvydo Vilniuje bibliotekas. M. Mažvydo bibliotekai šiemet jis padovanojo didžiulį išeivijos plakatų rinkinį. Šių plakatų paroda M. Mažvydo bibliotekoje buvo atidaryta 1999 birželio 25 d., dalyvaujant ir pačiam mecenatui.

Anatolijus Kairys, Čikagoje gyvenantis rašytojas, poetas ir dramaturgas, parašęs arti 100 įvairiausių kūrinių, šią vasarą rugpjūčio 28 d. atšventė savo 85 metų amžiaus sukaktį. A. Kairys daugelį metų buvo Lietuvių rašytojų draugijos pirmininku, veikė Lietuvių Bendruomenėje ir LFB sambūryje.

„Draugui" – jau 90 metų! JAV lietuvių katalikų laikraštis, pradėtas leisti 1909 metais Wilkes Barre, PA, o nuo 1916 m. Čikagoje tapęs dienraščiu, jau 90 metų ištikimai tarnauja išeivijos lietuvių visuomenei. O „Draugo" spaustuvėje jau daugelį metų spausdinamos lietuviškos knygos ir kiti leidiniai, jų tarpe ir mūsų „Į laisvę" žurnalas. Sveikiname „Draugą" ir jo vadovus!

Vladas Telksnys, buv. politinis kalinys, išleidęs „Kamino šešėlyje" 1990 m. ir žinomas kitais literatūriniais ir spaudos darbais, 1999 m. išleido savo naują knygą „Nuo Kėgžlio ligi Aluntos". Tai 280 psl. atsiminimai, daugiausia iš vaikystės dienų. Sklandžia ir vaizdinga kalba, kartais su vietine tarme aprašomas kaimo gyvenimas. Labai vaizdžiai perduo-

dami šeimos narių charakteriai, autoriaus pergyvenimai, po daugelio klajonių grįžimas į išdraskytą tėviškę. Tiražas 300, spaustuvė Morkūnas ir Ko.

Dr. Stasys Antanas Bačkis,- Lietuvos diplomatas, ambasadorius, visuomenės veikėjas—mirė Vilniuje 1999.11.10 d., eidamas 94-tuosius metus. Buvo veiklus ir žinomas ne tik diplomatijos darbe, bet reiškėsi įvairiose organizacijose—Ateitininkų Fedracijoje, Balfe, LKM Akademijoje. Savo raštais dalyvavo spaudoje. Ne vieną kartą laiškuose buvo gražiai atsiliepęs ir apie mūsų žurnalą. Liko žmona Ona ir du sūnus— amb. Ričardas ir Viniaus arkiv. Audrys. Velionis palaidotas Antakalnio kapinėse.

Vitalija Kazilionytė, Pasvalio M. Katiliškio biblioteka, surinko medžiagą apie garsųjį žurnalistą ir partizaną Julijoną Butėną, kuris grįžo iš Vokietijos ir parašiutu nusileidęs žuvo Lietuvoje, kovodamas partizanų eilėse. Kazilionytė rašo monografiją apie J. Butėną ir vis dar laukia pastabų iš pažinojusių Julijoną Butėną.

Prieš 5-rius metus Bostone 1994.09.13 d. mirusio dr. Juozo Girniaus palaikai buvo vėliau perlaidoti Sudeikiuose, Lietuvoje, jo gimtinėje. Šią vasarą ten lankęsis dr. V. Majauskas padarė šią dr. Juozo Girniaus kapo Sudeikių bažnyčios šventoriuje nuotrauką.

Jonas Šalna, AMŽINYBĖS JUOSTA. Tai antroji dr. Jono Šalnos poezijos knyga, kurioje autoriaus jungtinis meno ir poezijos atspindys šiltai praturtins kiekvieno skaitytojo sielą. Lengvai skaitomi ir suprantami, bet giliai į širdį smingantys poezijos posmai, papuošti paties autoriaus meniškų medžio skulptūrų nuotraukomis, darytomis A. Kezio. Knyga labai gražiai išleista Vilniuje 1999 m. „Švyturio" leidyklos, 352 psl., kieti viršeliai. Autorius penkis šios knygos egzempliorius paaukojo Į Laisvę fondui, už ką esame jam nuoširdžiai dėkingi.

Balys Raugas, PRAEITIES AIDAI, eilėraščiai. Šioje antrojoje savo eilėraščių knygoje autorius, buvęs „Kario" žurnalo bei keletos knygų redaktorius, ateina pas skaitytoją su nuoširdžiais jaunystės prisiminimų poezijos posmais. Šią nedidelę 56 psl. poezijos knygelę 1999 metais išleido Lietuvių karių veteranų sąjunga „Ramovė".

VARPAS, Nr. 33, 1999 m. 208 psl. Vinco Kudirkos nuotrauka viršelyje ir keletas žurnale išspausdintų straipsnių primena Lietuvos Himno autoriaus 100-tąsias mirties metines. Šiame „Varpo" numeryje, kaip paprastai, daug įdomios medžiagos. Ypač dėmesio verti – du dr. K. Karvelio straipsniai: „Desovietizacija Lietuvoje" ir „Dabartiniai Lietuvos inteligentai"; A. Kučio „Klaidžiojimai ieškant Lietuvoje antisemitizmo pradžios"; J. Žygo „Įstatymai, kurie žlugdo ekonomiją". Žurnalą jau daugelį metų redaguoja Antanas Kučys. Leidžia Varpininkų filisterių draugija.

Valdo Striužo parengta ŠVENČIONIŲ RAJONO SĄJŪDŽIO IR ATGIMIMO KRONIKA. Šioje 70 psl. knygelėje V. Striužas pateikia Švenčionių krašto Atgimimo istoriją nuo 1988 iki 1998 metų. Nuo pat pirmųjų Sąjūdžio žingsnių labai įdomiai aprašyti įvykiai bei žmonės, surinkta daug nuotraukų, išspausdinti kai kurių asmenų prisiminimai. Knygelėje pateikta vertinga dešimties metų istorija, rodanti tautos žingsnius iš komunistinės nakties į Laisvės rytą.

ŽYDINTIS MEDIS – Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos moksleivių kūryba. 92 psl. knygelė, parengta gimnazijos lietuvių kalbos mokytojų, gražiai iliustruota Ilonos Miknevičiūtės meno darbais. Joje išspausdinti įvairaus amžiaus dabar gimnazijoje besimokančių ir jau baigusių moksleivių kūriniai – poezija, proza, miniatūros ir kt. Šis leidinys, be abejo, bus geras paskatinimas tolimesnei moksleivių kūrybai. Knygelė išleista 1998 m. Daumanto fondo ir Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos fondo lėšomis.

„Į Laisvę" redakcija visada mielai laukia skaitytojų laiškų su pasisakymais, nuomonėmis ar pastabomis apie žurnale spausdintas mintis bei straipsnius. Rašykite

1999 METŲ AUKOS "Į LAISVĘ" ŽURNALUI,
atsiųstos iki šio numerio išleidimo

Garbės rėmėjai: dr. N. Bražėnaitė, dr. J. Kazickas, kun. M. Kirkilas, dr. P. Kisielius, S. Krutulis, V. Naudžius, E. Pakulienė, Br. Paulienė, V. Petrulis, A. Raulinaitis (1998-9), V. Maželis, S. Slavickas, dr. J. Šalna, V. Volertas, dr. P. Žemaitis.

Garbės prenumeratoriai: T. Alinskas, E. Arbas, M. Bajorūnienė, V. Baleišytė, P. Baltis, dr. Z. Brinkis, K. Bružas, A. Bumbulis, R. Bureikienė, dr. S. Čepas, V. Čepėnas, dr. A. L. Čepulis, K. Česna, kun. M. Čyvas, V. Čyvas, A. Damijonaitis, K. Dočkus, G. Dragūnas, St. Džiugas, I. Eitmanienė, J. Gelumbauskas, O. Girniuvienė, Dr. G. Grinis, D. R. Jakienė. A. Janušis, A. Kairienė, K. Kazlauskas, V. Kazlauskas, P. Kaufmanas, kun. L. Kemėšis, M. Kevalaitis, A. Kulnys, Č. Kuras, V. Kuzmickas, St. Laniauskienė, J. Lieponis, J. Lukoševičius, dr. V. Majauskas, I. Mališka, V. Mažeika, J. Mikaila, V. Milukas, V. Montvilas, P. Narutis, K. Norvila, dr. A.S. Pacys, kun. J. Pakalniškis, Br. Paliulis, J. Paliulis, Vl. Palubinskas, A. Pargauskas, J.P. Pažemėnas, Br. Polikaitis, A. Prapuolenytė,dr. Z. Prūsas, A. Pumputis, J. Pupius, V. Rastonis, dr. P. Rasutis, A.R. Regis, J. Rygelis, V. Rociūnas, St. Rudys, A. Sakalaitė, dr. R. Sidrys, Vl. Sinkus, G. Sirutienė, V. Skladaitis, E. Skrupskelytė, J. Smilgienė, A. Sutkuvienė, V.S. Šilas, V. Tumasonienė, prel. I. Urbonas, J. Vaičiulaitienė, J. Vasaris, J. Velutis, V. ir K. Volertai, kun. V. Volertas, V. Žadeikienė, V. Žiaugra, V. Žilionienė, J. Žygas.

Aukotojai: A. Balsys, J. Barasas, R. Bulovas, A. Gurevičius, K. Ivinskis, A. Kairelis, A. J. Kerelis, S. Pusdešrienė, B. Raugas, B. Stonkus, J. Vitėnas, kun. K. Žemaitis.

Visiems " Į laisvę" žurnalo talkininkams leidėjai ir administratorius taria nuoširdų AČIŪ!

MIELI ŽURNALO SKAITYTOJAI.
PASIKEITUS JŪSŲ ADRESUI, BŪTINAI TUOJ APIE TAI PRANEŠKITE ADMINISTRATORIUI

Alp(LKA) 3082
1999
Nr.130(167)